

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Ana Trbovšek

**Načelo otrokove koristi pri nadzorovanem stiku z nasilnim
staršem na centru za socialno delo**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2023

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Ana Trbovšek

**Načelo otrokove koristi pri nadzorovanem stiku z nasilnim
staršem na centru za socialno delo**

Diplomsko delo

Mentorica: red. prof. dr. Vesna Leskošek

Ljubljana, 2023

ZAHVALA

*Najprej bi se želela zahvaliti svoji družini in prijateljem,
za vso podporo, spodbudo in pozitivne besede.*

*Velika zahvala gre mentorici dr. Vesni Leskošek,
za odzivnost, prijaznost, vso pomoč in podporo pri pisanju diplomskega dela.*

*Posebna zahvala gre vsem strokovnim delavkam in delavcu,
ki so si vzeli čas in sodelovali v raziskavi.
Vaše izkušnje, misli in mnenja so bili zelo dragocen prispevek k diplomskemu delu.*

Načelo otrokove koristi pri nadzorovanem stiku z nasilnim staršem na centru za socialno delo

Povzetek diplomskega dela

V diplomskem delu sem raziskovala, kako strokovni delavci, zaposleni na centru za socialno delo, presojuje korist otroka; kdaj lahko otrok, ki je star do 10 let, sodeluje v postopkih, ki se ga tičejo; kako potekajo stiki pod nadzorom in kako strokovni delavci med izvedbo stikov pod nadzorom upoštevajo korist otroka.

V teoretičnem delu najprej opredelim pojem družine in starševske skrbi, na kratko opredelim nasilje v družini, vrste nasilja v družini in posledice, ki jih ima nasilje v družini na otroka. Na kratko predstavim slovensko zakonodajo in vlogo centrov za socialno delo ter sodnih organov na področju nasilja v družini. Sledi opredelitev pojma načela koristi otroka ter pomena otrokovega glasu in mnenja v postopku, nazadnje opišem še stike pod nadzorom, njihov namen in način izvedbe.

Raziskava je kvalitativna, vzorec pa vključuje deset strokovnih delavcev, zaposlenih na raznolikih centrih za socialno delo v Sloveniji, ki imajo izkušnje z izvajanjem stikov pod nadzorom. Rezultati kažejo, da strokovni delavci otrokovo korist presojuje na veliko različnih načinov, tako individualno kot timsko, za otrokovo sodelovanje v postopkih so ključni strokovna ocena smiselnosti otrokovega sodelovanja ter jasno opredeljena namen in cilj sodelovanja. Stiki pod nadzorom so v prvi vrsti pravica otroka do stika, kar pomeni, da morajo biti terminsko prilagojeni otrokovim razvojnim potrebam, njegovim interesom in navadam.

V okviru raziskovalne naloge sem stopila v stik tudi s Skupnostjo centrov za socialno delo Slovenije, ki so me povezali s strokovno delavko Anito Bregar, ki je hkrati tudi izvajalka usposabljanj za strokovne delavce pri Socialni zbornici in Skupnosti Centrov za socialno delo, na temo stikov pod nadzorom. Z menoj je podelila nekaj avtorskih gradiv oziroma pripomočkov za strokovne delavce, namenjenih izvedbi stikov pod nadzorom. Gradiva so priložena v prilogi 4.

Ključne besede: stiki pod nadzorom, načelo otrokove koristi, nasilje v družini, center za socialno delo

Best Interest of the Child during Supervised Visitations with the Abusive Parent at a Social Work Centre

Graduation Thesis Abstract

In the graduation thesis, I researched how professionals, who work at social work centres, assess the best interests of the child; when and how children (under the age of 10) can participate in procedures concerning them; how supervised visitations are conducted and how the best interests of the child are taken into account when conducting supervised visitations.

In the theoretical part, I first define the concept of family and parental care, I followed by a brief definition of domestic violence, the types of domestic violence and the consequences of domestic violence for the child. I present Slovenian legislation, and the role of social work centres and judicial authorities in the field of domestic violence. I then define the principle of the best interests of the child and the importance of the child's voice and opinion in the proceedings. At the end, I describe supervised visitations, their purpose and how they are performed.

The research is qualitative, and the sample includes ten professionals working in various social work centres in Slovenia who have experience in implementing supervised visitations. The results show that professionals assess the child's best interests in many different ways, both individually and as a team. Professional assessment of the child's participation and a clearly defined purpose and goal of participation are key to the child's participation in the procedures. Supervised visitations should be first and foremost a child's right to contact, which means that they should be implemented according to the child's developmental needs, interests and habits.

As part of my research, I also contacted the Association of Centres for Social Work of Slovenia, where they put me in touch with Anita Bregar, who is also a trainer for professionals at the Social Chamber of Slovenia and the Association of Centres for Social Work, on the topic of supervised visitations. She shared with me some of her materials and tools for practitioners, aimed at making supervised visitations more effective and child-centred. The materials are attached in the Annex 4.

Key words: supervised visitations, principle of best interests of the child, domestic violence, social work centre

KAZALO VSEBINE

1. TEORETIČNI UVOD	1
1.1. Nasilje v družini	1
1.1.1. Družina.....	1
1.1.2. Starševska skrb	1
1.1.3. Pogostost nasilja v družini	2
1.1.4. Vrste nasilja v družini	3
1.1.5. Povzročitelji nasilja.....	5
1.1.6. Nezloraobljajoči starš	6
1.1.7. Posledice nasilja v družini na otroka	8
1.2. Zakonodaja na področju nasilja v družini	10
1.2.1. Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND).....	10
1.2.2. Družinski zakonik (DZ)	11
1.2.3. Kazenski zakonik (KZ-1).....	12
1.2.4. Konvencija o otrokovih pravicah.....	13
1.3. Vloga centrov za socialno delo in sodnih organov.....	15
1.3.1. Vloga centra za socialno delo	15
1.3.2. Vloga sodišča	18
1.4. Načelo koristi otroka	19
1.4.1. Presojanje koristi otroka	21
1.4.2. Otrokov glas in mnenje.....	22
1.5. Stiki pod nadzorom na centru za socialno delo	23
1.5.1. Pravica otroka do stikov s starši	23
1.5.2. Stiki pod nadzorom	24
1.5.3. Potek stika pod nadzorom.....	26
1.5.4. Pred začetkom izvajanja stikov pod nadzorom.....	26
1.5.5. Priprava otroka na stik pod nadzorom	27
1.5.6. Vloga starša, ki je skrbnik.....	28
1.5.7. Med izvajanjem stikov pod nadzorom.....	29
1.5.8. Po izvedbi stika pod nadzorom	29
2. OPREDELITEV PROBLEMA	31
2.1. Raziskovalna vprašanja	32
3. METODOLOGIJA.....	33
3.1. Vrsta raziskave	33
3.2. Merski instrument in viri podatkov	33
3.3. Populacija in vzorec	33
3.4. Metoda zbiranja podatkov	34
3.5. Obdelava in analiza podatkov	35
3.6. Omejitve raziskovanja	35

4. REZULTATI.....	37
4.1. Prva tema: Načelo koristi otroka	37
4.2. Druga tema: Stiki pod nadzorom.....	42
4.3. Tretja tema: Otrokova korist pri izvajanju stikov pod nadzorom	46
4.4. Četrta tema: Otrokova korist pri zagotavljanju varnosti na stiku pod nadzorom.....	51
5. RAZPRAVA	53
6. SKLEPI.....	62
7. PREDLOGI	64
8. UPORABLJENA LITERATURA	65
9. PRILOGE	71
9.1. Vodilo za intervju.....	71
9.2. Transkript intervjuja H	72
9.3. Odprto kodiranje.....	74
9.3.1. Primer odprtega kodiranja intervjuja H	74
9.4. Osno kodiranje	80
9.5. Smernice za izvajanje stikov pod nadzorom	89
9.5.1. Opomnik za strokovnega delavca	89
9.5.2. Smernice za zapis mnenja sodišču.....	94
9.5.3. Smernice za izdelavo načrta izvajanja stikov pod nadzorom	96
9.5.4. Predloga za zapis poteka stika pod nadzorom	99
9.5.5. Smernice za zapis poročila o poteku stikov pod nadzorom sodišču.....	100

KAZALO SLIK

Slika 9.1: Smernice za izvedbo stika pod nadzorom 1	89
Slika 9.2: Smernice za izvedbo stika pod nadzorom 2	90
Slika 9.3: Smernice za izvedbo stika pod nadzorom 3	91
Slika 9.4: Smernice za izvedbo stika pod nadzorom 4	92
Slika 9.5: Smernice za izvedbo stika pod nadzorom 5	93
Slika 9.6: Smernice za zapis mnenja o predlagani začasni odločbi 1.....	94
Slika 9.7: Smernice za zapis mnenja o predlagani začasni odločbi 2.....	95
Slika 9.8: Smernice za pripravo načrta izvedbe stikov pod nadzorom 1.....	96
Slika 9.9: Smernice za pripravo načrta izvedbe stikov pod nadzorom 2.....	97
Slika 9.10: Smernice za pripravo načrta izvedbe stikov pod nadzorom 3.....	98
Slika 9.11: Predloga za zapisovanje poteka stika pod nadzorom	99
Slika 9.12: Smernice za zapis mesečnega poročila o poteku stikov pod nadzorom.....	100

KAZALO TABEL

Tabela 3.1: Značilnosti vzorca.....	34
Tabela 9.1: Odprto kodiranje intervjuja H.....	74

PREDGOVOR

V četrtem letniku sem pri predmetu »Zaščita otrok v primerih nasilja in zlorab« podrobneje spoznala načelo otrokove koristi, ki velja za pravni standard, ki ni natančno določen, in ga je treba presojati za vsak primer posebej (Leskošek, 2022). Pri tem so se mi porajala vprašanja, kako strokovni delavci, ob tolikšni raznolikosti otrok in družinskih situacij, presojajo otrokovo korist.

Izbrana tema je še bolj pritegnila mojo pozornost v času praktičnega usposabljanja na centru za socialno delo, kjer sem pri izvedbi stika pod nadzorom, ki je bil določen zaradi nasilja v družini, opazala, da se pravica starša do stika s svojim otrokom prednostno upošteva tudi v primeru, ko se je otrok stikom upiral in izražal, da stikov s staršem ne želi. Kljub neuspešnemu spodbujanju in usmerjanju otroka s strani strokovne delavke, se je stik izvedel do konca, brez predčasne prekinitve. Podobne izkušnje iz praktičnih usposabljanj so izpostavile tudi druge kolegice, sošolke.

V svojem diplomskem delu sem se odločila raziskovati načine izvedbe stikov pod nadzorom, ki so zasnovani na temelju odločitev, ki potekajo v otrokovo korist. Načine, ki otrokove potrebe zajemajo celostno ter omogočajo čustveno in fizično varnost otroku. Kot pravi Leskošek (2022), stiki pod nadzorom ne smejo biti prisila, temveč so v prvi vrsti pravica otroka. V nasprotnem primeru otrok na stiku, ki ne poteka v njegovo korist, doživlja stisko, ki mu lahko škodi v nadaljnjem psihofizičnem razvoju, ga retravmatizira ali je, zaradi neprimerne obravnave, sekundarno viktimiziran (Likar, 2006).

Nekateri strokovni delavci, ki so sodelovali v raziskavi, so opozarjali na pomanjkanje gradiv/pripomočkov, namenjenih izvedbi stikov pod nadzorom. Zaradi tega, in lastne radovednosti, sem po e-pošti stopila v stik s Skupnostjo centrov za socialno delo Slovenije, ki so me povezali z Anito Bregar, ki je izvajalka usposabljanj za strokovne delavce pri Socialni zbornici in Skupnosti Centrov za socialno delo, na temo stikov pod nadzorom. Anita je z menoj podelila nekaj avtorskih gradiv, ki sem jih z njenim dovoljenjem priložila v svoje diplomsko delo. Koristijo lahko strokovnim delavcem, ki svoje delo opravljajo na področju stikov pod nadzorom, koristni so tudi za nas, študente socialnega dela, in strokovne delavce/študente drugih strok, ki bi jih omenjena tema zanimala. Gradiva niso predpisan način dela, temveč jih strokovni delavci lahko uporabijo kot pripomoček pri svojem delu. Priložena so v Prilogi 4.

1. TEORETIČNI UVOD

1.1. Nasilje v družini

1.1.1. Družina

Po Družinskem zakoniku (2017) je družina življenjska skupnost otroka, ne glede na starost, z obema ali enim od staršev ali z drugo odraslo osebo, če ta skrbi za otroka in ima po tem zakoniku do otroka določene obveznosti in pravice. Pod pojmom družina torej razumemo, da gre za skupnost oseb, ki so med seboj povezane na različne načine, medtem ko so družinski člani odvisni drug od drugega, predvsem otroci od staršev. Šlo naj bi za varno okolje, v katerem bi se otrok moral počutiti brezskrbno in sprejeto ter bi na temelju pozitivnih izkušenj zrasel v samostojnega in neodvisnega posameznika. Družina je po mnenju Podreke in Tašner (2019) ključna enota za zagotavljanje temeljnih pogojev in predispozicije za uspešen razvoj in zdravje otroka.

Drole in Gantar (2008, str. 286) kot značilnosti dobrega starša navajata občutljivost in odzivnost na otrokove razvojne in čustvene potrebe, zagotavljanje občutka varnosti in vrednosti ter izkazovanje ljubezni in spodbude za samostojno stopanje v življenje. Štirn (2014, str. 142) povzema besede Mary Ainsworth (1994), ki govori o pomembnosti zagotavljanja družinske varnosti v zgodnjem obdobju otrokovega življenja, saj ta oblikuje temelj, iz katerega lahko otrok postopoma gradi, razvija nove veščine in interese na drugih področjih. Štirn (2014, str. 142) opozarja na pomembnost kakovost vezi med otrokom in njegovim primarnim skrbnikom oziroma družinski/skrbniški sistem, v katerem otrok živi, ki za otroka predstavlja prvo izkušnjo odnosa z drugim posameznikom oziroma s posameznico. S pomočjo kakovostne vezi lahko otrok razvije osnovno zaupanje in občutek varnosti, razvije zaupanje v okolje in zaupanje v samega sebe ter lastne sposobnosti. Kakovost varne navezanosti služi kot model, ko bo otrok kasneje v svojem življenju vstopal v odnose z drugimi.

1.1.2. Starševska skrb

Starševska skrb je v Družinskem zakoniku (2017) opredeljena kot celota obveznosti in pravic obeh staršev, da v skladu s svojimi zmožnostmi ustvarita razmere, v katerih bo zagotovljen celovit otrokov razvoj – skrb za otrokovo življenje in zdravje, njegovo vzgojo,

varstvo in nego, nadzor nad otrokom in skrb za njegovo izobraževanje ter obveznosti in pravice staršev, ki se nanašajo na zastopanje in preživljanje otroka ter na upravljanje njegovega premoženja.

Starši v vseh dejavnostih v zvezi z otrokom skrbijo za korist otroka. To pomeni, da ob upoštevanju osebnosti otroka, njegove starosti in razvojne stopnje ter hotenj, primerno zadovoljujejo njegove materialne, čustvene in psihosocialne potrebe s skrbjo in odgovornostjo do otroka, ter mu nudijo primerno vzgojno vodstvo in ga spodbujajo v njegovem razvoju (DZ, 2017). S Konvencijo o otrokovih pravicah (1989) države pogodbenice staršem ali zakonitim skrbnikom nudijo ustrezno pomoč pri izvajanju njihovih odgovornosti pri otrokovi vzgoji in zagotavljajo razvoj ustanov, zavodov in služb za varstvo otrok. Dokler ravnaajo v skladu z največjo otrokovo koristjo, se država v razmerje med starši in otroki ne sme vmešavati. V nasprotnem primeru mora zaščititi otroke, četudi pred lastnimi starši (Trefalt, 2014, str. 29).

1.1.3. Pogostost nasilja v družini

V letu 2021 je bilo v Sloveniji, s strani policije, zabeleženih 1.287 kaznivih dejanj nasilja v družini, kar odstopa od preteklih let, ko jih je bilo povprečno okrog 1.350 letno. V letu 2020 in na začetku leta 2021 je policija obravnavala tudi nekaj primerov napadov zoper življenje in telo po sporu ali sporih v zunajzakonski oziroma družinski skupnosti. Nasilje se je v posameznih primerih stopnjevalo do umora ali uboja in tudi samomora storilca (Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Policija, Služba generalnega direktorja policije, 2021).

Agencija Evropske unije za temeljne pravice (FRA) je v letu 2014 predstavila rezultate najobsežnejše vseevropske raziskave o nasilju nad ženskami, ki temelji na razgovorih z 42 tisoč ženskami, v 28 državah članicah EU (v času raziskave je bila članica EU tudi Velika Britanija). Po podatkih raziskave je v Evropski uniji vsaka tretja ženska, starejša od 15 let, doživela fizično in/ali spolno nasilje. Ena od desetih žensk, starejših od 15 let, je doživela kakšno od oblik spolnega nasilja. Ena od 20 žensk, starejših od 15 let, je bila posiljena – skupaj je to 9 milijonov žensk, vsaka tretja ženska je doživela psihično nasilje (FRA, 2014). 10 % žensk, ki so sodelovale v raziskavi, je omenjalo psihološko viktimizacijo v otroštvu v družinskem okviru, 73 % žensk, z izkušnjo nasilja prejšnjega ali sedanjega partnerja, pa je navedlo, da so za nasilje vedeli vsi otroci, ki so živeli z njima (FRA, 2014, str. 35).

Katja Filipčič (2012, str. 44) navaja, da je bila v številnih državah potrjena korelacija med nasiljem nad ženskami in vsemi vrstami nasilja nad njihovimi otroki. Strokovnjakinje in strokovnjaki iz razvitih držav ocenjujejo, da od 40 do 70 odstotkov moških, ki so fizično nasilni

do svojih partnerk, izvaja nasilje tudi nad svojimi otroki. Približno polovica žensk, ki so telesno zlorabljene, zlorablja svoje otroke (Lešnik Mugnaioni, 2014, str. 100).

1.1.4. Vrste nasilja v družini

Nasilje v družini ni konflikt ali nesoglasje med partnerjema (Rapolane Obrar, 2018, str. 22), temveč vsaka uporaba fizičnega, spolnega, psihičnega ali ekonomskega nasilja enega družinskega člana proti drugemu družinskemu, zanemarjanje ali zalezovanje žrtve ne glede na starost, spol ali katero koli drugo osebno okoliščino žrtve ali povzročitelja nasilja, ter telesno kaznovanje otrok (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2008). Pri tem gre za vprašanje zlorabe družbene moči, potrebe po prevladi in nadzorovanju ene osebe nad drugo. Tovrstni vedenjski vzorci so posledica neenakomerne porazdelitve moči med spoloma ter med starši in otroki (Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009-2014, 2009). Otrok je žrtev nasilja tudi, če je prisoten pri izvajanju nasilja nad drugim družinskim članom ali živi v okolju, kjer se nasilje izvaja (ZPND, 2008).

Do nasilja v družini prihaja v vseh družbenih slojih. Pogostejše se sicer omenja v nižjih socialno ekonomskih slojih, predvsem zaradi večjih stresov, ki so povezani z revščino, stanovanjsko stisko in z drugimi prikrajšanostmi. Vselej je nasilje prisotno tudi v višjih socialno ekonomskih skupinah in družinah, vendar je zaradi ugleda družine pogosto skrito očem javnosti ter ga je težje prepoznati in odkriti (Likar, 2006, str. 7).

Različne oblike nasilja se med seboj pogosto prepletajo in sovpadajo, le redko so omejene na en sam dogodek, ampak v večini primerov trajajo dalj časa in se, glede na intenziteto, stopnjujejo (Likar, 2006, str. 77). Nasilje v družini je vedenjski vzorec in ne naključni dogodek. Poteka namreč v ciklusu, značilnih obdobjih, v katerih sodelujeta storilec in žrtev (Drole in Gantar, 2008, str. 288). Za nasilje v družini je tudi značilno, da se, v primeru razveze ali razpada zakonske/zunaj zakonske zveze, le redko konča. Nasilje se pogosto nadaljuje in v nekaterih primerih celo stopnjuje, medtem ko povzročitelj lahko tudi spremeni način povzročanja nasilja (Hrovat, 2017, str. 107).

Nasilje v družini je bilo dolga leta težava štirih sten, ki se je dojemala kot težava zasebnosti, pri kateri si je družba zatiskala oči, jo zanikala in po tihem tolerirala. K temu so vsekakor prispevale številne stereotipne predstave o moških in ženskah (Miklič, 2014, str. 192). Nasilje za zaprtimi vrati doma vzbuja prikrajšanost in globoko zakoreninjen strah otrok, ogroženost njihovega zdravja in šolskega uspeha, ki lahko dolgoročno pomeni odvisnost od socialne pomoči (Jager Agius, 2014).

»Psihično nasilje so ravnanja, s katerimi povzročitelj nasilja pri družinskem članu povzroči strah, ponižanje, občutek manjvrednosti, ogroženosti in druge duševne stiske.« (ZPND, 2008) Zloraba moči poteka na besedni in/ali nebesedni ravni ter otroka prestraši, poniža in razvrednoti. Starš ali druga oseba ne zadovolji otrokovih osnovnih psiholoških potreb po varnosti, ljubezni, pripadnosti in spoštovanju (Hrovat, 2017, str. 22).

»Fizično nasilje je vsaka uporaba fizične sile, ki pri družinskem članu povzroči bolečino, strah ali ponižanje, ne glede na to, ali so nastale poškodbe.« (ZPND, 2008) Gre za enkratno ali ponavljajoče se dejanje zlorabe fizične moči, ki povzroča manj opazne ali izrazite poškodbe. Širša opredelitev fizičnega nasilja vključuje širok spekter grobih, kaznovalnih, nadzorovalnih in nasilnih načinov vzgoje (Hrovat, 2017, str. 24). »Fizična zloraba otroka so tudi vsa dejanja, s katerimi starš zavestno in namerno ne prepreči nastanka poškodb oz. ne zavaruje otroka pred poškodbami, čeprav zazna nevarnost, da se bo otrok poškodoval.« (Hrovat, 2017, str. 25)

»Spolno nasilje so ravnanja s spolno vsebino, ki jim družinski član nasprotuje, je vanje prisiljen ali zaradi svoje stopnje razvoja ne razume njihovega pomena.« (ZPND, 2008) Je vsako dejanje osebe, ki z zlorabo svojega privilegirane položaja, moči in vpliva nad otrokom, otroka prisili ali zavede v spolnost z namenom zadovoljitve lastne potrebe po nadzoru in moči, lahko tudi z namenom zadovoljitve svojih spolnih potreb. Oseba, ki spolno zlorabi otroka, najpogosteje uporablja manipulacije, prevare, podkupnine, grožnje in/ali fizično nasilje, da otroka zavede in/ali prisili v spolno zlorabo (Hrovat, 2017, str. 26 – 27).

»Ekonomsko nasilje je neupravičeno nadzorovanje ali omejevanje družinskega člana pri razpolaganju z dohodki oziroma upravljanju s premoženjem, s katerim družinski član samostojno razpolaga oziroma upravlja ali neupravičeno omejevanje razpolaganja oziroma upravljanja s skupnim premoženjem družinskih članov.« (ZPND, 2008) Zajema različne oblike zlorabe moči s pomočjo sredstev za preživetje, oziroma odrekanje pravic, ki so povezane s sredstvi za preživetje (Hrovat, 2017, str. 31).

»Zanemarjanje je oblika nasilja, kadar oseba opušča dolžno skrb za družinskega člana, ki jo potrebuje zaradi bolezni, invalidnosti, starosti, razvojnih ali drugih osebnih okoliščin.« (ZPND, 2008) Običajno gre za dolgotrajno, lahko je enkratno ali večkratno, neskrbno in neustrezno ravnanje staršev ali skrbnic in skrbnikov, ki ne zadovoljijo telesnih, psihičnih, čustvenih, kognitivnih, izobraževalnih in/ali socialnih potreb otroka ali te potrebe zadovoljijo na neustrezen način (Hrovat, 2017, str. 18 – 19).

1.1.5. Povzročitelji nasilja

Povzročitelji nasilja izhajajo iz različnih okolij. Njihovo vedenje, videz, izobrazba, socialni status, zakonski stan, vera ali narodnost, osebnost in življenjske izkušnje so različni, zato jih na prvi pogled težko prepoznamo kot »povzročitelje« nasilja (Hrovat, 2017, str. 19). Z drugimi besedami gre za heterogeno skupino, ki uporablja raznolike osebnostne in psihološke poteze, vzorce in motivacijo za nasilje (Gregorič in Zver Makovec, b.d.). Raziskava FRA (2014) je v pridobljenih rezultatih ugotovila, da so povzročitelji nasilja v večini moški. Več kot polovica žensk (55%), ki so pred 15. letom starosti doživele katero od oblik fizičnega nasilja, je za povzročitelja fizičnega nasilja navajala očeta, preostali delež žensk je kot storilko navajal mater (46 %). Pri tem moramo vselej upoštevati, da so udeleženke v raziskavi lahko navedle enega ali več storilcev. Rezultati raziskave v primeru spolnega nasilja v otroštvu nakazujejo, da je kar 97% storilcev moških.

Povzročitelji nasilja s psihološko manipulacijo odgovornost za zlorabo preložijo na žrtev in ji vzbujajo občutek, da si zlorabe sama želi in je zanjo kriva sama (Hrovat, 2017, str. 59). Z nadzorovanjem otroka in ustrahovanjem dosežejo, da otrok popolnoma izgubi sebe oziroma svoj lastni jaz (Lešnik Mugnaioni, 2014, str. 101).

Tri temeljne skupine povzročiteljev po Zver Makovec in Gregorič (b.d.) so:

- Prva skupina so splošno nasilni povzročitelji z antisocialno osebnostjo, za katero sta značilna agresivno, impulzivno in asocialno vedenje ter primanjkljaj na področju socialnih veščin. Njihovo povzročanje nasilja je najtežje, izvajajo ga pogosto v več različnih odnosih in okoljih. Do nasilja so nekritični in ga izkoriščajo kot sredstvo za doseg cilja. V večini primerov so bili tudi sami v otroštvu deležni izkušnje nasilja v družini.
- V drugo skupino uvrščata pasivno-odvisne povzročitelje, ki so nasilni samo v družini. Uporabljajo lažje oblike vseh vrst nasilja v stresnih situacijah, na katere se odzovejo burno. Običajno nimajo duševnih ali osebnostnih motenj, večina naj bi jih imela tudi neko stopnjo samonadzora.
- Ciklični povzročitelji so nasilni v glavnem v družini in so čustveno nestabilni. Hitro spreminjajo razpoloženje, strah jih je zavrnitve, so ljubosumni, posesivni in izražajo potrebo po nadzoru.

Javornik Novak (2014, str. 141) v svojem delu predpostavlja, da pretekle izkušnje nekaterih staršev, ki so sami kot otroci doživele vrste zlorab pri svojih starših, in so tudi sami nasilni do

svojega otroka, na nezavedni ravni vplivajo na ponotranjenost vzorcev obnašanja, ki so posledica sklenjenega kroga nasilja v družini, in se lahko prenašajo iz generacije v generacijo.

Povzročitelji nasilja imajo možnost pridobiti strokovno pomoč za spremembo svojega nasilnega vedenja na centrih za socialno delo, nevladnih organizacijah ali neposredno pri svojem osebnem zdravniku. V primeru zasvojenosti z drogami ali alkoholom, se lahko vključijo v programe zdravljenja odvisnosti (Ministrstvo za notranje zadeve - Policija, b.d.). Strokovno osebje na centru za socialno delo se velikokrat spopada s pomanjkljivim znanjem na področju prepoznavanja nasilnežev, znanjem o tem kakšna mora biti družinska dinamika, o tipih storilcev in o podpori žrtve. Prav tako se premalokrat govori o nasilnih materah, saj se matere le redko obravnavajo kot osebe, ki so nasilne do otrok. Ohranja se njihova moralna superiornost, materinstvo ostaja glorificirano, vzdržuje se tradicionalni red spolov (Zaviršek, Domiter Protner in Drobnič Radobuljac, 2019).

Vsi, ki prihajajo v stik s povzročitelji nasilja, morajo pri svojem delu upoštevati vsaj nekatera temeljna načela ter posredovati povzročitelju enotna in nedvoumna sporočila. Pomembna je tudi izdelava ocene ponovitvene nevarnosti za povzročanje nasilja, na podlagi katere lahko strokovni delavec ali delavka, skupaj s povzročiteljem nasilja, pripravi osebni načrt odgovornosti. Delo s povzročitelji nasilja je zahtevno tako po strokovni kot po osebni plati, zato morajo biti strokovni delavci in delavke primerno usposobljeni ter vključeni v redno supervizijo in intervizijo (Hrovat, 2016, str. 47 – 48, str. 74, str. 81).

1.1.6. Nezloraobljajoči starš

Nezloraobljajoči starši odgovornost za doživljanje nasilja pogosto pripisujejo sebi, predvsem v primerih, ko so povzročitelji nasilni samo do njih. Občutke krivde še dodatno povzroča tudi povzročiteljevo prelaganje odgovornosti za nasilje na žrtev. Dejstvo je, da je za povzročeno nasilje in za svoje vedenje vedno odgovoren samo povzročitelj (Hrovat, 2017, str. 44 – 45, str. 119). Tudi ožji družinski člani in prijatelji se težko spopadejo z dejstvom, da je njihov bližnji zmožen nečesa tako nepredstavljivega in zato nasilna dejanja opravičujejo, odgovornost za zlorabo prav tako pripišejo žrtvi ali nezloraobljajoči osebi ali žrtvi ne verjamejo (Hrovat, 2017, str. 132 – 133).

Žrtve nasilja prilagodijo svoje vedenje zahtevam povzročitelja, z namenom preprečevanja nadaljnje škode. Pri tem žrtvujejo svoje družbeno življenje, delo in splošni življenjski slog. Prilagajanje se lahko stopnjuje do te mere, da žrtev ostane skrčena in omejena znotraj svojega doma (Društvo za nenasilno komunikacijo, b.d.).

Na temelju prepričanja, da je nasilje pot do podreditve, so značilne oblike vedenja, ki pri družinskih članih povzročijo telesno in duševno trpljenje ali druge posledice. Dejavniki, ki zadržujejo žrtev z nasiljem v partnerskem odnosu, so ekonomska odvisnost, skrb za blagostanje otrok, pomanjkanje podpore prijateljev, čustvena odvisnost, strah pred maščevanjem in brezupno upanje, da se bo partner spremenil (Drole in Gantar, 2008, str. 285).

Žrtev se pogosto nima kam umakniti, te možnosti ne vidi ali ima prešibko mrežo podpornih odnosov zunaj družine, medtem ko je občutek navezanosti taka nuja, da se razvija in obstaja navkljub ponavljajoči se zlorabi. Tako pogosto opazimo, da imajo otroci radi svoje starše, čeprav ti z njimi ravnaajo slabo, saj je občutek navezanosti ena od strategij zaščite in preživetja (Drole in Gantar, 2008, str. 287).

Člani družin se, kljub nasilju, takšnemu načinu življenja prilagodijo in poskušajo (zavedno ali nezavedno) iskati načine preživetja, za katerega menijo, da bo zmanjšal tveganje in bolečino (Drole in Gantar, 2008, str. 288). Veliko število žensk (in njihovih otrok) je dandanes še vedno ujetih v »tradicionalne spolne vzorce«, ki jim zaradi podrejanja podobi tradicionalne družine onemogočajo odhod iz nasilnega odnosa, saj velja prepričanje, da je družino treba ohranjati za vsako ceno. Prevladuje stereotipno prepričanje, da je nasilen oče boljši, kot da bi otrok odraščal brez očeta (Veselič, Horvat in Plaz, 2014, str. 48). Želja po ohranjanju družine je torej povezana predvsem z mitom o tem, da mora otrok za zdrav razvoj nujno imeti oba starša – na temelju tega žrtve nasilja odhod iz nasilnega odnosa doživljajo kot prepovedanega in kaznivega, čeprav ne vidijo možnosti za izboljšanje situacije (Premzel, 2003, str. 372).

Nezlorablajoči starši se počutijo nemočne, prežeti so z občutki krivde, da jim otrok ni uspelo zaščititi. Ker se institucije pogosto ukvarjajo samo z njimi in izpovedmi otrok ne posvečajo pozornosti, veliko osumljencev ni obsojenih, medtem ko so otroci kljub svojim neslišanim sporočilom, da storilca ne želijo videti, prepuščeni oziroma skoraj prisiljeni v stike z njim (Združenje proti spolnemu zlorabljanju, 2016).

Končanje partnerskega odnosa ni nikoli lahko, medtem ko je odhod iz nasilnega odnosa lahko še toliko težji. Spremljajo ga lahko hudi občutki krivde, še posebno, če ima par otroke, saj so številne ženske vzgojene v prepričanju, da je treba vztrajati v odnosu zaradi otrok (Leskošek, 2014, str. 48). Številne ženske se morajo ponovno naučiti živeti svobodno, čeprav je svoboda pravica vsakega človeka.

Veselič, Horvat in Plaz (2014) pojasnjujejo, da je zapuščanje nasilnega odnosa dolgotrajen in lahko tudi večkratni proces, predvsem zaradi želje po ohranjanju družine skupaj ter pomanjkanja družbene in finančne podpore. Plaz (2014, str. 86 – 91) našteva naslednje razloge za ostajanje v nasilnem odnosu: spomin na dobre stare čase, napačno iskanje vzroka nasilja,

idealiziranje nasilnega partnerja, družbena pričakovanja, verovanje v obljube povzročitelja, občutek krivde, grožnje, zanikanje nasilja, naučena neobgljenost, pomanjkanje informacij itd.. Številne ženske se po zapuščanju nasilnega razmerja spopadajo z obdobji zanikanja, samoobtoževanja in izrazitega duševnega trpljenja, zaradi katerega se večkrat vrnejo nazaj, preden zmorejo dokončno prekiniti nasilno razmerje (Drole in Gantar, 2008, str. 286).

Nezlorablajoči starš ima veliko vlogo pri pomoči otroku. Otroka lahko zaščiti pred nadaljnjo zlorabo in mu da jasno sporočilo, da mu verjame in mu bo stal ob strani, zato so možnosti za okrevanje veliko večje kot kadar starš otroka obtožuje, mu ne verjame in ga ne podpre. Zato je pomembno, da dobi podporo tudi nezlorablajoči starš, da lahko bolje poskrbi za otroka (Hrovat, 2017, str. 12 – 13).

Na društvu za nenasilno komunikacijo (b.d.) poudarjajo, da otroci, ki nasilno družinsko okolje zapuščajo skupaj z nezlorablajočim staršem, ne izgubijo starša, ki je povzročitelj. Na centru za socialno delo se povzročitelj nasilja namreč lahko dogovori o poteku stikov in skrbništva ter v primeru, da ta dogovor ni mogoč, lahko starš svoj predlog poda na sodišče, medtem ko center za socialno delo poda svoje mnenje, ki ga sodišče upošteva pri odločanju.

1.1.7. Posledice nasilja v družini na otroka

Otroci so kot najranljivejša družbena skupina odvisni od odraslih, ki skrbijo za njihov celostni razvoj, ter države, ki jim nudi pravico in zaščito. Zaradi čustvene, fizične, socialne in finančne odvisnosti, so pogosto izpostavljeni zlorabam moči s strani posameznikov, ki bi morali odgovorno skrbeti zanje (Lešnik Mugnaioni, 2014, str. 98). Za otroke je njihova družina edina stvarnost, ki jo poznajo, in, v primeru nasilja v družini, največjo škodo utrpijo ravno oni, saj se, na temelju manj razvitih psiholoških obramb in telesne moči, le stežka zaščitijo pred destruktivnimi vplivi odraslih. Otrok se zaradi svoje nemoči in odvisnosti od odraslih vedno poistoveti s tistim, ki je žrtev. Nasilje ga spravi v strah in negotovost, ga zbega in spravlja v stisko (Drole in Gantar, 2008, str. 285 – 287).

»Otrok ima lahko občutek, da je sam vzrok za stres, bes in jezo staršev ter da si je tako ravnanje zaslužil.« (Likar, 2006, str. 29) Pojavi se lahko mišljenje, da je to, kar se mu dogaja, normalno, in nasilje sprejme kot način življenja (Plaz, 2014, str. 82 – 83, 90) ter s prilagojenimi načini vedenja poskuša zmanjševati tveganje in bolečino (Drole in Gantar, 2008, str. 288).

Otrok je žrtev nasilja tudi, če je prisoten pri izvajanju nasilja nad drugim družinskim članom ali živi v okolju, kjer se nasilje izvaja (ZPND, 2008). »Posledice nemočnega opazovanja nasilja nad drugimi družinskimi članicami in člani, največkrat nad mamo, so enako hude: psihološka

travma, stres zaradi nenehno prisotnega strahu, čustvene in duševne poškodbe ter izpostavljenost nasilnim vzorcem komunikacije.« (Lešnik Mugnaioni, 2014, str. 100) Otroci lahko doživljajo zelo hude pritiske s strani starša, ki od otroka zahteva, da o nasilju molči ali ga zanika, vendar hkrati s starši sočustvuje, zanje ga skrbi, otrok za nasilje prevzema krivdo in se boji, da bodo starši obsojeni na zaporno kazen (Hrovat, 2017, str. 60).

Otrokom, ki so žrtve nasilja v družini je otežen socializacijski proces (ReNPPND0914, 2009), hkrati so v zgodnjem obdobju otroštva še ranljivejši za posledice travmatskih izkušenj (Štirn, 2014, str. 141). Pogosto gre za dolgotrajne posledice, ki vplivajo na otrokov zdrav razvoj, njegovo samopodobo, oblikovanje socialnih stikov (Likar, 2006, str. 48), obremenjen je s čustvi manjvrednosti, je nesamozavesten, ne zaupa sebi in drugim, nima občutka varnosti, je zaznamovan (Lešnik Mugnaioni, 2014, str. 103 – 104). Nekateri otroci razvijejo različne strategije spoprijemanja s situacijo in ne kažejo znakov, ki bi nakazovali na stisko, nekateri imajo težave tako v šoli, družbi in doma (Društvo za nenasilno komunikacijo, 2015, str. 2). Posledice so odvisne od več dejavnikov – na primer od: značilnosti zlorabe (obdobje trajanja, intenzivnost in pogostost, oblika zlorabe...), odziva okolice na zlorabo, odziva pristojnih institucij na zlorabo, podpore otrokove socialne mreže, otrokovih osebnostnih značilnosti, otrokovih morebitnih drugih težav, otrokovih sposobnosti za spopadanje s stresom, drugih okoliščin (Hrovat, 2017, str. 46).

Tisti otroci, ki so bili vzgojeni v nasilnem družinskem okolju, nasilno – naučeno vedenje v svojem odraslem življenju pogosto ponavljajo (ReNPPND0914, 2009), saj vrednote, ki jih posameznik ponotranji med primarno socializacijo, določajo njegova prepričanja o sebi in družbi. Vedenjski vzorec nasilja v družini je ključen, ker se v disfunkcionalni družini otroci naučijo, da je nasilje neizogibno in je edina možna izbira. S tem je generacijski krog nasilja v družini sklenjen, medtem ko je družbeno sporočilo preneseno še na eno, novo, generacijo, ki šele vstopa v življenje (Javornik Novak, 2014, str. 140).

Vsaka zloraba otroka s strani staršev, skrbnikov in skrbnic ali drugih odraslih oseb zaznamuje otrokov razvoj z bolečimi travmatičnimi izkušnjami in praviloma pusti posledice na njegovem zdravju ter fizičnem, psihičnem in socialnem razvoju. Povzroči lahko trajne čustvene in kognitivne motnje ter zdravstveno tvegano vedenja, kot sta zloraba drog in zdravil ter prezgodnja spolnost. Povezane težave v duševnem zdravju in socialnem funkcioniranju vključujejo anksiozne in depresivne motnje, halucinacije, motnje spomina, spanja in hranjenja, agresivno vedenje do drugih in samodestruktivnost (Lešnik Mugnaioni, 2014, str. 104). »Izkušnje nasilja lahko na otroka vplivajo do te mere, da obarvajo vse druge njegove izkušnje, določajo pomembno spremenjeno doživljanje sedanjosti in pričakovanje prihodnosti. Zaradi

travmatskih izkušenj nasilja, spolne zlorabe lahko postane otrokovo življenje brezbarvno, selektivno osredotočeno na asociacije izkušenj nasilja.« (Štirn, 2014, str. 155)

Pušnik (2012, str. 109) ugotavlja, da imajo otroci do povzročitelja nasilja pogosto ambivalentna čustva – mešanico ljubezni, strahu, razočaranosti, jeze, sovraštva, prezira, celo gnusa. Veliko otrok čuti ljubezen do osebe, ki jih je zlorabila, še posebej, če je ta oseba družinski član ali članica. Zaradi teh čustev so lahko zelo zmedeni. Lahko so vznemirjeni ali jezni na povzročitelja zlorabe, a ga imajo kljub temu radi (Hrovat, 2017, str. 23). Otrok, ki je bil zlorabljen, je iz več razlogov lahko bolj jezen na nezlorabljaljivega starša, kot na starša, ki povzroča nasilje. Otrok se lahko boji biti jezen na povzročitelja, medtem ko je jeza na nezlorabljaljivega starša veliko bolj varnejša, saj ga ta starš ne ogroža. Otrok se prav tako lahko počuti izdanega s strani nezlorabljaljivega starša, ker ga ni zaščitil, možno je tudi, da pride do identifikacije s povzročiteljem, kar pomeni, da ga otrok vidi kot pozitiven lik in zlorabo minimalizira, kar je ena od oblik otrokovih strategij preživetja (Hrovat, 2017, str. 27).

1.2. Zakonodaja na področju nasilja v družini

»Največja grožnja družinam niso ukrepi za zaščito žrtev nasilja in njihovo podporo, temveč nasilje samo.« (Council of Europe, 2019) Otroci imajo enake pravice do spoštovanja človeškega dostojanstva in telesne nedotakljivosti kakor odrasli. Slovenija je, poleg 47 držav članic Sveta Evrope, v skladu z mednarodnimi in regionalnimi listinami o človekovih pravicah, neposredno zavezana k prilagoditvi svojih zakonov ter izvajanju izobraževalnih in drugih ukrepov za prepoved in odpravo vseh oblik kaznovanja otrok, vključno s telesnim kaznovanjem in ponižujočim ravnanjem v družini (ReNPPND0914, 2009).

1.2.1. Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND)

Najpomembnejši korak v smeri systemskega pristopa k obravnavanju nasilja v družini je Slovenija naredila s sprejemom Zakona o preprečevanju nasilja v družini. V njem je opredelila dolžnost vseh organov in organizacij, da pomagajo žrtvam nasilja v okviru svojih pristojnosti in da sodelujejo z drugimi organi (Filipčič, 2014, str. 43). Izhodišče zakona je, da je nasilje v družini psihološko-socialno stanje, v katerem ena oseba zlorablja svojo (pre)moč nad drugo osebo, s katero je v posebnem psihičnem razmerju. Enakovredno obravnava fizično, psihično, spolno in ekonomsko nasilje in zanemarjanje v družini (ZPND, 2008). Zakon poudarja, da je otrok žrtev nasilja tudi, če je prisoten pri izvajanju nasilja nad drugim družinskim članom

oziroma članico ali živi v okolju, kjer se nasilje izvaja. Koristi in pravice otroka imajo prednost pred koristmi in pravicami drugih udeležencev in udeleženk postopka (ZPND, 2008).

Vsem organom in organizacijam nalaga dolžnost, da prijavljajo nasilje nad otroki v družini, pomagajo žrtvam nasilja in izvajajo vse potrebne ukrepe za njihovo zaščito. Zlasti to velja za strokovne delavke in delavce v socialnem varstvu, zdravstvu, vzgoji in izobraževanju (ZPND, 2008). Zagotavlja strokovno obravnavo žrtev in povzročiteljev nasilja ter zato vsem ključnim sektorjem (socialno varstvo, policija, vzgoja, izobraževanje, zdravstvo) predpisuje, da sprejmejo ustrezne protokole ukrepanja, za žrtev pa tudi načrt pomoči, uvaja brezplačno pravno pomoč za žrtve nasilja ter zagotavlja izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavk in delavcev na temo prepoznavanja, preprečevanja in obravnave nasilja v družini (Lešnik Mugnaioni, 2014, str. 105).

Ta zakon ne določa kazni, določa le kaj so nesprejemljiva dejanja. Kazni so določene v Kazenskem zakoniku.

1.2.2. Družinski zakonik (DZ)

»Družinski zakonik ureja zakonsko zvezo, zunajzakonsko skupnost, in razmerja med starši in otroki. Vsebuje tudi določbe glede oblike pomoči države pri težavah partnerskega in družinskega življenja, ukrepe za varstvo koristi otroka ter preživljanje, posvojitev, podelitev starševske skrbi sorodniku, rejništvo in skrbništvo za otroke in odrasle osebe, ki potrebujejo posebno varstvo.« (Uradni list, 2019)

Po tem zakonu morajo starši v vseh dejavnostih v zvezi z otrokom, skrbeti za korist otroka, kar pomeni, da otroka vzgajajo s spoštovanjem do njegove osebnosti, individualnosti in dostojanstva, upoštevajo njegovo starost in razvojno stopnjo, zadovoljujejo njegove materialne, psihosocialne in čustvene potrebe ter mu nudijo primerno vzgojno vodstvo in ga spodbujajo v njegovem razvoju (DZ, 2017). Poleg staršev in skrbnikov, zakon hkrati obvezuje tudi državne organe, izvajalce javnih služb, nosilce javnih pooblastil, organe lokalnih skupnosti ter druge fizične in pravne osebe, da v vseh dejavnostih in postopkih v zvezi z otrokom delajo v otrokovo korist (DZ, 2017).

Ukrepe za varstvo koristi otroka izreka sodišče če ugotovi, da je otrok ogrožen. Pri odločanju o ukrepu varstva koristi otroka naj bi imelo ključno vlogo otrokovo mnenje, ki ga otrok izrazi sam ali po osebi, ki ji zaupa in jo je izbral sam. Vselej lahko sodišče izda začasno odredbo brez pridobljenega otrokovega mnenja (DZ, 2017). Ukrepi za varstvo koristi otroka so

začasne odredbe, nujni odvzem otroka in ukrepi trajnejšega značaja, ki trajajo največ toliko časa, kot to določa družinski zakonik, razen če sodišče podaljša izrečeni ukrep (DZ, 2017).

Družinski zakonik (2017) določa kar nekaj vrst začasnih odredb:

- Odredbo, s katero se odvzame otroka staršem in se ga namesti k drugi osebi, v krizni center, v rejništvo ali v zavod;
- odredbo o vstopu v stanovanje ali druge prostore, v katerih je otrok, proti volji staršev;
- odredbo o prepovedi ali omejitvi stikov;
- odredbo o načinu izvajanja stikov;
- odredbo o vzgoji in varstvu otroka;
- odredbo o preživljanju otroka;
- odredbo o prepovedi prehoda državne meje z otrokom;
- odredbo o izselitvi nasilnega člana iz skupnega stanovanja;
- odredbo o prepovedi približevanja otroku osebam, ki ga ogrožajo;
- odredbo o zavarovanju na premoženju staršev ali otroka;
- odredbo o zdravniškem pregledu ali zdravljenju.

Nujni odvzem otroka staršem izvede center za socialno delo, če presodi, da je otrok huje ogrožen in ga je mogoče zavarovati le s takojšnjim odvzemom staršem. Otroka se začasno namesti k drugi osebi, v krizni center, rejništvo ali v zavod. Socialni delavec/delavka o odvzemu otroka odloča po svoji lastni strokovni presoji v sodelovanju s policijo. Center za socialno delo mora v 12 urah po odvzemu otroka predlagati sodišču izdajo začasne odredbe o odvzemu otroka. O predlogu za izdajo začasne odredbe mora sodišče odločiti takoj, vendar najkasneje v 24 urah (DZ, 2017).

Ukrepi trajnejšega značaja posegajo v starševsko skrb – omejitev starševske skrbi enemu ali obema staršema, odločitev o zdravniškem pregledu ali zdravljenju, omejitev ali odvzem pravice do stikov, odvzem otroka staršem, namestitev otroka v zavod. Sodišče pri odločitvi o ukrepu trajnejšega značaja upošteva mnenje centra za socialno delo. Center za socialno delo izdelava načrt pomoči družini in otroku, medtem ko poročilo o izvajanju načrta pomoči sodišču posreduje enkrat letno (DZ, 2017).

1.2.3. Kazenski zakonik (KZ-1)

Kazenski zakonik je edini zakonik, ki določa kazen. Vsako obliko nasilja in ponižujoče ravnanje, a predvsem nasilje v družini, označuje za nesprejemljivo vedenje, ki ga je treba kaznovati (Leskošek, 2022). Zakon določa kazen z zaporem do petih let za osebo, ki v družinski

skupnosti (ali kakšni drugi trajnejši življenjski skupnosti) z drugim ravna grdo, ga pretepa, z njim ponižujoče ravna, ga z grožnjo z neposrednim napadom na življenje ali telo preganja iz skupnega prebivališča, mu omejuje svobodo gibanja, ga zalezuje, prisiljuje k delu ali opuščanju dela ali ga kako drugače z nasilnim omejevanjem njegovih enakih pravic spravlja v skupnosti v podrejen položaj. V primeru nesprejemljivega ravnanja proti osebi, s katero je storilec živel v družinski ali drugi trajnejši skupnosti, ki je razpadla, vendar je dejanje s to skupnostjo povezano, se storilca kaznuje z zaporom do treh let (KZ-1, 2008).

Zakon določa tudi kazen z zaporom do treh let za starše, skrbnike, rejnike ali druge osebe, ki hudo kršijo svoje dolžnosti do otroka – otroka zanemarjajo ali z njim surovo ravnavajo. Starše, skrbnike, rejnike ali druge osebe, ki silijo otroka k pretiranemu delu ali k delu, ki ni primerno njegovi starosti, ga navajajo k beračenju ali drugim dejanjem, ki so škodljiva za njegov razvoj, ali z njim surovo ravnavajo ali ga trpinčijo, se kaznuje z zaporom do petih let (KZ-1, 2008).

Denarno kazen ali kazen z zaporom do enega leta zakon določa za osebe, ki protipravno odvzamejo mladoletno osebo roditelju, posvojitelju, skrbniku, zavodu ali osebi, ki ji je zaupana, ali osebo zadržujejo in preprečujejo, da bi jo imel tisti, ki ima pravico do nje. V primeru, da takšno dejanje povzroči poslabšanje duševnega ali telesnega zdravja mladoletne osebe ali ogrozi njen razvoj, se kaznuje z zaporom od enega do petih let. Če storilec dejanja prostovoljno izroči mladoletno osebo upravičencu ali omogoči uresničitev izvršljive odločbe, se mu kazen lahko odpusti (KZ-1, 2008).

1.2.4. Konvencija o otrokovih pravicah

Konvencijo o otrokovih pravicah je vnesla številne temeljne koncepte glede obravnave otrok kot posebej ranljive skupine. Med drugim je vpeljala zelo visoke standarde na področju pravnega varstva in zaščite otrok pred nasiljem, zlorabo, zanemarjanjem, maltretiranjem in izkoriščanjem, hkrati zahteva zagotavljanje imena in državljanstva, ustrezen življenjski standard, socialno varstvo in izobraževanje, a tudi – najpogosteje spregledano – udeležbo in pravico otroka do izražanja lastnega mnenja, svobode izražanja in združevanja (Podreka in Tašner, 2019, str. 26).

Dolžnost ravnanja oziroma odločanja v korist otroka zavezuje tudi starše pri odločitvah, ki jih sprejemajo v okviru izvrševanja roditeljske pravice (Konvencija o otrokovih pravicah, 1989). Oba starša sta enako odgovorna za otrokovo vzgojo in razvoj, medtem ko otrokova korist mora in je pglavitna skrb (Konvencija o otrokovih pravicah, 1989).

Otroke v postopku je treba obravnavati resno, ter spodbujati in upoštevati njihove pravice (Jager Agius, 2014). Z vsemi ustreznimi zakonodajnimi, upravnimi, družbenimi in vzgojnimi ukrepi mora država varovati otroka pred vsemi oblikami telesnega ali duševnega nasilja, pred poškodbami ali zlorabo, zanemarjanjem ali malomarnemu ravnanju, trpinčenju ali izkoriščanju, spolno zlorabo, medtem ko je pod skrbništvom staršev, zakonitih skrbnikov ali katere koli druge osebe, ki skrbi zanj (Konvencija o otrokovih pravicah, 1989). Da bi otroke zaščitili pred neustreznimi socialnimi in ekonomskimi razmerami ter različnimi oblikami nasilja in zanemarjanja, je Slovenija razvila celovit sistem zaščite otrok – dokaj dobre sisteme socialnega varstva, zdravstvene zaščite, predšolskega varstva in izobraževanja, pomoči otrokom in staršem, institucionalnega varstva in nastanitve otrok, rejništva, posvojitve, svetovanja ter pravnega in sodnega varstva (Jager Agius, 2014).

V konvenciji je poudarjeno načelo otrokove koristi, ki mora biti glavno vodilo pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki, bodisi da jih vodijo državne bodisi zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravni organi ali zakonodajna telesa (Konvencija o otrokovih pravicah, 1989). Med pomembnejša merila upoštevanja otrokove koristi uvršča izraženo mnenje otroka, ki je hkrati tudi otrokova pravica, medtem ko ga dopolnjujeta še pravica otroka do informacij v postopku in pravica sodelovanja otroka v postopku, v katerem se presoja njegova korist. Čižman (2019) v svojem delu opozarja, da samo s sodelovanjem z otrokom, lahko delamo v njegovo korist.

Otrok, ki je sposoben izoblikovati lastno mnenje, ima pravico do svobodnega izražanja tega v vseh zadevah v zvezi z njim, medtem ko se o tehtnosti izraženih mnenj presoja v skladu z otrokovo starostjo in zrelostjo. Otroci morajo imeti pravico, da povejo, sodelujejo, se izrečejo, da se z njimi pogovarjamo (Konvencija o otrokovih pravicah, 1989). To je zelo pomembno, saj otroci tako obdržijo nadzor nad lastnim življenjem (Leskovšek, 2022). Pri presojanju najboljše možne rešitve je treba upoštevati kontinuiteto otrokove vzgoje, spoštovati njegovo versko, kulturno, etnično in jezikovno ozadje. Otrok, ki zaradi zagotavljanja njegove koristi ne more ostati v svojem družinskem okolju, ima pravico do posebne zaščite in pomoči države. Pomoč vključuje alternativne oblike varstva – rejništvo, posvojitev ali namestitev otroka v ustrezno ustanovo (krizni center ali zavod). V primerih alternativnih oblik varstva mora otrok imeti možnost rednih stikov in komunikacije z obema ali enim staršem v primeru, ko to ni v nasprotju z otrokovo koristjo (Konvencija o otrokovih pravicah, 1989).

Razlagalci Konvencije o otrokovih pravicah že od samega začetka opozarjajo, da konvencija temelji na treh P-jih (participation/sodelovanje, protection/varstvo, provision/zagotavljanje), pozneje so temu dodali še četrti P – prevention/preprečevanje.

Sodelovanje pomeni soudeležbo otroka pri odločitvah, ki se tičejo njegovega življenja; varstvo pomeni varovanje otrok pred vsakršno obliko diskriminacije in vsemi oblikami zanemarjanja ali izkoriščanja; preprečevanje se nanaša na preprečitev kakršne koli škode otrokom; zagotavljanje se navezuje na zagotavljanje pomoči države pri uresničevanju njihovih temeljnih potreb (Šelih, 2014, str. 9 – 10).

1.3. Vloga centrov za socialno delo in sodnih organov

Kadar pride do odstopanj v družinskih odnosih, je država tista, ki ima pravico in dolžnost poseči v družino ter ustrezno zaščititi njene najranljivejše člane, ki zaradi svoje starosti, stopnje zrelosti ali drugih osebnih okoliščin, ne morejo poskrbeti zase. Sposobnost otroka odločati o svojem življenju in možnosti zapustiti nasilno družinsko okolje so bistveno drugačne kakor pri odrasli (Javornik Novak, 2014, str. 137). Osrednjo vlogo pri obravnavanju deviantnih pojavov imajo socialnovarstveni in sodni organi (Filipčič, 2014). Zaradi kompleksnosti nasilja v družini se s tem področjem ukvarja več institucij, saj vseh vrst pomoči (psihološko, finančno, pravno, stanovanjske težave) ne more nuditi samo ena institucija. Nujno je sodelovanje med njimi za reševanje situacije v najboljšem interesu vseh vpletenih – da se obsodi nasilneža, se ga (poskuša) rehabilitira, ter pomaga žrtvi stopiti iz kroga nasilja in zaživeti na novo (Fabjančič, b.d.).

Zaradi ranljivosti otrok in njihove odvisnosti od odraslih je nujno, da se vzpostavi trden sistem družbene zaščite otrok ob zanemarjanju in nasilju – zagovorništvo, psihoterapija, svetovanje, pediatrična služba, obiski na domu itd. To je mogoče le z multidisciplinarnim pristopom, zato morajo v sistemu zaščite otroka sodelovati različne službe ter posameznice in posamezniki (Hrovat, 2017, str. 17, str. 92 – 93).

1.3.1. Vloga centra za socialno delo

Center za socialno delo je z Zakonom o preprečevanju nasilja v družini (2008) določen kot osrednji organ pri obravnavi nasilja v družini, saj v okviru medinstitucionalnega pristopa koordinira tudi delo vseh drugih organov (Milek Ogrinc, 2014, str. 178). Žrtvi in povzročitelju nasilja nudi storitve po zakonu, pri čemer sta cilj obravnavanja odprava neposredne ogroženosti in skrb za žrtvino dolgoročno varnost (ZPND, 2008).

Vsi organi so ob zaznavi nasilja v družini dolžni v štiriindvajsetih urah od seznaitve z okoliščinami obvestiti center za socialno delo (v nadaljevanju CSD). Kadar je o nasilju v družini

obveščen samo CSD, odgovorni strokovni delavec informacijo o zaznanem nasilju takoj posreduje policiji. CSD izvede vse ukrepe za zaščito žrtve skladno s strokovnimi smernicami za delo z žrtvami nasilja, medtem ko mora v roku petih dni posredovati povratno informacijo o opravljenih začetnih dejavnostih organu, ki je opaženo nasilje prijavil (Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini, 2009).

CSD izvede vse potrebno za zaščito žrtve v okviru svojih pristojnosti. Običajno skozi storitev prve socialne pomoči (PSP) opravi prvi pogovor s člani in članicami družine, z namenom ugotovitve konkretnih dejstev in pridobitvanja informacij o problematiki posameznika in družine. Ob ugotovljenem sumu za nasilje v družini se začne takojšnja obravnavna žrtve in povzročitelja nasilja, ki se obvezno izvaja ločeno. Posebna pozornost se nameni mladoletnim članom in članicam družine (Murgel, 2011, str. 164 – 165). CSD zbira tudi informacije o ogroženosti žrtve od vseh drugih organov, od katerih se pričakuje, da bi s takimi informacijami razpolagali in, na temelju tako zbranih informacij, izdelava oceno ogroženosti žrtve in oceni potrebo po pripravi načrta pomoči žrtvi. Če pri zbiranju informacij ugotovi obstoj okoliščin, ki kažejo na storitev kaznivega dejanja ali to izhaja iz obvestila, CSD obvesti policijo, s katero uskladi začetne dejavnosti ter delovanje skladno s pristojnostmi in pravili stroke (Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini, 2009).

Pri ocenjevanju ogroženosti otroka se upoštevajo številne okoliščine in lastnosti, tako staršev kot otroka. Ocenjujejo se pripravljenost staršev za sodelovanje, kakovost siceršnje starševske vzgoje in skrbi za otroka, čustven odnos staršev do otroka, razvojne spodbude, ki jih je deležen otrok, značilnosti otroka ter značilnosti socialne podporne mreže otroku in družini. Ocenjuje se tudi pripravljenost povzročitelja na prevzemanje odgovornosti za nasilje in njegove/njene zmožnosti, da ne bo nadaljeval-a z ogrožanjem varnosti, ocenijo se veščine nudenja zaščite in podpore otroku s strani nezlorablajočega starša. Upoštevati je treba vse rizične in varovalne dejavnike ter oceniti morebitno potrebo po takojšnjih ukrepih za zaščito otroka (Hrovat, 2017, str. 79 – 80).

Nosilec primera je torej CSD, ki po proučitvi okoliščin primera ureja socialno varstvo in naredi oceno o potrebi oblikovanja načrta pomoči žrtvi. Če oceni, da je oblikovanje načrta pomoči potrebno, tega oblikuje skupaj z žrtvijo, v okviru multidisciplinarnega tima, ki ga prav tako ustanovi CSD. Načrt pomoči oblikuje v primeru trajajočega ukrepanja, pri čemer je potrebnih več ukrepov pomoči oziroma v primerih, če CSD oceni, da je to potrebno (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2008).

Načrt pomoči je namenjen zagotavljanju varnosti žrtve in zmanjševanju že nastale škode zaradi nasilja. Načrt se redno pregleduje in dopolnjuje v timu z vsemi pristojnimi institucijami, organizacijami, s posamezniki in posameznicami, ki so del multidisciplinarnega tima. Hkrati se spreminja glede na rezultate vmesnih evalvacij oziroma glede na spremenjene okoliščine. Cilj je povečati in spremljati varnost, preprečiti nadaljnje zanemarjanje in nasilje, zmanjšati posledice doživetega zanemarjanja ali nasilja in omogočiti ustrezen psihosocialni razvoj (Hrovat, 2017, str. 92 – 96). Pri presojanju največje otrokove koristi, se v skladu z otrokovo zrelostjo in s starostjo upoštevajo njegove potrebe in želje, predvidi se dolgoročni učinek vsake spremembe na otroka, oceni škoda, ki jo je utrpel, in posledice nasilja ter zmožnost zadovoljevanja psihofizičnih in razvojnih potreb s strani staršev ali skrbnikov (Javornik Novak, 2014, str. 143).

Cilj pomoči staršu, ki ščiti otroka, so podpora pri zagotavljanju zaščite in skrbi za otroka, razvijanje pozitivne interakcije med staršem in otrokom, podpiranje in razvijanje čustveno-komunikacijskih kapacitet v interakciji ter povečanje duševne stabilnosti in dobrega počutja starša (Hrovat, 2017). Center za socialno delo mora ponuditi pomoč tudi povzročitelju nasilja z napotitvijo v ustrezne izobraževalne, psihosocialne in zdravstvene programe (Milek Ogrinc, 2014, str. 177), ki jih izvajajo organi in organizacije ter nevladne organizacije (ZPND, 2008). Povzročitelj nasilja se v obravnavo lahko vključi prostovoljno, medtem ko sta predmet obravnave nasilen odnos in iskanje dolgoročnih rešitev (Filipčič, 2014, str. 160) z namenom zagotavljanja trajnejše spremembe vedenja nasilneža, nudenjem pomoči žrtvi, da predela travmatično izkušnjo in opozarjanjem družbe, da nasilje v družini dojame kot nesprejemljivo obliko vedenja (ReNPPND0914, 2009, točka 4.1.1.).

Multidisciplinarni tim je sestavljen iz predstavnikov oziroma predstavnic različnih organov in organizacij, ki so ali bodo v okviru področja svojega delovanja obravnavali žrtev oziroma povzročitelja nasilja ter nevladne organizacije (Filipčič, 2014, str. 159). Tim mora delovati usklajeno in enotno. Sodelujoči organi zagotavljajo, da se dogovori, ki so sprejeti na sejah tima, uresničujejo. Možnost sodelovanja na določenih timskih sejah imajo tudi strokovnjaki s posebnimi znanji, ki pripomorejo k bolj celostni obravnavi žrtve in pridobivanju informacij za razjasnitev določenih vprašanj. Odgovorni strokovni delavec na CSD o izrečenih ukrepih za zaščito otrok žrtev nasilja obvešča tim, prav tako se izvaja redna evalvacija dosežene ravni sprememb v družini in položaja otroka, pripravlja se ocena ogroženosti, preverijo se potrebe po nadaljevanju procesa obravnave in pomoči oziroma po trajanju ukrepov za zaščito otroka (Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini, 2009).

Strokovni delavec posebej za otroka izdela oceno ogroženosti, v kateri se predvidijo ustrezni ukrepi za delo z družino in otrokom. Določijo se tudi strategija zagotavljanja trajne zaščite otroka in alternativne oblike pomoči, ki so namenjene omogočanju sprememb v ravnanju družine (Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini, 2009). Varnost otrok, ki živijo v družini, kjer je prisotno nasilje, je tesno povezana z varnostjo neogrožujočega starša, zato je varnostni načrt treba narediti tudi z njim. Neogrožujoč starš nas lahko informira o stvareh, na katere moramo biti pri izdelavi varnostnega načrta z otrokom še posebej pozorni (Hrovat, 2017, str. 112).

Ukrepe za varstvo koristi otroka (začasne odredbe, nujni odvzem otroka in ukrepi trajnejšega značaja) izreka sodišče, če ugotovi, da sta otrokovo življenje in/ali zdravje neposredno ogroženi ali če obstaja utemeljen sum, da bosta resno ogroženi ob neizvajanju teh ukrepov (Javornik Novak, 2014, str. 143). Center za socialno delo je lahko predlagatelj ukrepov, sodišču lahko poda svoje mnenje in/ali je udeleženec v postopkih. Čižman (2019) meni, da bi poročila in mnenja strokovnih delavcev morala biti zapisana v socialno delavskem jeziku. Jelovšek (2013, v Čižman, 2019, str. 73-74) predpostavlja, da se mnenje centra za socialno delo v praksi enači z izvedenskim mnenjem, vendar pri tem delno nasprotuje Strajnar (2000, v Čižman, 2019), ki meni, da bi zakonsko predpisana vsebina poročila prispevala boljso argumentacijo ugotovitev in večjo verodostojnost zapisanega mnenja/predloga.

1.3.2. Vloga sodišča

Kot že omenjeno, ukrepe za varstvo koristi otroka – začasne odredbe, nujni odvzem otroka in ukrepi trajnejšega značaja – izreka sodišče, če ugotovi, da je otrok v družini ogrožen (Družinski zakonik, 2017). ZPND (2008) opozarja, da imajo koristi in pravice otroka v postopku prednost pred koristmi in pravicami drugih udeleženk oziroma udeležencev. Sodišča korist otroka presojuje s pozivom različnih služb in strokovnjakov/strokovnjakinj ter preučijo predložene dokaze staršev. Pri presojanju koristi otroka se sodišča pogosto oprejo zgolj na mnenje centra za socialno delo, v nekaterih primerih zahtevajo še mnenje sodnega izvedenca/izvedenke (Podreka in Tašner, 2019, str. 31 – 32). Sodišče lahko v postopkih za odločanje o ukrepih upošteva tudi otrokovo mnenje, ki ga je otrok izrazil sam ali po osebi, ki ji zaupa in jo je sam izbral, ter če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice (ZPND, 2008).

Sodišče lahko povzročitelju nasilja:

- izreče prepoved približevanja kraju ali osebi

- prepove vstopiti v stanovanje, v katerem živi žrtev;
- odloči, da stanovanje lahko uporablja samo žrtev, medtem ko se povzročitelj nasilja mora umakniti;
- prepove zadrževati se v bližini stanovanja, v katerem živi žrtev;
- prepove zadrževati in približevati se krajem, kjer se žrtev običajno zadržuje (na primer delovno mesto, šola, vrtec);
- prepove navezovati stike z žrtvijo na kakršen koli način, vključno s sredstvi za komuniciranje na daljavo in tudi po tretjih osebah;
- prepove vzpostaviti vsakršno srečanje z žrtvijo;
- prepove objavljati osebne podatke žrtve, dokumentov iz sodnih in upravnih spisov in osebnih zapisov, ki se nanašajo na njo;
- odloči o prepustitvi stanovanja v skupni uporabi žrtvi (ukrep je časovno omejen);
- prepove prehod državne meje otroku, razen s posebej določeno osebo, z organom ali organizacijo;
- odvzame osebni dokument otroka;
- prepove izdajo osebnega dokumenta otroku;
- prepove vročitev osebnega dokumenta otroka enemu ali obema staršema ali tretji osebi;
- odloči o nujnem zdravniškem pregledu otroka ali zdravljenju otroka in o drugih zdravstvenih posegih (Ministrstvo za notranje zadeve - Policija, b.d.).

»Sodišče lahko po uradni dolžnosti izda začasne odredbe o varstvu in preživljanju skupnih otrok kot tudi začasne odredbe, s katerimi se enemu ali obema od staršev prepove pravica do osebnih stikov.« (Milek Ogrinc, 2014, str. 187) Stiki se po začasni odredbi s strani sodišča lahko izvajajo ob navzočnosti strokovne osebe, ki je zaposlena na centru za socialno delo ali zavodu, v katerega je bil otrok nameščen (DZ, 2017).

Pri dodelitvi otroka in načina izvajanja stikov s staršem se, z namenom zagotavljanja varnosti in preprečevanja nadaljnje zlorabe s strani povzročitelja nasilja, upošteva korist otroka. Z namenom pridobivanja in učenja veščin za varen stik in odnos z otrokom je v načrt dela z družino nujno vključiti še delo s staršem, ki je izvajal nasilje (Hrovat, 2017, str. 107).

1.4. Načelo koristi otroka

Otrok je na temelju sprejete Konvencije o otrokovih pravicah (1990) postal subjekt pravic, vendar hkrati tudi obravnavan kot bitje, ki ima svoj glas, ki mora biti slišan in upoštevan pri odločitvah, ki zadevajo njegovo življenje. S tem je v ospredje prišel tudi koncept zaščite otroka,

ki je državi in sodnim organom določil poseg v družino, če ta ni sposobna ustrezno poskrbeti za otrokovo največjo korist (Podreka in Tašner, 2019, str. 20 – 24).

Načelo koristi otroka je pravni standard, ki se presoja odvisno od posameznega primera in se na tak način načelo tudi opredeli in konkretizira ter ga ni mogoče določiti vnaprej, s posameznim ali splošnim predpisom (Leskošek, 2022). V našem socialnovarstvenem in pravnem sistemu ni postopkov in meril, ki bi določali ugotavljanje največje otrokove koristi, zato v Odboru za otrokove pravice (Committee on the Rights of the Child) svetujejo, da država omenjeno načelo opredeli kot ustavnopravno normo in vse postopke, v katerih se odloča o otrokovi koristi, primerno prilagodi, medtem ko naj bo glas otroka slišan in v postopkih upoštevan (Šelih, 2014, str. 23 – 24). »Korist otroka mora biti vodilo tako pri sprejemanju zakonov, ko zakonodajalec upošteva koristi otrok na splošno glede na starost otrok in druge okoliščine, značilne za vse otroke ali za specifično skupino otrok, in tudi pri odločanju v konkretnih zadevah, ko je treba upoštevati korist konkretnega otroka.« (Filipčič, 2019, str. 39) Podreka in Tašner (2019, str. 28) v svojem delu poudarjata koncept »osebno je politično«, ki otrokovo korist na sistemski ravni opredeljuje nad pravicami staršev, v primerih neustreznega izvajanja starševske skrbi.

Otrokove koristi so vsebinsko lahko zelo različne: lahko gre za telesne, čustvene ali intelektualne koristi oziroma za skrb zanje; za koristi, povezane z njegovim razvojem – s tem, da odraste, kolikor je mogoče, brez težav, prikrajšanja in travm; lahko gre za koristi, ki so povezane z otrokovo avtonomijo in/ali njegovo pravico, da si izbere svoj življenjski slog (Šelih, 2014, str. 17). Na Odboru za otrokove pravice (Committee on the Rights of the Child) (2013, str. 9) poudarjajo, da mora biti koncept otrokove koristi, zaradi upoštevanja posebnih okoliščin konkretnega otroka, fleksibilen in prilagodljiv.

Vrhovno sodišče RS (2009) pojem otrokove koristi opredeli kot ne le kratkoročno korist – do dopolnjenega osemnajstega leta osebe, temveč kot dolgoročno korist, ki se bo pokazala v odrasli dobi osebe. Dolžnost ravnanja oziroma odločanja v korist otroka, ki jo Konvencija o otrokovih pravicah (1989) nalaga pristojnim ustanovam in službam, zavezuje tudi starše, da pri odločitvah, ki jih sprejemajo v okviru izvrševanja roditeljske pravice, zasledujejo otrokovo korist. Takšna zaveza staršev k upoštevanju koristi otroka je v funkciji pomoči pri izbiri najprimernejše odločitve, z največ pozitivnega in najmanj negativnega vpliva na otroka, medtem ko omejuje tudi oblastno ravnanje odraslih nad otroki (Zermatten, 2010, lasten prevod).

1.4.1. Presojanje koristi otroka

Zaradi zapletenosti in nejasnosti izraza, ki ga je mogoče zelo različno razlagati, bi morale države članice EU in po potrebi EU zagotoviti jasna merila za opredelitev in oceno otrokovih koristi ob upoštevanju njegovega mnenja, identitete, zaščite, varnosti in morebitnih položajev ranljivosti. Presoja bi morala vključevati multidisciplinarni postopek, medtem ko bi se z zakonskimi določbami moralo zahtevati poročanje o tem, kako je bila otrokova korist ocenjena. Pripraviti bi bilo treba pravila, smernice in protokole za to oceno, medtem ko bi se strokovnjaki morali prepričati, da otroci razumejo pojem koristi, zlasti pri pojasnitvi postopka in njegovega izida (FRA, 2017, str. 15 – 16).

Čižman (2019, str. 63) v svojem delu navaja raziskovalca Harmer in Goodman-Delahunty (2014), ki sta v raziskavi, izvedeni v Avstraliji, na vzorcu 710 strokovnih delavcev s področja dela z otroki in družinami v razveznem ali ločitvenem postopku, prepoznala tri področja, na katera se presojanje koristi otroka najpogosteje nanaša – odnosi v družini (med staršema in med staršem ter otrokom), potrebe otroka in sposobnost staršev, da zadovoljijo potrebe otroka.

Vsak otrok je neponovljiv individuum, ki ne pripada zgolj eni homogeni skupini in se od drugih otrok razlikuje po življenjskem in družinskem okolju, razvojnem obdobju in izkušnjah, ki jih ima, ter osebnostnih lastnostih in sposobnosti za spoprijemanje z različnimi življenjskimi situacijami (Čižman, 2019). »Pri določanju koristi otroka je potrebno upoštevati kontekst odločanja in okoliščine, ki obstajajo na strani vsakega posameznega otroka in starša. Gre za kombiniranje ugotovitev o značilnostih in potrebah otroka, značilnostih staršev in širšega socialnega okolja.« (Neale, 2002, v Čižman, 2019, str. 71) Presojati je treba z vidika trenutnih in dolgoročnih koristi, a hkrati tudi posledic, ki jih bo imela odločitev na otrokovo življenje v bližnji in daljni prihodnosti. Upoštevati je namreč treba, da se z otrokovim razvojem spreminjajo njegove sposobnosti, potrebe in koristi, medtem ko mu trenutna korist ne bo nujno koristila v prihodnosti (Zermatten, 2010, str. 12, lasten prevod).

Ocenjevanje koristi otroka je tesno povezano z izdelavo ocene ogroženosti, saj se otrokov interes določa glede na rezultate ocene ogroženosti. Zaradi spoznanja, da starševska skrb ni vedno v korist otroka, ima država pravico poseči v intimno razmerje med otroki in starši v postopkih zaščite, tudi brez privolitve staršev. Zelo pomembno merilo, ki je v praksi pri določanju otrokove koristi premalokrat upoštevano, je izraženo mnenje otroka, ki je hkrati tudi njegova pravica. Ta hkrati vključuje še pravico otroka do informacij v postopku in sodelovanje otroka v postopku, v katerem se presoja njegova korist. Sodelovanje z otrokom v postopku na centru za socialno delo je treba izvajati na socialno-delovni način in razviti zaupljiv odnos z

otrokom. Le ob sodelovanju z otrokom bomo namreč lahko delali v njegovo korist (Čižman, 2019, str. 61 – 69, 72 – 77).

Na splošno bi bilo treba strokovnjake usposobiti, da bi razumeli otrokove potrebe ter občutke in želje. V skladu z nacionalno zakonodajo in brez poseganja v neodvisnost sodstva bi strokovnjaki morali opravljati redno preverjanje, s katerim bi se zagotovila njihova primernost za delo z otroki. Vsi bi se morali udeležiti nujnega interdisciplinarnega usposabljanja o pravicah in potrebah otrok različnih starostnih skupin ter postopkih, ki so prilagojeni otrokom, hkrati bi morali opraviti usposabljanje na področju komunikacije z otroki vseh starosti in stopenj razvoja ter s posebno ranljivimi otroki (Program sveta Evrope »Gradimo Evropo za otroke in z njimi«, 2013, str. 21 – 22).

Čižman (2019, str. 75) opozarja na težavnost medinstitucionalnega dela v primerih, ko institucije ne želijo sprejeti odgovornosti za posamezna dejanja, nekatere o zaznanem nasilju ne poročajo, svoje izjave zanikajo oziroma opravičujejo z razlago, da bi lahko izgubile možnost sodelovanja s starši. Težavo predstavlja tudi pomanjkljiv kader različnih strokovnih profilov, ki bi lahko prispevali svoj pogled na oceno koristi otroka.

1.4.2. Otrokov glas in mnenje

Otrokove koristi predstavljajo cilj odločitve, medtem ko otrokovo izraženo mnenje predstavlja pot, s katero lahko cilj dosežemo. Koristi otroka tako ni mogoče učinkovito upoštevati brez upoštevanja otrokovega mnenja o vprašanjih, ki ga zadevajo (Goršek, 2016, v Čižman, 2019, str. 66). Archard in Skivenes (2009, str. 2, lasten prevod) menita, da sta si načelo otrokove koristi in njegova uporaba v praksi nasprotujoča, saj po eni strani od strokovnega delavca zahteva, da ravna po strokovni presoji, kot sam misli, da bi za otroka bilo najbolje, četudi se razlikuje od otrokovega mnenja, medtem ko je po drugi strani strokovni delavec dolžan preučiti možnost ravnanja v skladu z otrokovim mnenjem.

Individualne življenjske izkušnje otroka in stopnja podpore odraslih oseb pomembno vplivajo na otrokovo sposobnost razumevanja vsebine postopka in vprašanj, ki se ga tičejo. Otroci morajo imeti pravico, da so udeleženi, da povejo, sodelujejo, da se z njimi pogovarjamo (FRA, 2017). Otroci tako obdržijo nadzor nad lastnim življenjem (Leskošek, 2022).

Samo mnenje odraslih, bodisi staršev bodisi tistih, ki odločajo, ne zadostuje. Ne glede na to, da imajo starši glavno odgovornost za otrokovo vzgojo in razvoj, medtem ko so otrokove koristi njihova poglobljena skrb (Konvencija o otrokovih pravicah, 1989, 18. člen), bi bilo a priori zaupanje v takšno ravnanje na škodo otrok, medtem ko bi bila ocena največje koristi

otroka pomanjkljiva. Starši večinoma ravnajo tako, da upoštevajo korist otroka, vendar ne smemo spregledati primerov, ko dajo starši prednost svojim interesom pred otrokovimi (FRA, 2017, str. 7), saj se potreb otroka ne zavedajo, za njegove potrebe niso dovzetni ali lastne občutke pripisujejo otroku (Kruk, 2008, v Čižman, 2019, str. 65). Pri tem je treba poudariti, da številne institucije svojo vlogo v odnosu do staršev še vedno dojemajo kot podrejeno – še vedno se smatra, da samo starši najbolje presodijo, kaj je za otroka najkoristnejše (v številnih primerih to drži, a vseeno obstajajo izjeme) (Podreka in Tašner, 2019, str. 33).

Otrok, ki je sposoben izoblikovati lastno mnenje mora imeti pravico do svobodnega izražanja, medtem ko o tehtnosti izraženih mnenj strokovni delavec presoja v skladu z otrokovo starostjo in zrelostjo (Konvencija o otrokovih pravicah, 1989). Njegova pravica do izjave je izbira in ne sme biti obveznost. Otrokova zrelost je ključna za določitev, kako naj se udeleži sodnega postopka. Za preprečitev uporabe starostnih omejitev ali drugih arbitrarnih omejitev v zvezi z otrokovo pravico do izjave bi morale države članice EU v zakonodajo uvesti jasna merila za določitev otrokove zrelosti in sprejeti metode za oceno otrokove zrelosti, ki bi prispevale k objektivnejši opredelitvi najboljšega načina učinkovite udeležbe otrok v sodnih postopkih (FRA, 2017, str. 4 – 5).

Vključevanje otroka v postopek lahko pripomore k ozaveščanju staršev o njihovi skupni odgovornosti do otroka, obenem otrok dobi možnost, da poda svoj pogled in v zanj zelo pomembni odločitvi ne ostane spregledan (FRA, 2017, str. 5, str. 8 – 10). V Programu sveta Evrope »Gradimo Evropo za otroke in z njimi« (2013) opozarjajo, da se otroku, na temelju njegove starosti, ne sme onemogočiti pravica do izjave, če pokaže interes oziroma željo po izražanju v postopkih, ki pomembno vplivajo na njegovo življenje. Šugman (2000) navaja, da bi se otrokova izjava v postopku morala presojati enakovredno dokazu izjave odraslega. To argumentira z zavestnim laganjem odraslih, ki imajo razvite mehanizme nevtralizacij za opravičevanje svojih dejanj in lahko bolje prikrivajo čustva kot otroci.

1.5. Stiki pod nadzorom na centru za socialno delo

1.5.1. Pravica otroka do stikov s starši

Konvencija o otrokovih pravicah državam narekuje, da spoštujejo pravico otroka, ki je ločen od enega ali od obeh staršev, da redno vzdržuje osebne stike z obema staršema, razen če je to v nasprotju z njegovimi koristmi (Konvencija o otrokovih pravicah, 1989). Pri tem Družinski zakonik (2017) dodaja, da mora starš, ki je zakoniti zastopnik, opustiti vse, kar bi oteževalo ali

onemogočalo stike in si prizadevati za ustrezen otrokov odnos do stika z drugim od staršev. Ob tem Leskošek, Miklič in Sitar Sulič (2019) opozarjajo, da pravice otroka do stika ne smemo razumeti kot obvezo, saj v primerih, ko otrok jasno izraža nasprotovanje stikom ali se jim upira, kaže strah ali stisko, so stiki prisila in ne pravica.

Starši, ki ne živijo ali ne bodo več živeli skupaj, se sporazumejo o stikih. Pri sklenitvi sporazuma jim lahko pomaga center za socialno delo, na njihovo željo tudi mediatorji. Ob sporazumu o stikih lahko predlagajo sklenitev sodne poravnave. Če sodišče ugotovi, da sporazum ni v skladu s koristjo otroka, predlog zavrne in v primeru, da se starši ne sporazumejo o stikih, o tem odloči sodišče (Družinski zakonik, 2017).

»Če tisti od staršev, pri katerem otrok živi, onemogoča stike med otrokom in drugim od staršev ter stikov ni mogoče izvajati niti ob strokovni pomoči centra za socialno delo, lahko sodišče na predlog drugega od staršev odloči, da se tistemu, ki onemogoča stike, odvzame varstvo in vzgoja ter se otroka zaupa drugemu od staršev, če sodišče ugotovi, da bo ta omogočal stike, in če je le tako mogoče varovati korist otroka.« (Družinski zakonik, 2017)

1.5.2. Stiki pod nadzorom

Hrovat (2017) opozarja, da se pri odločanju o dodelitvi otroka in stikih otroka s staršem nujno upoštevajo in varujejo pravice in koristi otroka z namenom ugotavljanja varnosti otroka na stiku s staršem, ki je do njega povzročal nasilje. Sodišče pri odločitvi o varstvu, vzgoji in preživljanju otroka, o stikih, izvajanju starševske skrbi in podelitvi starševske skrbi sorodniku upošteva mnenje centra za socialno, hkrati tudi otrokovo mnenje, ki ga otrok izrazi sam ali po osebi, ki ji zaupa in jo je sam izbral, če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice (Družinski zakonik, 2017).

Ko sodišče izda predlog za izdajo začasne odločbe o stiku pod nadzorom, je vloga centra za socialno delo, da opravi pogovor s starši in z otrokom, ter na temelju ugotovitev poda mnenje sodišču. Predloga za zapis mnenja sodišču za izdajo začasne odredbe o stikih pod nadzorom (Bregar, 2023), ki je priložena v Prilogi 4, je sestavljena iz treh delov. Prvi del zajema "izrek", ki je nekoliko krajši, vendar jasno zapisan. V drugem delu strokovni delavec navede ugotovitve, do katerih je prišel na podlagi opravljenega pogovora z otrokom in s starši. Ugotovitve morajo biti jasno argumentirane, predvsem pri navajanju otrokovega mnenja in želja, pri čemer avtorica predlaga konkretno zapisovanje izjav. Upoštevata se tako verbalna kot neverbalna komunikacija, psihično stanje in počutje otroka. V primerih, ko ima otrok zagovornika, strokovni delavec v mnenje predloži zagovorniško poročilo. Strokovni delavec v ugotovitvah

povzame tudi zapisnik pogovora s staršem, proti kateremu je predlagana začasna odredba. Opremeni kritičnost starša do situacije (npr. do povzročenega nasilja), njegovo pripravljenost po sprejemanju odgovornosti, pripravljenost na sodelovanje, njegov odnos z otrokom in podobno. V zadnjem – tretjem delu strokovni delavec podrobno zapiše svoje mnenje in ga argumentira. Poda tudi predlog o terminu izvajanja stika pod nadzorom, ki se kasneje uskladi s sodiščem.

Pravice otroka se lahko varujejo z dajanjem podpore in nudenjem pomoči nezlorablajočemu staršu in otroku. V načrt dela z družino je nujno vključiti tudi delo s staršem, ki je povzročal nasilje nad otrokom, da pridobi in izkaže veščine za varen stik in odnos z otrokom. (Hrovat, 2017, str. 107).

Sodišče lahko pravico do stikov odvzame ali omeji samo, če je to potrebno zaradi varovanja otrokove koristi. Izvršujejo se lahko pod nadzorom tretje osebe in/ali se ne izvajajo z osebnim srečanjem in druženjem, če sicer ne bi bila zagotovljena otrokova korist. Stiki niso v otrokovo korist, če pomenijo za otroka psihično obremenitev in/ali se z njimi ogroža njegov telesni in duševni razvoj (Družinski zakonik, 2017).

Številni dejavniki prispevajo k otrokovim težavam pri spoprijemanju z nadzorovanim obiskom starša, ki je bil nasilen. Ti dejavniki vključujejo otrokovo kognitivno razumevanje nasilja, otrokovo sposobnost obvladovanja močnega vpliva, dolgotrajne ločitve od staršev, konflikte staršev, simptome posttravmatske stresne motnje ter druge vedenjske in čustvene težave, ki so povezane z izpostavljenostjo nasilju v družini, negotovost glede varnosti ob obisku, zaskrbljenost glede varnosti staršev in zmeda glede okoliščin dogovorov o obiskih. Nadzorovanim obiskom in prehodom na obiske, ki so za otroke stresni ali vznemirljivi, se ni mogoče izogniti. Strokovni delavci na centrih bi morali biti usposobljeni za nudenje pomoči otroku pri ublažitvi njegove stiske in spopadanju z njo (Groves in Davis, 2007, str. 11).

Sodišče izda začasno odredbo o prepovedi ali omejitvi stikov in odredbo o načinu izvajanja stikov, s katero je mogoče doseči začasno varstvo koristi otroka. Sodišče določi kraj in čas stikov po predhodnem dogovoru s centrom za socialno delo ali z zavodom, v katerega je bil otrok nameščen. Stiki se izvajajo ob navzočnosti strokovne osebe in se izvajajo največ dve uri na teden. Začasna odredba o stikih pod nadzorom lahko traja največ devet mesecev in je ni mogoče ponovno izdati ali podaljšati (Družinski zakonik, 2017).

Strokovna oseba centra za socialno delo udeleženca stika pripravi na stik, medtem ko med potekom spremlja, ali stik za otroka predstavlja tako psihično obremenitev, da je ogrožen njegov telesni in/ali duševni razvoj. Po končanem stiku lahko sodišču v poročilu predlaga ustrezno spremembo izrečenega ukrepa. Sodišče lahko začasno odredbo izda tudi v primeru dolgotrajne prekinitve stikov med staršem in otrokom. V tem primeru strokovna oseba s

svetovalnim delom udeležencem stika pomaga pri ponovni vzpostavitvi stikov (Družinski zakonik, 2017).

1.5.3. Potek stika pod nadzorom

Pri izvajanju stikov pod nadzorom morajo strokovni delavci upoštevati protokol izvajanja stikov, s čimer se zagotovita otrokova varnost in kakovostno izveden stik (Hrovat, 2017). »Strokovna oseba spremlja, ali stik za otroka predstavlja tako psihično obremenitev, da je ogrožen njegov telesni ali duševni razvoj. V tem primeru sodišču v poročilu predlaga ustrezno spremembo izrečenega ukrepa.« (Družinski zakonik, 2017)

Če je začasna odredba izdana zaradi dolgotrajne prekinitve stikov, mora strokovna oseba s svetovalnim delom udeležencem stika pomagati pri ponovni vzpostavitvi stikov (Družinski zakonik, 2017). Bregar (2023) v smernicah stike razdeli na več vrst: popravljalne, uvajalne, podporne, raziskovalne in nadzorovane stike, namenjene preprečevanju škode.

Ministrstvo, pristojno za družino, zagotovi prostorske in kadrovske pogoje za zagotavljanje stikov pod nadzorom (Družinski zakonik, 2017).

1.5.4. Pred začetkom izvajanja stikov pod nadzorom

Stike pod nadzorom izvaja nosilec primera, ki pred začetkom izvajanja stikov na internem timu predstavi sklep sodišča in določi strokovnega delavca, ki bo stike spremljal. Bregar (2023) pri tem poudarja medsebojno informiranje strokovnih delavcev na timu o namenu stikov, značilnostih družine in otroka ter seznanjanje z drugimi pomembnimi okoliščinami (npr. težava starša z odvisnostjo, težave v duševnem zdravju...). Na timu se določita tudi kraj in termin izvajanja stikov, ki se kasneje poročata in usklajujeta s pristojnim sodiščem.

Starš, ki bo na stiku nadzorovan, mora pred prvim stikom podpisati Dogovor o načinu izvajanja stikov starša z otrokom, ki ga pripravi center za socialno delo. Dogovor vključuje terminsko opredelitev stikov, nadzorno osebo, namen stikov in pravila izvajanja stikov. Brez podpisanega dogovora se stiki ne izvajajo (Hrovat, 2017). Bregar (2023) v smernicah dogovor poimenuje kot izdelavo načrta izvajanja stikov pod nadzorom, ki se izdelava z obema staršema. Primer predloge načrta izvajanja stika pod nadzorom (Bregar, 2023) sem priložila v Prilogo 4.

Pred začetkom stikov pod nadzorom strokovni delavec opravi tudi uvodni razgovor tudi s staršem, ki je zakoniti zastopnik, z namenom pridobivanja informacij o načinih neprimerne ravnanja z otrokom, ki jih je povzročitelj nasilja uporabljal. Namen izvajanja stikov pod

nadzorom je zagotoviti varnost otroka med stiki in preprečiti nadaljnjo viktimizacijo otroka. Izvajalec opravi pogovor tudi z otrokom (Hrovat, 2017).

Dogovor oziroma načrt izvajanja stikov po Bregar (2023) zajema naslednja organizacijska pravila:

- Starš, ki mu je omogočen stik, na CSD prihaja točno, v časovnem terminu, ki je določen v sklepu sodišča. Stik se v primeru zamujanja ne podaljšuje. Hrovat (2017) pri tem opozarja, da se stiki, v primeru več kot dveh neupravičenih izostankov, prenehajo izvajati, o tem se poroča tudi sodišču.
- Prisotnost drugih (sorodniki, prijatelji) na stiku ni dovoljena.
- Oba starša sta seznanjena s pripravo otroka na stik in posledicami v primeru neupoštevanja usmeritev strokovnega delavca, ko stiki ne bi potekali v otrokovo korist.
- Med izvajanjem stika pod nadzorom zasliševanje otroka, poizvedovanje o drugem staršu, kritiziranje, nasilna komunikacija, fizično in psihično nasilje, igre z nasilno vsebino, snemanje poteka stika niso dovoljeni.
- Dovoljeni so pogovori o vsebinah iz vsakdanjih dogodkov, ki za otroka niso obremenjujoči (npr. šola, otrokovi interesi, hobiji).
- V primeru izrečenega ukrepa prepovedi približevanja ali v primerih visoke konfliktnosti se preprečuje srečanje staršev v prostorih CSD

1.5.5. Priprava otroka na stik pod nadzorom

Strokovna oseba centra za socialno delo ali zavoda, v katerega je bil otrok nameščen, udeležence stika pripravi na stik (Družinski zakonik, 2017). Stiki pod nadzorom so za otroka lahko stresni in neprijetni, zato je treba nameniti posebno pozornost pripravi otroka na stik s staršem pod nadzorom (Hrovat, 2017).

Bregar (2023) opozarja, da se pri pripravi otroka vedno upoštevajo otrokove zmožnosti. Uvodno srečanje z otrokom se izvede v prostoru, kjer bo potekal stik in je urejen približno tako, kot bo na stikih (Hrovat, 2017).

Otroku se strokovni delavec predstavi. V skladu z otrokovimi zmožnostmi se pogovorita o namenu stikov pod nadzorom, otrokovih potrebah, morebitnih strahovih, preteklih izkušnjah (Bregar, 2023). Otroku se razloži, da sta tudi starša seznanjena s pravili in sta o tem podpisal-a dogovor oziroma načrt izvajanja stikov (Hrovat, 2017). Strokovni delavec ga seznani s posledicami neprimerne vedenja starša na stiku (Bregar, 2023), primer interveniranja lahko z otrokom ponazori tudi z igrami vlog (Hrovat, 2017). Otroku oseba, ki bo stik nadzorovala,

razloži, da bo med stikom vedno zraven, da ne bo zapustila prostora, medtem ko jo bo v morebitnih nujnih primerih nadomestil-a kolega/kolegica. Z otrokom se dogovori za besedo ali kretnjo, s katero lahko otrok signalizira željo po prekinitvi stika (Bregar, 2023). Če je na stiku navzočih več otrok, lahko, če želi, eden odide prej kot drugi (Hrovat, 2017).

Hrovat (2017) v primerih stikov pod nadzorom, ki jih je sodišče določilo zaradi nasilja v družini, svetuje, da se strokovni delavec z otrokom pogovori tudi o morebitnih sprožilcih za izbruh nasilnega vedenja starša. Pri tem je pomembno, da strokovni delavec prisluhne otroku in omogoči, da s svojimi besedami pove, kako se je s sprožilci spoprijemal v preteklosti. V primeru, da se jih ne spominja, se strokovni delavec z njim pogovori o morebitnih sprožilcih in otroka seznani z načini ravnanja v primeru, da med stikom sprožilce opazi. Primer morebitnih sprožilcev na stiku lahko strokovni delavec z otrokom ponazori skozi igro vlog.

Strokovni delavec se z otrokom pogovori tudi o morebitnih občutkih razpetosti med lojalnostjo do enega ali drugega starša, medtem ko ga pri tem seznanimo, da je to, kar čuti, normalno in ima do teh čustev vso pravico (Hrovat, 2017). Otroka se lahko spodbudi, da na stik prinese svoje igrače, medtem ko se v primeru kakršnihkoli potreb otrok obrača na strokovnega delavca (odmor, hrana, stranišče...) (Bregar, 2023).

1.5.6. Vloga starša, ki je skrbnik

Starš, ki je zakoniti zastopnik otroka, je dolžan otroka pripraviti na stike z nadzorovanim staršem. Pri tem mora spoštovati odločbo in otroka pripraviti na način, da bo sposoben vzpostaviti stik z drugim od staršev (Hrovat, 2023). Okleščen (2017) pri tem opozarja, da priprava otroka na stik pod nadzorom ne pomeni zgolj govorjenje in informiranje otroka o stiku, temveč gre za vsestransko vedenje, ki ne nasprotuje siceršnjemu drugačnemu verbalnemu prizadevanju za vzpostavitev stika.

Starš, ki je zakoniti zastopnik je, v primerih stikov pod nadzorom, ki so bili določeni na temelju nasilnega odnosa iz katerega se je z otrokom moral umakniti, postavljen v zelo težak položaj, saj otroka pripravlja na stik s staršem, od katerega je posredno ali posredno doživljal nasilje (Hrovat, 2017). Veselič, Horvat in Plaz (2014) za takšne primere svetujejo uvedbo nekajmesečnega prehodnega obdobja brez stikov, v katerem se tako starš, ki je zakoniti zastopnik, kot otrok lahko umirita in okrepi z namenom, da lahko stiki pod nadzorom potekajo s čim manj dodatnega stresa.

1.5.7. Med izvajanjem stikov pod nadzorom

V primeru spreminjanja dogovora glede izvedbe stikov mora starš o tem pisno ali po telefonu sporočiti strokovnemu delavcu vsaj dva dni pred napovedanimi stiki. Strokovni delavec o takšnih prošnjah ne obremenjuje otroka in se o tem vpricho njega s starši ne dogovarja (Hrovat, 2017).

Strokovni delavec stike zavrne, če oceni, da je starš, katerega stiki z otrokom se nadzorujejo, pod vplivom alkohola ali drugih psihoaktivnih snovi oziroma se vede na način, ki za otroka ni primeren in je potencialno ogrožajoč (Hrovat, 2017). Neprimernost in ogrožajoč stik za otroka zajemata neprimerno in žaljivo komunikacijo, ki je usmerjena na otroku pomembne ljudi, komunikacija, ki se navezuje na otrokovo trenutno prebivališče, manipulacijo, pogovor o postopkih na sodišču, zasliševanje otroka, spravljanje otroka v stisko, zastraševanje ali telesno kaznovanje.

Strokovni delavec je ves čas trajanja stikov prisoten. Hrovat (2017) opozarja, da se stiki pod nadzorom izvajajo izključno v prostorih centra za socialno delo, medtem ko zapuščanje prostorov med stiki, zaradi zagotavljanja varnosti otroku, ni dovoljeno.

Strokovni delavec stike pozorno spremlja in opažanja zapisuje. Način zapisovanja se med strokovnimi delavci razlikuje, v Prilogi 4 sem predložila primer predloge (Bregar, 2023) za zapisovanje poteka stika in opažanj, ki lahko strokovnim delavcem služi kot pripomoček pri opazovanju stika pod nadzorom. Bregar (2023) opozarja na natančno opazovanje verbalne in neverbalne komunikacije med otrokom in staršem, na primernost vsebine pogovora, posebnosti in nenadne spremembe v vedenju, odzive otroka, dinamiko odnosa in celotno vzdušje poteka stika. V stik posega le toliko, kolikor je za zaščito interesa otroka potrebno, bodisi z usmerjanjem, s podajo nasvetov, spodbudami in podobno. Če stik za otroka predstavlja tako psihično obremenitev, da je ogrožen njegov telesni ali duševni razvoj, strokovni delavec prekine stik in o tem poroča sodišču (Družinski zakonik, 2017).

1.5.8. Po izvedbi stika pod nadzorom

Strokovni delavec pozorno spremlja zaključek stika, natančneje, kako se otrok in starš poslovita, kakšno sta razpoloženje in vzdušje ob slovesu (Bregar, 2023). Po končanem stiku prostore najprej zapusti otrok. Starš, katerega stiki se nadzorujejo, v prostorih ostane do otrokovega odhoda s staršem, ki je zakoniti zastopnik (Hrovat, 2017). Strokovni delavec z

nadzorovanim staršem opravi evalvacijo, v kateri izmenjata skupna opažanja in doživljanja, strokovni delavec lahko poda tudi predloge za nadaljnji potek stikov (Bregar, 2023).

Strokovni delavec enkrat mesečno pripravi poročilo o poteku stikov, ki ga pošlje sodišču (Družinski zakonik, 2017), prav tako ga posreduje obema staršema otroka. Strokovni delavec o morebitnih zapletih pri izvajanju stikov – npr. odsotnost otroka/starša, kršitev določil dogovora in podobno – sproti obvešča sodišče, saj takšen potek stikov ni v otrokovo korist (Hrovat, 2017).

V poročilu za sodišče se na kratko povzamejo potek in vsebina stika, opažanja in ugotovitve strokovnega delavca ter podaja strokovne ocene izvedenih stikov (Bregar, 2023). Predloga za zapis poročila sodišču (Bregar, 2023) je priložena v Prilogi 4.

2. OPREDELITEV PROBLEMA

Načelo koristi otroka je pravni standard, ki ni natančno določen oziroma otrokove koristi ne opredeli natančno, kar pomeni, da jo morajo strokovni delavci določati za vsak primeru posebej, upoštevajoč raznolikosti otrok in situacij, ki jih obravnavajo. Konvencija o otrokovih pravicah (1989) prepozna, da vsi starši in skrbniki niso sposobni skrbeti za svoje otroke, zato države zavezuje k zagotavljanju varstva in skrbi otrok, kakršno si zaslužijo. V 12. členu, zgoraj omenjene konvencije, je tudi zapisano, da ima otrok v postopkih, ki se ga tičejo, pravico do sodelovanja in izražanja lastnega mnenja, če ga je sposoben izoblikovati. Po izkušnjah iz praktičnih usposabljanj na nekaterih centrih za socialno delo prevladuje prepričanje, da otrok sam zase ne ve, kaj je zanj dobro, ampak to vedo le strokovnjaki in njegovi starši oziroma skrbniki. Vsekakor je pomembno, da strokovni delavci sprejemajo odločitve po njihovi strokovni presoji, vendar je vselej otroku v postopku treba ponuditi priložnost, da spregovori, da se sliši njegov glas in da ima, do neke mere, nadzor nad svojim življenjem (Leskošek, 2022).

Na praktičnem usposabljanju, ki sem ga opravljala na centru za socialno delo, sem imela izkušnjo spremljanja stika pod nadzorom, v katerem se je otrok upiral stikom s svojim staršem. Stiki pod nadzorom so bili s strani sodišča določeni zaradi nasilja v družini in ukrepa prepovedi približevanja enega starša do drugega. Kljub otrokovi jasno izraženi želji, da stika s staršem ne želi, se je stik izvedel do konca, brez predčasne prekinitve. Strokovna delavka je o otrokovem odzivu poročala sodišču, vendar se vselej, glede same izvedbe in poteka stika pod nadzorom, v času mojega praktičnega usposabljanja ni nič spremenilo.

V diplomskem delu sem raziskovala način presojanja koristi otroka s strani strokovnih delavcev, ki so zaposleni na centru za socialno delo. Ker gre za neopredeljen pravni standard, ki ga je treba določiti za vsako situacijo posebej, me je zanimalo, kako se otrokova korist presoja, s čim si strokovni delavci pomagajo in katere pripomočke pri presojanju koristi otroka uporabljajo (če sploh). Hkrati sem raziskovala tudi način otrokovega sodelovanja v postopkih, ki se ga tičejo. Družinski zakonik (2017) narekuje, da lahko otrok v postopku sodeluje in izrazi svoje mnenje, če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice. V zakonu sposobnost razumevanja pomena in posledice otroka ni jasno opredeljena, zato sem v pogovoru s strokovnimi delavci o tem poizvedela nekoliko več. Opredelila sem se na otroke, ki so mlajši od 10 let.

Razen slovenske zakonodaje in strokovnih smernic, ki jih opredeljuje Hrovat (2017), sem bila presenečena nad pomanjkanjem »domače« literature, ki se navezuje na stike pod nadzorom.

Kljub nekaj izkušnjam iz praktičnega usposabljanja sem stike pod nadzorom želela bolj teoretično opredeliti in nisem želela izhajati samo iz Družinskega zakonika (2017). Z namenom pridobivanja več informacij, sem eno raziskovalno vprašanje namenila poteku stikov pod nadzorom.

Stiki pod nadzorom so v praksi precej občutljiva tema. Glede na lastne izkušnje iz praktičnih usposabljanj in izkušenj sošolk, kolegic se zdi, da stiki pod nadzorom ne potekajo vedno v otrokovo korist (bodisi zaradi starša, bodisi strokovnega delavca, sodišča). Ker sta me v diplomskem delu zanimala tako načelo koristi otroka kot izvedba stikov pod nadzorom, sem se odločila, da omenjeni temi združim in raziščem – kako strokovni delavci upoštevajo in krepijo otrokovo korist med izvajanjem stikov pod nadzorom z nasilnim staršem.

Stiki pod nadzorom lahko potekajo iz več razlogov, ki sem jih opredelila tudi v rezultatih in kasneje v razpravi. Sama sem se opredelila za nasilje v družini, ker me to področje najbolj zanima.

2.1. Raziskovalna vprašanja

Kako strokovni delavci, zaposleni na centru za socialno delo, opredeljujejo in presojujejo načelo koristi otroka?

Kako lahko otrok, star do 10 let, sodeluje v postopkih, ki se ga tičejo?

Kako potekajo stiki pod nadzorom?

Kako strokovni delavci upoštevajo korist otroka pri izvajanju stikov pod nadzorom z nasilnim staršem?

3. METODOLOGIJA

3.1. Vrsta raziskave

Raziskava, ki sem jo izvedla, je kvalitativna, saj sem med raziskovalnim procesom zbirala besedne opise, ki so bili analizirani na besedni način, brez uporabe merskih postopkov, ki dajo števila, in brez operacij nad števili (Mesec, 2019, str. 11). Besedne opise sem zbirala na terenu, z neposrednim spraševanjem, zato je moja raziskava empirična. Hkrati je tudi eksplorativna ali poizvedovalna, saj nisem proučevala celotne populacije, temveč sem novo izkustveno gradivo in značilnosti raziskovalnega problema zbirala na omejenem vzorcu oziroma manjšem številu primerov (Mesec, 2009, str. 80 – 84).

3.2. Merski instrument in viri podatkov

Za izvedbo raziskave sem kot merski instrument uporabila vodilo za polstrukturirani intervju, ki je priložen v Prilogi 1. Vprašanja za intervju sem oblikovala sama, glede na teme, ki so me zanimale in sem jih želela raziskati. Intervju sem razdelila na štiri sklope: demografski podatki sogovorca, načelo koristi otroka, stiki pod nadzorom in uporaba načela koristi otroka pri izvajanju stikov pod nadzorom. Celoten intervju je sestavljalo 20 vprašanj (brez podvprašanj), ki so se v smiselnem zaporedju nanašala na raziskovalna vprašanja. Vprašanja v intervjuju so bila večinoma odprtega tipa, saj odgovori vnaprej niso bili navedeni. Pri vprašanjih, ki so bila zaprtega tipa (odgovori Da in Ne), je vedno sledilo podvprašanje, namenjeno argumentaciji. Spraševanje je bilo prilagodljivo, saj sem po potrebi, glede na podane odgovore, z namenom pridobivanja podrobnejših informacij, dodajala podvprašanja.

3.3. Populacija in vzorec

Populacijo v raziskavi predstavljajo strokovni delavci, ki so zaposleni na različnih enotah centrov za socialno delo v Sloveniji in imajo, od 1. februarja 2023, vsaj šest mesecev izkušenj z izvajanjem stikov pod nadzorom.

Vzorec v raziskavi je neslučajnostni priročni, saj sem v raziskavo vključila strokovne delavce, zaposlene na centrih za socialno delo na območju Republike Slovenije, s katerimi sem v stik vstopila s pomočjo osebnih poznanstev (izkušnje iz praktičnih usposabljanj), in tiste, ki

so se po elektronski pošti odzvali na moje povpraševanje o njihovi pripravljenosti za sodelovanje. V vzorec sem zajela devet strokovnih delavk in enega strokovnega delavca, na raznolikih centrih za socialno delo (Dolenjska in Bela Krajina, Gorenjska, južna Primorska, Ljubljana, osrednja Slovenija – zahod, osrednja Slovenija – vzhod, Savinjsko-Šaleška).

Tabela 3.1: Značilnosti vzorca

Oseba	Spol	Leto zaključka študija	Delovna doba	Delovne izkušnje z izvajanjem stikov pod nadzorom	Naziv strokovnega delavca
A	Ženska	2011 – 2020	0 – 5 let	0 – 2 let	Univ. dipl. socialna delavka
B	Ženska	2001 – 2010	11 – 20 let	3 – 5 let	Univ. dipl. socialna delavka
C	Ženska	2011 – 2020	0 – 5 let	3 – 5 let	Univ. dipl. psihologinja
D	Ženska	1981 – 1990	31 – 40 let	10 – 15 let	Univ. dipl. psihologinja
E	Ženska	2011 – 2020	0 – 5 let	0 – 2 let	Univ. dipl. socialna delavka
F	Moški	2001 – 2010	11 – 20 let	10 – 15 let	Univ. dipl. socialni delavec
G	Ženska	1981 – 1990	31 – 40 let	30 – 40 let	Univ. dipl. psihologinja
H	Ženska	2011 – 2020	0 – 5 let	3 – 5 let	Univ. dipl. psihologinja
I	Ženska	2001 – 2010	11 – 20 let	3 – 5 let	Univ. dipl. socialna delavka
J	Ženska	1981 – 1990	31 – 40 let	30 – 40 let	Univ. dipl. socialna delavka

3.4. Metoda zbiranja podatkov

Podatke sem zbirala z metodo spraševanja v obdobju od 20. februarja 2023 do 20. aprila 2023. Intervjuje sem izvajala po predhodnem dogovoru z intervjuvanci, v njihovem delovnem okolju oziroma natančneje v njihovi pisarni, na enoti centra za socialno delo. Enega od intervjujev sem opravila s pomočjo telefonskega klica, in sicer zaradi lažje uskladitve. Intervjuvanci so bili seznanjeni z namenom raziskovanja, dogovorili smo se, da bodo podatki anonimizirani. Intervjuji so bili s privolitvijo sogovornikov, za namen kvalitativne analize,

zvočno posneti. Potekali so brez težav, obseg oziroma trajanje intervjuja je bil odvisen od vsakega sogovornika posebej. Najkrajši intervju je potekal 25 minut ter najdaljši 1 uro in 15 minut.

3.5. Obdelava in analiza podatkov

Podatke sem kvalitativno analizirala s pomočjo programov Word in Excel.

Zvočni posnetki intervjujev so bili transkribirani v narečni obliki in urejeni v Wordovem dokumentu. Vsak intervju je bil ustrezno označen s črkami od A do J. Pomembne in relevantne izjave so bile ustrezno razčlenjene z narekovaji in označene s črko oziroma številko intervjuja (npr. A1, A2, A3). Nepomembne dele intervjuja sem izpustila.

Razčlenjene izjave sem prekopirala v Excel, kjer sem se lotila odprtega kodiranja. Ta program sem uporabila zaradi boljše preglednosti in urejenosti podatkov ter lažjega razvrščanja glede na pojme, in kasneje podkategorije, kategorije in teme. Vsaki posamezni izjavi sem dodelila ustrezen pojem, oblikovan po lastni presoji. Pojmom sem kasneje pripisala kategorije, nekatere sem razčlenila še s podkategorijami. Vsakemu pojmu sem na koncu dodelila še eno od štirih tem. Podatke sem nato še osno kodirala. Postopki kvalitativne analize so priloženi v 2. in 3. Prilogi.

3.6. Omejitve raziskovanja

Prvoten načrt opravljanja raziskave je bil, da pridobim sogovorce, zaposlene na centru za socialno delo (v nadaljevanju CSD), iz vseh dvanajstih regij v Sloveniji. Natančneje eno enoto CSD, glede na regijsko porazdelitev Slovenije. S tem sem želela pridobiti vpogled v način dela (natančneje v načine izvajanja stikov pod nadzorom in načine presojanja koristi otroka) strokovnih delavcev na različnih CSD-jih po Sloveniji. Zanimalo me je, kako so si načini dela/postopki dela med seboj podobni oziroma kako so si različni.

S pomočjo elektronske pošte sem, na raznolike enote CSD-jev po Sloveniji, poslala kratek opis namena raziskave, temo raziskave in povpraševanje po sodelovanju. Odziv je bil nekoliko slabši, kot sem pričakovala. Razlog, ki so ga nekateri strokovni delavci navedli, je kadrovska podhranjenost, zaradi katere strokovnim delavcem primanjkuje časa za »obslužbene« dejavnosti. Eden izmed razlogov, glede na moje izkušnje in glede na pogovore, ki sem jih imela s strokovnimi delavci, je tudi ta, da je na CSD-jih, natančneje na področjih zaščite otrok in

preprečevanja nasilja v družini, trenutno ogromno novega, mladega kadra, ki zaradi pomanjkanja izkušenj niso ustrezali mojemu izbranemu vzorcu za raziskavo.

Kljub vsem omejitvam mi je, s kančkom potrpežljivosti in pomočjo nekaterih strokovnih delavk, uspelo pridobiti zadostno število kandidatk in kandidatov, ki s svojimi izkušnjami, z mislimi in mnenji predstavljajo dragocen prispevek k opravljeni raziskovalni nalogi.

4. REZULTATI

4.1. Prva tema: Načelo koristi otroka

Strokovni delavci načelo koristi otroka opredeljujejo kot **skupek otrokovih pravic in zakonodaje**, nudenja **socialne podporne mreže** staršem in otroku, **izpolnjevanje starševske skrbi** ter **zadovoljevanje splošnih razvojnih potreb otroka** – telesnih, čustvenih, izobraževalnih, bivanjskih in zdravstvenih. Pomembna sta **vklučenost obeh staršev** in **usklajena vzgoja** (*»... korist otroka sta starša, ki sta zmožna ustreznega starševstva oziroma opravljanja te starševske naloge, starša, ki sta zmožna nekega pogovarjanja, dogovarjanja.«* (C3)), ter **postavljanje meja otroku** (*»Da je ta starš kompetenten starš, ki zmore postaviti tudi meje, mu povedati, kaj ni v redu, ima nek red, neko strukturo. Mislim, da to daje otroku občutek varnosti.«* (I18)). Zagotavljanje **varnega družinskega okolja** (*»... imam predvsem v mislih v tem varnem okolju, varnem družinskem okolju, kjer otrok odrašča in se počuti varno, dobro, sprejeto, kjer ni izpostavljen nikomu nasilju.«* (I10)), v katerem je otrok **varno navezan** (*»S svojimi besedami jaz korist otroka vidim tam, kjer je otrok sproščen, zadovoljen, kjer so njegove potrebe zadovoljene, kjer upa met rad ljudi okol sebe, predvsem starše. Kjer si upa svoje strahove, svoje veselje, svojo žalost plasirati, povedati odraslim, torej staršem.«* (G8)) in **socialno vključen** (*»Kjer ima možnost se družiti z vrstniki, s sorodniki vsemi, ker v mojih primerih je velikokrat to prepovedano.«* (G9)). Pomembno je okolje, v katerem otrok **razvija svoje sposobnosti in talente** ter **krepi občutek lastne vrednosti**. Vsak otrok je **individuum zase**, zato se korist presoja za vsakega otroka **individualno**, glede na **njegove značilnosti** - zrelost, zdravstvene specifičnosti, komunikacijske spretnosti, razvojno obdobje, šolska uspešnost/neuspešnost, otrokovo mnenje - in **značilnosti družine ter okolja v katerem odrašča** - kompetence staršev, predhodne obravnave družine, družina z številnimi izzivi, trajanje nasilja, alkoholizem in odvisnosti, revščina, duševno zdravje.

Pri presojanju otrokove koristi strokovni delavci uporabljajo različne pripomočke, kot so **Bilten Kaljenje** (*»... pomagamo s tem Kaljenjem, s temi smernicami.«* (A9)), **Konvencija o otrokovih pravicah** (*»... da je otrok tudi upoštevan, da se upoštevajo njegove pravice.«* (I8)), **psihološka mnenja** (*»Pri nas to, posebej z malimi otroci, dela psihologinja centra oziroma regijskega dela CSD na splošno.«* (C17)), **psihološki instrumenti** (*»Psihologi majo tudi druga orodja. Ne da strokovni delavec drugače gleda, ampak mi rabimo orodje in tisto ima psiholog.«* (J90)), **izvedeniška mnenja** (*»... izvedenska mnenja so pa zato, da potrdijo določene zadeve,*

ki si jih napisal, navrgel ali pa sumil.« (D102), »Zdej pri nas, če je kej takega, si pomagamo tut z izvedenskimi mnenji, tut s starejšimi, da za nazaj pogledamo al pa če so si primeri kej podobni.« (J91)), **zakonodaja, ocena ogroženosti, dejavniki tveganja, varovalni dejavniki, načrt pomoči** (»Korist otroka, kaj bi blo zdej v tej situaciji najboljš za tega otroka. Kaj ga ogroža, kdo ga ogroža, s čim ga ogroža, kaj so rizični faktorji v njegovem življenju, pri njemu, v njegovem psiho-socialnem okolju, kaj so varovalni dejavniki.« (F11)), **katalog javnih pooblastil, naloge po zakonu in storitve ter lestvice razvojnih potreb otroka** (»... se nekako poslužujemo nekih teh razvojnih potreb otroka, ki so pač nek standard otroka in potem mal to kombiniram in vidim.« (I39), »... temeljne otrokove razvojne potrebe. Je en tak zlo dober pripomoček, ki so ga psihologi pripravili in je po razvojnih obdobjih, ne vem od 0 do 1, kaj so razvojne in fiziološke potrebe, ta moralni del, kaj naj bi otrok že osvojil, kakšne sposobnosti ima. In potem naprej po letih in obdobjih. Ta pripomoček mi je zelo v pomoč. Je pa objavljen na skupnosti centrov.« (I44)).

Osredotočenost na otroka v postopku je temelj za učinkovito presojanje koristi otroka. Ena od strokovnih delavk je opozarjala, da fokus, brez dejanskega sodelovanja in opolnomočenja otroka, ni dovolj in otroci v postopkih nudenja pomoči pogosto **ostanejo spregledani** (»Otroci so tukaj najbolj spregledani v pomoči. Za otroke res premal nardimo. Ne pogovor, ne sam pogovor, ko ga mi rabimo. Otroku mormo bit dostopni, zato da mu je prijetno pa da lahko mimogrede kaj daje ven. Tako kot damo staršem možnost. Na drug način jih lahko vidmo pol. In vidmo, da je pol tut dinamika druga. Kako se on obnaša, kako v bistvu odreagira, kako doživlja. Takrat ga spoznaš.« (J97)). Presoja koristi otroka je **subjektivna** (»Ta korist je tut to, to je moj pogled, skoz mojo perspektivo.« (J3) »Al pa ocena ogroženosti, ker v bistvu mi smo ravno tko obremenjeni s svojo zgodovino in lahko imamo obremenjen pogled.« (J6)), za učinkovitejšo in perspektivnejšo presojo strokovni delavci uporabljajo še **interdisciplinarne in interne ocene** (»... dela se interdisciplinarno, če se gre za širši tim. Lahko se pa dela tudi interne ocene...« (D32), »Ti že, ko vstopiš v neke take situacije, morš tut sam dobr ocenit. Dostkrat imamo tu interne time, da se pogovorimo okrog tega, nardimo skupen načrt, če so težje situacije.« (F121)). Narejena je **znotraj internega tima** (»... kaj je za konkretnega otroka korist, se mi zdi da je potrebno, da se to timsko naredi.« (J4), »Mi presojamo vse te stvari timsko. Pr nas je zlo močno, in tut js to zagovarjam ...« (J26)) in **multidisciplinarnega tima** (»... je blo potem tko, in smo mi razmišljali, a bo v korist otroka, da nima nobenih stikov s svojim očetom celo življenje. Čeprav je bil oče nasilen. Verjetn, da ne. In smo mel MDT tim, kjer smo ugotavljali, da vseen bi blo treba poskusit. Zakaj pa ne. Če ta otrok bo celo življenje brez očeta, to ga tut zaznamuje.« (F93)). Otrokova korist se presoja tudi s **terenskimi obiski**

(»... se mi večkrat srečamo tako z otrokom kot s starši, poznamo gospodinjske razmere doma, več hišnih obiskov na domu opravimo, da imaš dejansko vpogled v dinamiko družine.« (B31), »...spoznat otroka, povezat se z njim ne glede na to kolk je star, videt ga v domačmu okolju, vključit vse tiste, ki so pomembni za njega, da ti probajo nekaj pomagat pr tej obliki.« (J10)), ki so ključni za **opazovanje družinske dinamike** in za lažjo **vzpostavitev zaupljivega odnosa z otrokom** (»... otroka morš ti in družinske razmere zlo dobr spoznat in pridt v en tak odnos z otrokom in ga v okolju tut spoznat, da v bistvu veš da ti zaupa.« (J2)). **Pogovor s starši** (»... se tukaj najprej srečujemo s starši, tako da starši, kar imajo oni za povedat.« (C6)), ki se lahko **opravlja skupaj ali ločeno** (»... jaz vedno pred začetkom oba starša povabim na pogovor. Včasih skupaj, včasih ločeno. Še največkrat ločeno, sploh če gre za nasilje.« (I66)), lahko služi kot **predpriprava na pogovor z otrokom** (»... vedno zelo previdno vstopam v situacije, ko se odločam za razgovor z otroci. Vedno tudi vprašam tistega starša, ki ni ogrožujoč, da kaj on meni, kako bi bilo otroku, kako ga pripraviti na pogovor, da ni to zdej neki groznega, ampak mogoče na način, da on pove kako se ima.« (I35)), katerega cilj je slišati **otrokovo mnenje** (»Tlele gre lih za mnenje, za spoznavanje njegovega doživljanja, videt njegov svet.« (J12)). Vsi omenjeni načini za presojanje koristi otroka so pomemben **vir informacij o otroku in družini** (»... zlo dobro morš poznat otroka, poznat morš družino, funkcioniranje družine ...« (B29), »... upoštevamo dejavnike, kot recimo, kako je za otroka poskrbljeno, kakšno je njegovo domače okolje, kdo so njegove zaupne osebe, kaj počne skupaj s starši, kako starša zanj poskrbita, kaj počnejo v prostem času, kako starša sodelujeta s šolo, kako se počuti slišan ali upoštevan, ali se staršev boji, katerega starša se bolj boji ...« (I22)).

Namen otrokovega sodelovanja v postopku so njegova **pravica do informacij v postopku** (»On pač more, to je njegova realnost, da se iz njegovih potreb, njegovih doživljanj, odnosov preteklih, oziroma tut dolgoročne koristi, kaj bo za njega najbolj. In ne da v neki negotovosti živi, on mora dobit odgovore, kaj se mu dogaja.« (J45)), **zbiranje informacij o družini in pridobitev širšega konteksta situacije** (»Lahko pa je zelo pomembno, kaj pove o dinamiki v družini. Tako se to presoja. V bistvu bolj z vidika njegovega doživljanja.« (D41)), medtem ko primarno vsekakor **zagotavljanje pomoči otroku** (»Se pa pogovarjam takrat, ko vidim, da so v stiski in v smislu razbremenitve.« (G14)). Vsi strokovni delavci se strinjajo, da **otrok do 10. leta starosti lahko sodeluje v postopkih, ki se ga tičejo**, vendar je **pri mlajših otrocih sodelovanje nekoliko prilagojeno** ter je odvisno od njihove starosti, zrelosti in komunikacijske sposobnosti. Po mnenju strokovnih delavcev se otrokova zrelost presoja glede na otrokove **sposobnosti kritičnega razmišljanja**, njegove **orientacije v prostoru in času** (»... časovno že znajo opredelit, kaj pomeni 1 teden, mesec, tri dni, polovico počitnic boš

pri očetu, polovico pri mami in to.« (B57)), **okolja, v katerem je odraščal** (»Včasih prehitro zrastejo, prehitro so zreli in seveda razumejo to svojo vlogo v družini, v sistemu, katerem se nahajajo.« (C20)) ter njegovega **razumevanja postopka in posledic izraženega mnenja** (»Možnost sodelovanja ima, kadar on nekako že razume, kaj se dogaja, ko je zmožen razumet vprašanje in podati odgovor.« (H15), »Tko načeloma velja, mislim da v družinskem zakoniku, al pa še prej v prejšnji zakonodaji, ko je otrok sposoben razumet posledice postopkov al ne vem kako točno je ta dikcija, skratka, otroka se lahko vključuje načeloma tut že zlo zgodej.« (F28)). Ena strokovna delavka je poudarila, da z mlajšimi otroci pogosto preverja tudi njihovo **razumevanje resnice in laži** (»Da na ta način pač preveriš razumevanje, pa to, da na začetku vedno razjasniš, da se tukaj govori resnica, da preveriš, kaj je to za njega resnica, kaj je resnica, pa kaj je laž, na primer jaz imam oblečene vijolične hlače, ali je to res ali pa to ni res, ali je to laž ali pa je resnica. Potem tudi to nagovoriš, da se tu pogovarjamo na ta način, da je vse po resnici.« (A27)). Nekateri strokovni delavci so dodajali, da vsak otrok sicer ima možnost sodelovati, vendar je to **v prvi vrsti naloga staršev** (»Ima možnost izraziti svoje želje, čeprav kot rečeno moje strokovno stališče je, da so starši tisti, ki morjo bit tolk korektni in tolk kompatibilni, da se dogovorijo, kaj je za otroka najboljše.« (G19)). Strokovni delavci upoštevajo tudi željo otroka v primeru, ko v postopku **ne želi sodelovati** (»Vedno ga pa seznanimo, da se lahko zjasni, lahko se pa ne zjasni. Če ne želi nič povedat, bomo to tudi upoštevali.« (B47)) oziroma **varujejo otrokovo korist**, kadar otrok ne želi, da bi starši imeli vpogled v zapis opravljenega razgovora (»Pa tut pomemben je ta zaupen prostor z njim ustvarit, da če on kaj ne želi, da bi starša zvedla, da je tudi to možnost in se to lahko sodišču pošlje izven vsega, da tudi starša nimata vpogleda v to dokumentacijo ampak da pač pa moramo ukrepati v tem delu, če bi pa mi prepoznali, da je pa to za njega škodljivo, da pa to za njega ni dobro.« (A28)).

Pogovor z otrokom se izvede **na zahtevo sodišča, s soglasjem starša ali glede na strokovno presojo strokovnega delavca o smiselnosti sodelovanja otroka v postopku** (»Mormo tut vedet, da so postopki obremenjujoči, da s postopkom lahko otroka spravimo v stisko, lahko ga spravimo v stres. Tako da moramo znati ocenit, kdaj je koristno, da otroka povabimo, kdaj pa nima smisla.« (F34)). Nekateri enote pogosto **predlagajo zagovornike otrok** (»Varuh človekovih pravic je v bistvu tisti, ki ima te zagovornike, ki jih postavlja in je tudi vedno odobreno če center predlaga.« (B52)), hkrati poudarjajo, da imajo **možnost predlaganja zagovornika tudi starši** (»... smo tut starše seznanjali, da obstaja zagovornik otrok, in je pol marsikdo svojega otroka tut tja vključil.« (E22)). **Z mlajšimi otroki se pogovori izvajajo skozi igro** (»Enkrat nam je sodišče naložil, da opravimo pogovor s 4 leta staro deklico.

*To je bila čist premejhna. In je pogovor potekal tako, da smo se igrali z njo.» (E26), »... jaz imam z njimi razgovor vedno tako usmerjen, da zanje ni obremenjujoč. Da je čim bolj sproščen, da ni formalen, uraden. Lahko tut kej rišejo zraven, se igrajo, da je čim bolj sproščeno. In radi povejo.» (I28)). Strokovni delavec mora **jasno opredeliti namen in cilj sodelovanja otroka v postopku**, v izogib povzročanju še večje škode in obremenjevanja otroka po nepotrebnem (*»Najprej je važn, kaj je cilj tistega, ki vodi. A je cilj, da rabiš otroka, da boš mnenje napisal, a ga zato vabiš, da boš mnenje napisal za korist v razveznem postopku, al ga vabiš zato, da mu boš pomagal, mu boš ponujal pomoč, da boš preveril, kako je.» (F43), »Mormo tut vedet, da so postopki obremenjujoči, da s postopkom lahko otroka spravimo v stisko, lahko ga spravimo v stres. Tako da moramo znati ocenit, kdaj je koristno, da otroka povabimo, kdaj pa nima smisla.» (F34)).**

Otrok, ki sodeluje v postopku, ima možnost **izraziti svoje mnenje**, čeprav velika večina sodelujočih strokovnih delavcev meni, da je izraženo mnenje pravzaprav odgovornost staršev. Starša bi morala biti zmožna dogovarjanja in ne prenašati tega bremena na otroka (*»To je nedopustno, da bi jih tako obremenjevali. To je zgodba staršev.» (J18)).* Pogovor z otrokom je vselej lahko tudi vrsta pomoči otroku, saj deluje razbremenilno (*»... z mlajšim kot 10 let starim otrokom smo opravili razgovor in je povedal kaj doživlja, kaj se mu dogaja in kako se ob tem počuti.» (E12), »Pogovor z otrokom se lahko po potrebi tut večkrat nardi, sploh če so kakšne težave, seveda to je vse po presoji.» (J64)),* mu omogoči, da je slišan, upoštevan in razumljen (*»... najprej se je treba otroku posvetit, zdravljenju pa jih tut slišat. Morjo dobit občutek, da so slišani, pa da so pomembni.» (J70)).* Tri strokovne delavke so opozarjale na pazljivost ravnanja z otrokovim mnenjem, saj **otrokova želja ni vedno v njegovo korist**. Otroci v postopkih so lahko tudi **indoktrinirani**, kar pomeni, da je otrokova izražena volja v bistvu volja starša (*»Razlika je v tem, kaj bi on rad in kaj je za njega najboljše, treba jih je nekak razmejiti« (B55), »Tut se pogovarjamo o tem, kaj počnejo z enim staršem, kaj počnejo z drugim staršem, ne pa v tej smeri, kaj si ti želiš in kaj je za tebe dobro. Ker največkrat so otroci indoktrinirani in v teh mojih primerih ni rečeno, da je to njihova prava volja. In tut ne vidijo otroci tako celostne slike, kot bi jo odrasli vidli.» (G17)).* Drugi strokovni delavci otrokovo **mnenje upoštevajo v nekoliko širšem kontekstu**. Opozarjali so na **razlikovanje med upoštevanjem in sledenjem otrokovi volji** (*»... jaz bi reku tko, pač otrokovo mnenje, otrokova volja, glas otroka, je pač neki, kar nam pomaga pridobit neko širšo sliko o družini, o otroku, o situaciji, to je u bistvu ena od, en kamenček v mozaiku našega dela.»*, *»... lahko imajo željo, ampak se je potem potrebno pogovoriti o celostni situaciji. In jim pomagat, tisto iskreno željo, kaj si želijo, poiskat.» (G29), »... še bolj natančno pristopi k tej ugotovitvi, če je otrok dovolj zrel oziroma*

kolk ga je potrebno upoštevati. Če so to neke otroške želje, ali pa so dejansko potrebe.» (C19)). Še en problem je izpostavila ena od strokovnih delavk pri starejših otrocih, predvsem najstnikih, ki svojo voljo izražajo po **modelu čim manjšega napora** – svojo voljo izražajo z namenom njim najlažje poti do cilja, kar ni nujno v njihovo korist (*»...dostikrat podajajo kakšna mnenja, ki pač so po njihovo njim v korist, niso pa nujno razvojno jim v korist. Na primer, da bi želel iti k staršu, ki mu vse dovoli, kjer nima omejitev, je lahko ponoči zunaj, lahko uporablja telefon.» (I41)).*

4.2. Druga tema: Stiki pod nadzorom

Stiki pod nadzorom so **določeni s sklepom sodišča**, na **predlog starša ali centra za socialno delo**. Center za socialno delo lahko poda tudi **predlog o spremembi poteka ali oblike stika pod nadzorom**. Stiki pod nadzorom so najpogostejše določeni zaradi **nasilja v družini** ali nudenja **pomoči pri vzpostavitvi ponovnega ali prvega stika** med otrokom in staršem. Drugi razlogi so še **odvzem otroka staršem, ukrep prepovedi približevanja, visokokonfliktne razveze staršev, sum spolne zlorabe in odtujevanje otroka**. Ena od strokovnih delavk je pri tem dodala, da je opazovanje na stiku lahko tudi dobro **izhodišče za ustreznejšo ureditev** (*»Če pa ima otrok lastne izkušnje o hudih stvareh, ki ga obremenjujejo, to je drugo. Takrat upoštevaš seveda otrokova doživljanja, zgodbo. Ampak takrat se nam pa zdi, da je z našega vidika dobr opazovat, preden podajamo mnenje. Lahko je kot izhodišče za neko ustreznejšo ureditev.» (J25)).* Stiki pod nadzorom so potrebni zaradi **zaščite otroka pred nadaljnjo zlorabo**, za **vzpostavljanje funkcionalnejših družinskih odnosov in ohranjanje načela družine** (*»Tudi sodišče običajno stremi k temu ohranjanju družine, če je to le možno. Izčrpajo vse možnosti, da se družini poskuša vzpostaviti neke funkcionalnejše odnose.» (H60)).*

Stiki pod nadzorom se po Družinskem zakoniku izvajajo največ **devet mesecev, brez možnosti podaljševanja**. Običajno jih **izvaja nosilec primera**, medtem ko termin izvajanja uskladiata center za socialno delo in sodišče. Večina strokovnih delavcev je opozarjala na določanje terminov v **delovnem času centra za socialno delo**, saj se na ta način **povečuje varnost** tako za otroka kot navzočega strokovnega delavca. Pogostost izvajanja se razlikuje med centri, običajno se izvajajo **enkrat na teden ali enkrat na štirinajst dni po eno do dve uri**. Časovni okvir stika je prilagojen starosti otroka, medtem ko lahko otrok izrazi tudi **željo po predčasnem zaključku stika**, ki mora biti upoštevana (*»Tudi to že prej povem, da če otrok ne bi želel biti na stiku, da se lahko vedno znova umakne. In tukaj je pravica otroka nad pravico starša.» (I116)).* Stiki pod nadzorom se lahko **postopoma razširjajo oziroma povečujejo**

(glede na trajanje in pogostost) ali **spremenijo obliko** iz nadzorovanega na prevzem/predajo na centru za socialno delo, kasneje na stike med vikendom in tako dalje.

Sodelujoče enote se razlikujejo glede na lokacijo oziroma prostor izvajanja stikov pod nadzorom. Nekateri enote jih izvajajo v posebej prilagojenem prostoru, ki ga imenujejo **soba za stike**. Nekateri centri so zaradi **prostorske stiske** omejeni in stike pod nadzorom izvajajo neposredno v **pisarnah strokovnega delavca** ali v **sejnih sobah**. Ena strokovna delavka je izpostavila tudi večnamensko sobo, ki je v **dislocirani enoti centra za socialno delo** (*»Je v dislocirani enoti centra. To so še eni prostori v bližini, so dosti bolj prijetni, niso uradni, ker je v bistvu v nekem stanovanju.«* (I93)). Dve strokovni delavki stike pod nadzorom izvajata izključno samo v prostorih centra za socialno delo, medtem ko jih drugi strokovni delavci, kadar ni potencialne ogroženosti za otroka, **izvajajo tudi izven centra, na prostem** (*»Ja, tut na prostem izvajamo. To imamo tut v načrtu zapisano, če je lepo vreme, gremo na igrišče in pridemo pol spet nazaj.«* (J41), *».... jaz zelo rada tudi to vnesem na stik, da se dogovorimo, da gremo ven, vsaj en del stika, če jim ni okej res. Ker se mi zdi, da se vzpostavi lahko mal lažja, mal drugačna dinamika. Mal bolj sproščeno je, bolj naravno. Tudi starš se mogoče lažje sprosti, tudi otrok posledično. In ni tako zelo umetno pol. Če se seveda oceni, da ni neke nevarnosti.«* (I96)). Stiki pod nadzorom se lahko izvajajo v **drugih institucijah/zavodih** (*»... ta prilagoditev, je zaradi službe pa zaradi oddaljenosti lahko problem, pa tut je zlo dobr, da mi spremljamo vse svoje stike. Nikol ne rečemo, če mamo recimo nekje drugje otroka, mi hodimo povsot. In tut v Palčici mi stike spremljamo, če je treba. Pa ne da ne zaupamo, ampak mi zgodbo poznamo in poznamo otroka in vemo, na kaj mormo bit pozorni.«* (J81)), tudi **pod pristojnostjo drugih izvajalcev**. Strokovni delavci so omenjali še druge, manj običajne načine izvajanja stikov pod nadzorom: **po telefonskem klicu, po elektronski pošti in s pisanjem pisem**.

Dve strokovni delavki stike pod nadzorom izvajata vedno **posamično**, tri strokovne delavke jih izvajajo izključno v **paru** (*»Se pelje v paru. Tudi zaradi morebitne bolniške, morebitne odsotnosti, da lahko vskoči in da ni za otroka neznana oseba. Da ima ta občutek preverljivosti.«* (D64)), drugi sodelujoči jih v **paru izvajajo v primerih potencialne ogroženosti** in v primerih, ko je na stiku **udeleženih več otrok** (*»... če so bolj kompleksne zadeve oziroma rizične, problematične, takrat ja, smo vedno dve.«* (C43), *»... kadar ne gre za kakšno pomoč pri navezovanju, tam je lahko eden, če je pa bl zahtevn, sta pa 2 in 2 opazujeta. Al pa če je več otrok, ker je treba bit pozorn, treba je zapisovat.«* (J34)). Eden od strokovnih delavcev je poudaril, da stike pod nadzorom izvajajo samo **izkušeni strokovni delavci** (*»Pa načeloma ja. Po navadi to, vsaj tukaj, delamo to zelo izkušeni ljudje. Dostkrat delamo v paru.«* (F112)), medtem ko je druga strokovna delavka poudarila **timsko spremljanje in načrtovanje** poteka

stika pod nadzorom (*»Utopija je, da bo en človek lahko skos spremljal stike pod nadzorom. Samo eden. Ne gre to. Pri nas je tim, sproti smo informirani, sproti spremljamo potek določene družine, pri tistih najhujših ogrožujočih oziroma najbolj ekstremnih primerih. Al pa da reče strokovna delavka, da potrebuje tim, al pa rabmo še dodatno oceno nardit, al pa razpravljat al pa ma dileme še kej, se usedemo zmerej.«* (J29)). Kot zanimivost izpostavljam primere stika pod nadzorom v **Policijskem spremstvu**, kadar gre za stike staršev otrok, ki jih pripeljejo iz zapora (*»Eden je imel celo skos verige na nogah. Pa 2 varnostnika zraven. Tudi potem v prostoru ... smo pol se preselili v eno večjo pisarno, pa smo tja neke igrače pa barvice prinesli. Ker je bila pol gneča tam in to pol spet ni v redu.«* (G83)).

Pred začetkom stikov pod nadzorom strokovni delavci povabijo oba starša na pogovor, z namenom **priprave staršev na stik** (*»... jaz povabim starša z otrokom in z drugim staršem posebi in se pogovorim z njimi o tem, da pričakujem kulturno vedenje, pozdrav, kako vprašanje, kej za povedat o otroku, zato, ker otroci opazujejo, gledajo skoz starše in je prav, da se vedeta tako, da otroka ni strah.«* (G47)). Na nekaterih enotah **sklenejo pisni dogovor o poteku stika** (*»To ni nekaj kar sodišče zahteva, ampak mi se s tem nekako zavarujemo, ker v tem soglasju so določeni pogoji in informacije o tem, kako bi naj stiki pod nadzorom potekali.«* (C58), *»... imam vedno pripravljen en dogovor, v katerem je določen ta obseg stikov, kaj se zgodi, če bi otrok želel iti prej, tudi to se dogovorimo, se drugi starš strinja. Se strinjajo tudi, da smo lahko zunaj, če ocenimo, da ni težav. Predvsem zato, da nismo skos notri zaprti, predvsem poleti, ko so lepa vremena. Seveda če se oba starša strinjata s tem.«* (I71)) oziroma **načrt poteka stikov pod nadzorom** (*»S staršema zapišemo, nardimo načrt in tut ta izvod podpišeta. Ni dogovor, ampak je načrt. Dogovor ne more bit, ker se to ne dogovarjamo mi sami, za to imamo že sklep sodišča zadaj. Jaz uporabljam besedo načrt.«* (J46)). Strokovni delavec s starši jasno **opredeli vloge navzočih** na stiku in starše **seznani s pravili** poteka stika pod nadzorom. Starše **seznani tudi s posledicami** v primeru neupoštevanja usmeritev strokovnega delavca – **interveniranje, prekinitev stika** ali **prepoved izvajanja stika** (*»Kaj se bo zgodilo, če bo stik ogrožajoč, oziroma kdaj bom prekinila stik, ko bom ocenila, da presega neko mejo spoštljivosti do otroka, do mogoče drugega starša, če začne kričat, če bi se neustrezno vedel, de bi bil fizično nasilen na stiku. To povem, da kar koli, če bi bilo kakšno neustrezno kaznovanje, kričanje, zmerjanje, poniževanje, vsebino je treba tudi včasih dogovorit v smislu, da ne zaslišujemo otrok o drugem staršu, da se ne pogovarjamo o drugem staršu, da ne izkoristijo ta stik za spraševat, kako je mama, kaj dela in to. Al pa da ne uporabljamo otroka za prenos kakšnih informacij.«* (I76)). Po opravljenem uvodnem pogovoru s starši lahko strokovni delavec opravi tudi **pogovor z otrokom**, z namenom **priprave otroka na potek stika** in **ogled oziroma spoznavanje**

prostora za stik (*»... jaz na ta način želim, da pride, da mene spozna, da se kej pogovorima in mu tut povem, kako bo to zgledalo, kaj jaz pričakujem, ga skupaj z mamo peljem v sobo za stike, da vidi pa kakšne igrače so.«* (G52)).

Po koncu stika pod nadzorom strokovni delavec s starši opravi **evalvacijo** (*»... opravi se tudi evalvacija po koncu stika, kjer se s staršem pogovorimo o tem, kako je stik potekal, kaj še lahko naredimo, skupaj iščemo neke rešitve, svetovanja, dajanje napotkov.«* (C76), *»Da se pusti tudi usmerjat, kako bi lahko bilo drugače, da sporoča strokovnemu delavcu, kakšno je bilo vedenje po stiku, da se pogovarja o svoji zaznavi, ki je morda drugačna od strokovnega delavca, da sodeluje z vrtcem ali šolo o tem, če so bile kakšne spremembe, da otroku seveda ne govori grdo o drugemu staršu ...«* (D79)). Nekateri strokovni delavci evalvacijo s staršem, ki je zakoniti zastopnik, opravljajo **nekaj dni kasneje**, za pridobitev informacij o opaženih spremembah v otrokovem razpoloženju in/ali vedenju (*»... tudi se povpraša po telefonu mamo, kako je bilo potem doma, kako je otrok prišel razpoložen domov, če se je dogajalo kaj posebnega, kako je z njegovim spanjem in podobno.«* (B126)). Strokovne delavke, ki stike izvajajo v paru, celoten potek po koncu skupaj **reflektirajo**, kar je učinkovito za odkrivanje slepih peg in izpostavljanje opažanj, ki bi lahko, v primeru individualnega opazovanja, ostalo spregledano (*»Še nek drug profil. Da mogoče vidim še nek drugi vidik, ki ga mogoče, če sem sama na stiku, lahko spregledam, nisem toliko pozorna, imam neko slepo pego pa ne vidim. In mi je potem to vedno fajn ubesedit še z drugo strokovno delavko, povprašat kako je ona vidla ta stik, kako se ji je to zdelo, kako bi ona ocenila ... da mal reflektiramo situacijo.«* (I86)). Dve strokovni delavki sta izpostavili pomembnost **podrobnega in natančnega zapisovanja** poteka stikov sodišču – poudarjanje tako pozitivnih kot negativnih opaženih sprememb, napredkov, opis okoliščin in interakcij med otrokom in staršem (*»...da smo čim bolj natančni, da bi lahko čim bolj razumeli kako je to tam potekalo, če se je kaj zgodilo, kako se je zgodilo, če smo kaj zaznali, kako smo zaznali, kako dokazujemo recimo.«* (C79), *»Vse. Čim bolj podrobno. Od opisa predaje otroka, kako sta se odzivala oba starša, če je kdo kaj nenavadnega, neobičajnega rekel, smo tut to zapisali, obveščali smo tam, kjer smo sumili, da gre za odtujevanje oziroma tako imenovano indoktrinacijo.«* (E74)). Ena strokovna delavka je izpostavila pomembnost **zapisovanja konkretnih izjav** na stiku pod nadzorom, ki lahko pri pisanju mnenj in predlogov služijo kot dokazni material (*»Ker so bile točke in si lahko v narekovajih dobesedne izjave zapisoval. Že v predlogu. Ker morš skonkretizirat, kaj na primer. Ne moreš ti nekej zagovarjat pa navajat brez nekih konkretnih zapisov. Pri zapisih ne tolk, ampak ko smo delali pa sintezo, smo se pa upirali na te izjave. Morš imet kot dokaz.«* (J39)) ter **analiziranja poteka stika**, ki doprinese natančnejši vpogled v ponavljajoča dejanja ali izjave s strani starša ali otroka (*»Ker*

v bistvu ta zapis nam pol, ko se pogovarjamo pa delamo evalvacijo, vidimo kaj se je največkrat ponavljalo, kakšne izjave, kako otrok reagira. To nam je pol primerljivo lahko, ko analiziramo.» (J36)).

4.3. Tretja tema: Otrokova korist pri izvajanju stikov pod nadzorom

Otrokova korist se pri izvajanju stikov pod nadzorom upošteva na raznolike načine. Stiki pod nadzorom so, po besedah strokovnih delavcev, **najvarnejša oblika** za vzpostavljanje stika med otrokom in staršem, predvsem v primerih, ko gre za nasilje v družini, pri čemer je starš nepredvidljiv in potencialno ogrožajoč (*»So primeri kot, otrok kljub temu, da je bil ful tepen ali kakšne take in drugačne zlorabe doživel, še vedno navezan in bi si želel videti očeta ali mamo, pač tistega, ki je zlorabljal.«* (E92), *»Če si otrok želi stika s tem staršem, se men zdi stik pod nadzorom, vsaj nekaj časa, da se neko zaupanje vzpostavi, v redu.«* (G107)). Omogočajo **nove priložnosti in nove izkušnje** za otroka in starša, staršu nudijo možnost **učenja starševske vloge in dopolnjevanja starševskih veščin**. Razpoložljivost in **kontinuirana srečanja** z enim (ali dvema) strokovnim delavcem, nudi otroku **čustveno varnost** v smislu zagotavljanja varnejšega okolja in **zaupne osebe**, občutek **stabilnosti in predvidljivosti**, da lahko **vzpostavi rutino** (*»Da je okolje tukaj bolj čustveno varno, kolkr bi sicer bilo, če bi bila starša v interakciji, sama brez usmerjanja.«* (D118), *»Za štart, za vzpostavitev enega zaupanja, stik pod nadzorom z nekom, na katerega se otrok lahko zanese in ve, da bo tam, v redu.«* (G108)). Vzpostavi se tudi **organizacijska in fizična varnost**, saj je strokovni delavec prisoten z namenom **interveniranja** v situacijah, ki niso v otrokovo korist. Vselej strokovni delavci pri zagotavljanju fizične varnosti opozarjajo, da ta ne more biti nikoli popolnoma zagotovljena, predvsem zaradi **nepredvidljivosti in potencialne ogroženosti** (*»Mislim, da so lahko najbolj varen način, čeprav to, da sem jaz tam, oziroma kdor koli drug, to ne garantira, da ne bo prišlo do nasilja...«* (C90), *»... velika večina staršev ima interes ohranjanja stika z otrokom, mu jo lahko zagotoviš, 100% pa ni nikoli.«* (D139)). Strokovni delavci opozarjali tudi na njihovo vlogo, ki ni vloga varnostnika, in da mora biti na centrih za fizično varnost poskrbljeno drugače (*»Jaz nisem varnostnik. Tepst pa ne vem kaj ne morem. To fizično varnost. Lahko pa varnost v smislu psihološkega počutja poskušam zagotoviti.«* (G111), *»Ampak kot rečeno, fizično zaščitit otroka, jaz seveda bi skočla, seveda bi, če bi morala. Ampak to ni moja naloga, jaz tega ne sprejemem. Ne sprejemem, da bom varnostnik.«* (G115)). Otrokova korist se zagotavlja tudi s fleksibilnostjo in **prilagajanjem** stikov otrokovi rutini in navadam (*»... ko določamo ure za stik, pogledamo predvsem otrokove navade. Da jih ne boš dal ravno ob 12 h al pa ob 13 h, če*

veš, da je otrok takrat navajen spat v vrtcu al pa da ima v šoli neke obveznosti.« (I63)). Ena strokovna delavka je poudarila, da so stiki pod nadzorom v prvi vrsti **pravica otroka** in ne pravica starša, zato se izvedba stika vedno prilagaja otroku (*»Bolj se prilagajamo otroku kakor staršu. Jaz izhajam iz tega, da je stik pravica otroka.«* (I64)), vendar je izpostavila tudi primer, ko se je izvedba stika, v korist otroka, prilagodila zmožnostim starša, ki so mu bili stiki določeni *»prepogosto«* in se jih ni redno udeleževal. Starš na stike ni prihajal, otroci so bili razočarani, kar ni bilo v njihovo korist. Strokovna delavka je sodišču podala predlog o spremembi stikov na enkrat mesečno. Starš se jih je tako redno udeleževal, za otroka so stiki postali predvidljivi in je lahko vzpostavil rutino (*»... se je izkazalo, da starš zmore priditi enkrat na mesec. In smo pol predlagali, da so stiki pod nadzorom enkrat na mesec. Da pol tut otroci vejo, da imajo neko predvidljivost, da vsaj vejo, da bo takrat prišla mama in je bila tut večja verjetnost, da mama takrat bo prišla, ker več kot tolko pa ni zmogla.«* (I55)).

Strokovni delavci pri izvajanju stikov pod nadzorom upoštevajo **interes otroka**, če je ta v njegovo korist. Če otrok izrazi željo po **predčasnem zaključku** stika in bi nadaljevanje zanj predstavljalo **psihično obremenitev**, se ta želja upošteva (*»V takem primeru se pol probam zment s staršem, da se zmanjša stik, če bi otroku bil prenaporen. To je pol tut en pokazatelj, kolko starš zmore prepoznati potrebo, al res žene samo svoje.«* (I56)). Za primere predčasnega zaključka stika ali potrebe po interveniranju, se nekateri strokovni delavci z otrokom **dogovorijo o znakih ali varnih besedah** (safe word), s katerimi otrok varno nakaže nelagodje ali stisko (*»... dogovorimo z otrokom, da bomo imeli nek primeren znak, s katerimi pokaže da želi, da se stik prekine... «* (B124), *»Da boš ti interveniral, da njemu za to ni treba nič skrbet, da se zmeniš recimo za določene besede, znake, ko mu ni več udobno.«* (D97)). Strokovni delavci so poudarili pomembnost **izražanja želje starša po stiku s svojim otrokom**, saj se v primeru **nezainteresiranosti starša** stiki ne izvajajo. Pomembno je tudi prepoznanje starševe volje in **pripravljenosti po spremembi**, po učenju starševskih kompetenc, **vključevanju v raznolike programe, osredotočenosti na otrokove potrebe** (*»...starš, ki ima stike pod nadzorom, se mora nekam premaknit. Mora si poiskati pomoč, mora iti v DNK, mora iti k psihiatru, kamor koli, če želi, da se stvari sprostijo.«* (D151)). Strokovni delavci se pogosto srečujejo tudi s primeri, ko otroci **zavračajo stik** z drugim staršem zaradi **strahu, tesnobe, neustrezne pripravljenosti otroka na stik, čustvene odtujenosti** oziroma **pomanjkanja čustvenega dovoljenja** starša, ki je njegov zakoniti zastopnik. Za takšne primere strokovni delavci svetujejo, da se vzroki otrokovega zavračanja raziskujejo in da se z izvedbo stikov vztraja (če niso psihično obremenjujoči za otroka) in otroka spodbuja, vendar nikoli ne sili (*»Če se otrok upira, ga ne silimo. Seveda poskušaš malo spodbuditi, ampak ne siliš, ker to ni v njegovo*

korist.« (G100), »Smo poskušali še mal vztrajati pa mal spodbujati, da bi blo še mal dlje, ampak je kr mal živčen ratal in smo vidli, da bo začel jokati vsak čas.« (E50)). Pri zavračanju stikov s strani otroka je treba gledati tudi nekoliko širše. Izstopiti je treba iz nadzorne vloge v **svetovalno vlogo**, pretehtati **druge oblike pomoči**, ki bi lahko pomagale pri zmeščanju stikov ter vzpostavitvi ponovnega/prvega stika med otrokom in staršem (»Hkrati je pa ogromno situacij, kjer pa ne gre, kjer pa ni ta nadzor, kar bi bila ključna zadeva, ampak bi bila ključna zadeva pomoč in podpora tej družini, da se stiki vzpostavijo, da pride do zmeščanja, da otrok ne zavrača več.« (F64)). Strokovni delavec je izpostavil primer, ko si je otrok stika s staršem želel, vendar je, zaradi preteklih izkušenj nasilja, ob tem čutil strah in tesnobo. Strokovni delavec je s pomočjo **medinstitucionalnega sodelovanja** predlagal **strokovno/terapevtsko pomoč otroku** in vključitev starša v **program starševskih veščin** pred uvajalnim stikom pod nadzorom (»... sem predlagal, da se otrok, sem rekel, stiki pod nadzorom ja, ampak, priprava otroka na stik, 10 terapevtskih srečanj še pred stiki pod nadzorom, z namenom priprave otroka na stik. Take daljše priprave, z namenom pomagat regulirati otroku to stisko pa ta strah. Poleg tega pa še vključitev očeta v program starševskih veščin.« (F96)). V primerih nasilja v družini se izvedba stika prilagaja z namenom **opolnomočenja otroka** in **blaženja učinkov stika** (»Če gre za nasilje, kjer otrok potrebuje čas, da predela nek odnos, da se navaja na ta nov odnos s staršem, da rabi met mogoče mal časa da predela. Potem recimo na 14 dni damo stike.« (I50)). Potrebna je tudi **nenehna razpoložljivost** strokovnega delavca otroku, **nudenje strokovne pomoči** v obliki **razbremenilnih pogovorov**, ki otroku omogoči varno predelavo izkušnje in čustev, ki jih doživlja med stikom (»Otroci rabijo, v teh razveznih konfliktih ne samo tistih pod nadzorom, bi rabli pomoč. Sej se opravi pogovor, ampak to ni otroku v pomoč in tut otroku, on bi rabil enega, da se o tem z njim pogovarja.« (J96)). Če je na stiku prisotnih več otrok hkrati, se razbremenilni pogovori **opravijo z vsakim otrokom posebej**, predvsem v situacijah, ko je eden od otrok bolj lojalen enemu staršu kot drug otrok. Ena strokovna delavka je izpostavila tudi primer zavračanja stikov s strani mlajšega otroka, kjer se je izročitev otroka drugemu staršu izvajala pod nadzorom strokovne delavke. Zaradi otrokovih čustvenih izbruhov in upiranja, so spremenili način izročitve, ki je začela potekati neposredno med staršema na centru, brez strokovne delavke. Mati je z izročitvijo otroka očetu, otroku dala čustveno dovoljenje, da lahko gre k očetu, in otrok se stikom ni več upiral (»Zlo je pomembno, da mama mogoče izroči otroka očetu, ne da mi to na hodniku počnemo, da gre strokovna delavka po otroka. ... To se je v enem primeru, ki smo ga zdej imeli, izkazalo, da je učinkovito otrok ne bo imel nobenih težav, bo čist normalno šel, ker mu je mama dala dovoljenje. Neverbalno mu je dala dovoljenje ...« (B95)). Takšne taktike so učinkovite v primerih, kjer ni visokokonfliktnih razvez in/ali ukrepa

prepovedi približevanja med staršema. Otrokova korist se zagotavlja tudi z **delom v paru** ali s **timskim načrtovanjem** stika, ki pripomore k **izločanju pristranskosti** pri opazovanju in spremljanju stika (*»Marsikdaj se kaj zgodi, ko ena nekaj ni videla ali slišala, ali pa je nekaj videla malo drugače in je prav, da se vsaka možna pristranskost izloči in da je tako bilo videno.«* (B82)), ter k bolj **perspektivnemu** presojanju okoliščin (*»To je vedno dobro, ker ti potem lahko včasih potrdi, da vidiva podobno, včasih pa vidima drugače in potem vneseš še tisti drugi vidik, tisto drugo vsebino na naslednji stik. In je to bolj v korist in bolj fajn.«* (I88)).

Stiki pod nadzorom niso v otrokovo korist, kadar **starš ni osredotočen na otroka**, predvsem v **visokokonfliktnih razvezah**, kjer so starši okupirani s svojimi težavami, se osredotočajo na lastno stisko, medtem ko otrok in njegove potrebe ostanejo spregledani (*»... kolkrkol imajo otroka, sem prepričana, vsi radi, tu ni dileme, ampak zgubijo zaradi svoje močne čustvene obremenjenosti, zaradi teh procesov, ki se jim dogajajo pri razhajanju, ne zmorejo videt položaja doživljanja otrok.«* (J21), *»... ne znajo več videt koristi otroka, ampak se samo bojujeta kdo bo imel prav pa čigava volja bo obvladala.«* (B159)). Slednjemu sta pogosto pridruženi še **indoktrinacija** in **čustveno odtujevanje otroka** (*»... po navadi pridejo v naše prostore otroci, ki so žrtve manipulacije oziroma čustvenih pritiskov. Tako da njihovo izraženo mnenje marsikdaj ne odražajo dejansko njihovih mnenj, ampak bolj mnenja okolja.«* (D45), *»Ali je bil tiste dni pri mami, ali je bil tiste dni pri očetu, kdo je bil zadnji, ki je govoril z otrokom, ali sta ga mogoče oba dva pripeljala na pogovor. Ker včasih si videl, da otrok uporablja neke besede, ki niso značilne za otroka. Izraze kakšne pretežke in si vedel, aha, ta je poslušal nekoga. Celo mu je bilo naročeno, kaj naj pove.«* (E16)). Otrok posledično ostaja **lojalen enemu staršu** in lahko začne odklanjati stike z drugim staršem (*»Oni mogoče iz lojalnosti od enega do drugega starša rečejo, ampak so čustveno prizadeti v takih situacijah.«* (G25), *»Smo tudi že imeli primere, ko je otrok odklanjal stike zaradi strahu pred očetom, ampak zato, da bi ustregel mami, podlegel njeni manipulaciji.«* (H51)). **Otrokovo odklanjanje stika** se lahko prepozna v nenadnih spremembah v otrokovem odnosu do drugega starša (*»... otroci bili na prvem stiku super, veseli, so se igrali, nasmejani, ni da ni. Potem na drugi stik so že prišli bolj zadržani In potem vsak stik slabše in kar niso hotli it, potem me je mama klicala, da nočejo it, kar itak je tipično pri odtujevanju.«* (I120)). Stiki pod nadzorom niso v otrokovo korist v primeru **nekritičnosti starša do povzročene nasilja** in **zanikanja povzročene nasilja**, kadar gre za **neprimerno komunikacijo** med izvajanjem stikov (*»...pol je spraševal, nalagal občutke krivde, spraševal o mami, grdo govoril o mami. In on kar ni videl, res ni videl, da je to narobe. Ni videl, da je otroku težko, da ga spravlja v stisko.«* (I103)), ko **starš poizveduje o drugem staršu** (*»... namesto da bi se ta starš posvetil otroku, ga začne spraševati o drugem staršu in*

podobno.» (C70)) ali **uporablja otroka za prenos informacij**. Podobno je v primerih **snemanja otroka** na stiku, **starša, ko je pod vplivom alkohola ali drugih substanc**, v primeru **neustrezne priprave otroka na stik** in **onemogočanje stikov** s strani starša, ki je zakoniti zastopnik. Stik pod nadzorom, ki otroka **psihično obremenjuje**, ga **spravlja v stisko** (*»... je vedno znova otroka spravil v tako hudo stisko, da sta jokala, da potem nista prišla k sebi še par dni po tem stiku. In mama je o tem poročala, kako je bilo težko, kako sta bila čustveno obremenjena.*» (I101)) ali v otroku **vzbuja strah** (*»Otrok se je bal in sem enostavno potem rekla, da je konec. Njo ni bilo mogoče pomirit, otrok tako in tako ne in smo zaključili. Imamo to možnost mi tudi. Če ne gre v korist otroka, zaključim.*» (G80)), ter otroka **retravmatizira**. Prav tako ni v korist starš, ki **ne upošteva usmeritev** strokovnega delavca, **starš, ki na stike ne prihaja redno**, je na stiku **agresiven** in/ali **aroganten**, starš, ki **sili otroka na stik** in stik, ki je za otroka lahko **potencialno ogrožajoč** (*»Zdej imam po dolgem času en primer, ko imam stike tukej. Z vidika varnosti predvsem, ker gre za tako hudo nasilje. Se s tem gospodom ne počutim varna, niti nobeden drug in potem tukaj nas je vseeno več, če bi bilo kar koli.*» (I95), *»In enostavno to, da se ti počutiš varnejšega, smo meli dogovorjeno, da so vrata sobe odprta pa vrata glavne pisarne. S tem, da pol pomisliš kolk je to sploh korist otroka, če se še strokovni delavec boji.*» (G89)). Koliko je v korist otroka zaradi nepredvidljivosti in starša s težjo obliko **duševne motnje**, ki se ne zdravi (*»Ali se gre za splošno nezmožnost, ko ima oseba neke psihične težave in ne hodi na terapijo, mislim ali gremo raskirat? Ne bo v redu, jaz to ne morem trditi.*» (C93)), **gneče na stiku** pod nadzorom oziroma večjega števila navzočih ter primerov, ko sodišče upošteva **pravico starša nad otrokovo pravico**.

Zagotavljanje varnosti otroku je bistveno pri izvajanju stikov pod nadzorom. Štiri sodelujoče strokovne delavke so pritrdile, da **lahko zagotovijo varnost** otroku ne glede na situacijo, drugi strokovni delavci so bili mnjenja, da v primerih visoke ogroženosti, zaradi nepredvidljivih situacij **ne morejo zagotoviti popolne varnosti**, ne glede na delovno izkušnost (*»Če izhajamo iz nekih akutnih, nekih ogrožujočih stanj, to so lahko ena taka varna rešitev, ampak ni vedno dobra rešitev. Ker če mi ne moremo zagotoviti varnosti, potem bolje da ne gremo v to. Ker če se kar koli zgodi, smo mi odgovorni za to.*» (C95), *»... je šlo za neke, bolj za to pomoč pri vzpostavljanju stikov. In je mama sredi stikov rekla, da otroka po stiku – začasno je bil dodeljen očetu – ne bo dala očetu. Da ga ne da. In je otroka vzela v naročje in ga ne da. Med stiki pod nadzorom. In je situacija zelo eskalirala, da smo mogli poklicat policijo. Ker otroka ni hotla dat. Taki stiki niso v korist otroka. Ker 3 al 4 policisti so prišli, bla je cela akcija. Ona ni hotla dat, grozila je, otroka je držala pr seb, ga stiskala pri seb. Oče je pršu, bla je ful stresna situacija, policija je prišla, mi smo bli tam.*» (F117)).

4.4. Četrta tema: Otrokova korist pri zagotavljanju varnosti na stiku pod nadzorom

Med izvajanjem stikov pod nadzorom je treba zagotavljati tudi varnost strokovnih delavcev. Dve strokovni delavki sta omenjali **izkušnje psihičnega in fizičnega nasilja nad strokovnimi delavci**, in sicer neposredno med izvajanjem stika pod nadzorom (*»... tukaj je veliko nasilja nad nami – strokovnimi delavci, vendar bolj besedno oziroma psihično. Fizičnega ni bilo in upam, da tako ostane.«* (C103), *»Enkrat mi je sicer pljunila ena stranka, to smo pač prijavili. Je pa eno mojo sodelavko nabutal na stikih vpričo otroka.«* (G85)). Varnost na centrih za socialno delo se zagotavlja na različne načine in se tudi razlikuje od enote do enote. Nekateri centri za socialno delo varnost zagotavljajo s **spremljanjem stika pod nadzorom v paru**. Na večini sodelujočih enot strokovni delavci med seboj **sklepajo varnostne načrte** posredovanja v primerih zaznane nevarnosti, bodisi z rednim preverjanjem poteka stika, s **klicem na policijo** (*»... potrkaš, da zmotiš tisto, kar se dogaja.«* (D134), *»Moram rečt, da pri nas na centru imamo tak dogovor, da poslušamo in da slišimo in tut če kdo malo glasneje govori, greš pogledat, greš preverit al se krega al slučajno slabo sliši pa govori glasno, da pazimo druga drugo.«* (G99), *»Fajn bi zagotovo bilo imet nek rdeč gumb, s katerim opozoriš druge. Če tega nimamo, se potem vedno dogovorim, da povem tej pa tej sodelavki, da rečem ej, pričakujem bolj naporno stranko, dej bit pozorna na zvišane tone, pridi me pogledat, pridi potrkat.«* (I149)) ali z **angažiranjem sodelavcev moškega spola** (*»Če je možno prosim še kakšnega moškega in potem vedno en sedi tako pri vratih, da če bi bilo kar koli.«* (I151)). Štiri sodelujoče enote imajo **panik stikalo v prostorih**, kjer izvajajo stike pod nadzorom. Dve strokovni delavki uporabljata **prenosljiv varnostni obesek**, ki sproži alarm v primeru nevarnosti. Drugi strokovni delavci panik stikala nimajo oziroma o tem niso bili prepričani. Na treh sodelujočih enotah imajo **zaposlenega varnostnika**, na eni enoti imajo pred vhodom **zaposlenega vratarja**. Na enotah, kjer ni zaposlenega varnostnika, se strokovne delavke uporabljajo **odprta vrata prostora**, v katerem se izvajajo stiki pod nadzorom (*»Ja, če je situacija taka, smo tut že bli v paru al pa smo meli odprta vrata, da nisi čist sam. Ker ta soba za stike pri nas je spodaj in je tam zraven še glavna pisarna, potem vsi ostali delavci mam pa pisarne v drugih nadstropjih.«* (G87)), oziroma vedno **sedijo blizu izhoda** (*»Na stiku vedno sedim pri vratih, blizu izhoda, imaš odprto pot.«* (I144)). Nekateri enote imajo sklenjen **dogovor s sodišči** o usklajevanju terminov izvajanja stikov pod nadzorom **v delovnem času centra za socialno delo** (*»... na sodišču spraševali, da zakaj ravno ob sredah. Je bilo potem potrebno obrazložiti, da je ob sredah*

dejansko cel center dostopen, da en strokovni delavec sam ne more bit, da je lahko njegova varnost ogrožena in tako naprej.« (D135), »Tut kar se tiče časa stikov, tut to, da razumejo, da naj bo to med našim delovnim časom.« (G117)). Za zagotovitev varnosti na stiku pod nadzorom so potrebne tudi **izkušnje strokovnih delavcev** (»Vsa ta tveganja mormo zmerej predvidet. Imamo tok že te senzorje odprte in zmanjšujemo s tem, ko imamo tok izkušenj. Lahko pa tut varnostniku rečemo, da se pri vratih nahaja, če imamo kakšnega bolj tveganega.« (J78)), **redni treningi in izobraževanja, supervizije** (»Ne morš vedet, kaj se bo še vse odprl, kaj se bo še vse pojavilo, pa bo treba reševat. Podobno je pa tuki, zato pa so treningi, izobraževanja, supervizija ... znanje, izkušnje, vse to je izjemno pomembno.« (F118)), **timsko delo in medsebojno informiranje** (»V bistvu je dobr, da so vse delavke sproti informirane o zgodbah, ker potem je treba, potem dobimo pa sklep, se mi usedemo spet in nardimo načrt spremljanja, kdo in kako, z vidika otroka, kaj je potrebno, na kakšen način, a je to eden al bota dva, kdo bo začel s stiki, kako bo naprej potekalo ... in dobimo informacijo in iz tega naslova se o primerih, ki so bolj zahtevni, se sproti pogovarjamo ravno zarad tega, če bi bil kakšen izpad, da drugi vedo. Da mal že poznajo, da primer ni čist neznan.« (J33)). Nekaterе enote imajo dodelane **varnostne protokole**, ki v primeru nevarnosti zajemajo intervencije v smislu **prekinitve stika, umika otroka iz prostora, klic na Policijo, poziv varnostniku in poročanje sodišču**. Ena strokovna delavka je varnostni protokol ubesedila kot neupoštevanje sklepa sodišča v akutni situaciji (»Mi sicer sledimo temu sklepu sodišča, ampak če vidimo, da ne gre, to ne izvajamo ... Nismo dobro opravili svoje naloge, ampak če se gre za korist otroka, in vedno se gre, in mi ocenimo tako v tem trenutku, moramo iz tega izhajati, ne glede na sklep sodišča.« (C97)). Dve strokovni delavki se, za primere potencialno ogrožajočih stikov pod nadzorom, s **Policijo predhodno dogovarjata** o morebitnem posredovanju (»... smo se s policisti pomenili, da mamo to pa to in da so prosim pozorni, če bi slučajno poklicali, da pol hitro pritečejo.« (G93), »Če je pa kej še bolj nevarnega, pa vedno prej pokličemo policijo in opozarjamo, da imamo kak delikatn pogovor s kakšnim bolj takim, in so pol patrulje v bližini. Pa so kot asistenca v primeru, če bi bila potrebna intervencija.« (J76)).

5. RAZPRAVA

Razpravo bom strukturirala tako, da bom odgovarjala na raziskovalna vprašanja.

Kako strokovni delavci, zaposleni na centru za socialno delo, opredeljujejo in presojujejo načelo koristi otroka?

Načelo otrokove koristi je glavno vodilo pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki, bodisi da jih vodijo državne bodisi zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravni organi ali zakonodajna telesa (Konvencija o otrokovih pravicah, 1989). Agencija FRA (2014) opozarja na zapletenost in nejasnost izraza načela koristi otroka, ki ga je mogoče zelo različno razlagati, zato državam članicam EU predlaga pripravo pravil, smernic in protokolov za opredelitev in oceno otrokovih koristi ob upoštevanju njegovega mnenja, identitete, zaščite, varnosti in morebitnih položajev ranljivosti. Strokovni delavci, ki so sodelovali v raziskavi, načelo otrokove koristi opredeljujejo kot vzgojno usklajenost in vključenost obeh staršev, ki si s postavljanjem meja otroku in z izpolnjevanjem starševske skrbi prizadevata zadovoljevati vse splošne razvojne potrebe otroka – telesne, čustvene, zdravstvene, izobraževalne in bivanjske. Je tudi odgovornost obeh staršev, da v varnem družinskem okolju, v katerem je otrok varno navezan, krepi njegov občutek lastne vrednosti in skrbita za socialno integriteto otroka.

Šelih (2014) prav tako opozarja, da v svojem socialnovarstvenem in pravnem sistemu nimamo dodelanih postopkov in meril za ugotavljanje največje otrokove koristi. Avtorica predpostavlja, da bi opredelitev načela kot ustavnopravne norme, vključno z drugimi postopki, v katerih je presoja otrokove koristi potrebna, bilo treba prilagoditi. Iz pogovora, ki sem ga opravila z eno od sodelujočih strokovnih delavk, je mogoče sklepati, da tudi dosledno sledenje predpisom ni ustrezno, ker s tem izgubimo strokovno širino. Vsak otrok je individuum zase, zato se korist presoja za vsakega otroka individualno, glede na njegove značilnosti in značilnosti družine ter okolja v katerem odrasča. Na to opozarja tudi Neale (2002, v Čižman, 2019), ki pravi, da mora presoja otrokove koristi upoštevati kontekst odločanja in okoliščin ter kombinacijo ugotovitev o značilnostih in potrebah otroka, staršev in širšega socialnega okolja. Prilagoditev postopka bi tako morala biti ustrezno zasnovana, fleksibilna, upoštevajoč številna merila in dejavnike, ki se pri presoji otrokove koristi upoštevajo in v celoti zajemajo značilnosti otroka in družine ter hkrati potrebe in želje otroka. V primeru pomanjkljivih in nezanesljivih dejavnikov bi presoja strokovnega delavca lahko škodovala otroku, saj ne bi odražala njegovih dejanskih želja oziroma potreb.

Družinski zakonik (2017) vse strokovne delavce, zaposlene na centru za socialno delo, obvezuje, da v vseh dejavnostih in postopkih v zvezi z otrokom delajo v otrokovo korist. Osredotočenost na otroka v postopku je temelj učinkovitega presojanja otrokove koristi, samo fokus na otroka ni vedno dovolj. Pomembni sta sodelovanje in nudenje pomoči otroku, saj lahko v nasprotnem primeru ostane spregledan. Na to opozarja tudi Čižman (2019), ki trdi, da samo s sodelovanjem z otrokom lahko delamo v njegovo korist. Vendar sodelovanje ne pomeni pogovora z otrokom v primerih, ko je to koristno za nas (npr. pri pisanju mnenja ali predloga za sodišče). Jasno je treba opredeliti namen in cilj sodelovanja z otrokom, ki mora biti več, kot samo slišanje in zapisovanje otrokovega mnenja ter poročanje tega sodišču. Potrebno je sodelovanje, ki temelji na kontinuiranih srečanjih otroka z njemu zaupno osebo (bodisi strokovni delavec na centru za socialno delo, bodisi zagovornik otroka, šolska svetovalna delavka, itd.). Z osebo, ki otroku nudi čustveno varnost v obliki razbremenilnih pogovorov, v katerih lahko otrok predela svoja čustva, svoje izkušnje in misli. Z grajenjem takšnega odnosa lahko otroku pomagamo prepoznati njegove želje, njegovo voljo in pridobimo vpogled v situacijo, ki se odvija v družini –predvsem v primerih, ko je otrok indoktriniran ali čustveno odtujen od drugega starša.

Ugotovila sem, da strokovni delavci pri presojanju otrokove koristi uporabljajo raznolike pripomočke, ki so navedeni v strokovnem biltenu Kaljenje, smernice po katalogu javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev ter Konvenciji o otrokovih pravicah, uporabljajo psihološka mnenja, psihološke instrumente, izvedenska mnenja, zakonodajo, izdelavo ocene ogroženosti, varovalne dejavnike, dejavnike tveganja, lestvice razvojnih potreb otroka in izdelavo načrta pomoči. Tudi sodelovanje s starši otroka je pomembno pri presojanju koristi, saj so starši pomemben vir informacij, ki so bistvene za razumevanje otrokove največje koristi, saj otroka načeloma tudi najboljše poznajo. Pri tem Agencija FRA (2017) opozarja na primere staršev, ki dajejo prednost svojim interesom pred otrokovim, medtem ko Čižman (2019) pri tem dodaja, da se v takšnih primerih starši potreb otroka ne zavedajo, za njegove potrebe niso dovzetni ali lastne občutke pripisujejo otroku. Za presojanje največje koristi otroka nekateri centri za socialno delo uporabljajo terenske obiske, ki so ključ do opazovanja dinamike družine in za spoznavanje otroka v okolju, v katerem odrasča. Poudariti je treba, da je presoja otrokove koristi predvsem subjektivna, zato jo nekatere enote timsko presojujejo, predvsem z namenom izločanja pristranskosti individualnega opazovanja in dopolnjevanja subjektivnega pogleda z obetavnejšo sliko, ki omogoča celovitejše razumevanje otrokovih potreb in odkrivanje morebitnih slepih peg, ki bi v nasprotnem primeru lahko ostale spregledane. Presoja se tudi v internih in interdisciplinarnih timih ter multidisciplinarno.

Kako lahko otrok, star do 10 let, sodeluje v postopkih, ki se ga tičejo?

Vsi strokovni delavci, ki so sodelovali v raziskavi, se strinjajo, da otrok do 10 leta ima možnost sodelovanja v postopkih, ki se ga tičejo, vendar je treba upoštevati, da se v praksi vsi tega ne poslužujejo. Kot sem zapisala v prvi točki, sta najprej potrebni strokovna ocena smiselnosti sodelovanja otroka v postopku ter opredelitev jasnega namena in cilja sodelovanja z otrokom. Strokovni delavci pri tem tudi opozarjajo, da je sodelovanje v prvi vrsti naloga staršev, ki morata biti dovolj kompatibilna za dogovarjanje o tem, kaj je za njunega otroka najboljše.

Otroci so glede na starost različno zreli. Strokovni delavci v raziskavi so izpostavili pet indikatorjev zrelosti otroka, na katere se opirajo v sodelovanju z otrokom – okolje, v katerem otrok odrašča, njegova sposobnost kritičnega razmišljanja, orientacija v prostoru in času, verbalne in neverbalne komunikacijske sposobnosti ter otrokovo razumevanje postopka – saj je otrokova zrelost ključna za določitev načina udeležbe postopka (FRA, 2017). Poleg zrelosti sta pomembna tudi otrokova sposobnost razumevanja vprašanj in sposobnost podajanja odgovora ter zavedanje posledic njegovega izraženega mnenja, kar navaja tudi Družinski zakonik (2017).

Otrok ima pravico do informacij v postopku, pravico do sodelovanja in pravico do izražanja lastnega mnenja, ki ga lahko izrazi sam ali po osebi, ki ji zaupa in jo je izbral sam (DZ, 2017), medtem ko center za socialno delo in starši otroka lahko predlagajo tudi zagovornika otroka. Sodelovanje je prilagojeno otrokovi starosti in običajno poteka v obliki pogovora, ki ga izvede strokovni delavec na centru za socialno delo na zahtevo sodišča ali s soglasjem starša, z namenom podaje mnenja, s katerim otrok izrazi svoje interese in želje v postopku (DZ, 2017). V primerih, ko se predvideva, da otroci izražajo mnenja odraslih in ne svojega, ter izraženo mnenje ni v skladu z njegovo koristjo, pogovor ne poteka v smislu, kaj si otrok želi in kaj bi bilo dobro zanj, temveč v smislu raziskovanja njegove življenjske zgodbe in zbiranja informacij o družinski dinamiki z vidika otrokovega doživljanja in preteklih izkušenj, ki jih ima. Otrokovo mnenje se vedno upošteva v nekoliko širšem kontekstu informacij, ki jih imamo. Strokovni delavci so opozarjali na razliko med upoštevanjem in sledenjem otrokovemu mnenju, med otrokovo željo in dejansko potrebo otroka. Pri ugotavljanju dejanskih želj in potreb otroka, se ponovno vračam k prvi točki, kjer sem opozorila na pomembnost kontinuiranih srečanj otroka z njemu zaupno osebo, ki pripomore k vzpostavitvi odnosa in čustvene varnosti, pri čemer lahko otrok predela svoje izkušnje, misli in občutke. Odnosa, v katerem je otrok slišan in upoštevan, v katerem lahko obdrži nadzor nad lastnim življenjem (Leskošek, 2022).

Z mlajšimi otroki se pogovori izvajajo v obliki igre, neformalno, vendar ima otrok tudi pravico odkloniti sodelovanje, saj je njegova pravica do izjave izbira in ne obveznost (FRA,

2017). V sodelovanju z otrokom se vedno varuje otrokova korist, tudi v primerih, ko otrok ne želi, da bi starši imeli vpogled v zapis opravljenega razgovora z njim.

V Programu sveta Evrope »Gradimo Evropo za otroke in z njimi« (2013) opozarjajo na pomembnost usposabljanja strokovnih delavcev za razumevanje otrokovih potreb, občutkov in želja, ki bi potekala v obliki nujnih interdisciplinarnih usposabljanj o pravicah in potrebah otrok različnih starostnih skupin ter postopkih, ki so prilagojeni otrokom. Strokovni delavci v raziskavi so izpostavili pomanjkanje izobraževanj, s katerimi bi lahko pridobili novo širino znanja, predvsem na področjih prepoznavanja zdravstvenih posebnosti otrok in staršev (ključna znanja za presojanje koristi otroka), prepoznavanja tehnik manipulacije (ključna znanja za delo z indoktriniranimi in čustveno odtujenimi otroci), znanja za presojo zrelosti in razvojnih potreb otroka ter znanja za prilagajanje načina dela različnim lastnostmi otrok (ključna znanja za presojanje smiselnosti sodelovanja otroka v postopkih, ki se ga tičejo). Hkrati so opozarjali na pomanjkanje in potrebo po psiholoških znanjih, po drugi strani se veliko centrov za socialno delo v Sloveniji trenutno spopada s kadrovsko podhranjenostjo, predvsem s pomanjkanjem psihologov, ki so usposobljeni za opravljanje pogovorov z mlajšimi otroci in razlikovanje otroških želja od dejanskih potreb otroka, medtem ko imajo razvite metode dela, orodja in psihološke instrumente, ki jih strokovni delavci drugih profilov nimajo. Udeleževanje na usposabljanjih in pridobivanje nove širine znanja bi pripomogli k učenju novih spretnosti in tehnik za vzpostavljanje odnosa tako z otrokom kot družino. Pomembna so tudi izobraževanja z različnimi profili, bodisi s sodniki, z izvedenci, s psihologi, ki pripomorejo k navezovanju stikov med različnimi strokovnjaki in zagotavljanju celostne podpore otroku in staršem.

Kako potekajo stiki pod nadzorom in kako strokovni delavci upoštevajo korist otroka pri izvajanju stikov pod nadzorom z nasilnim staršem?

Stiki pod nadzorom so lahko najvarnejša, vendar začasna oblika za vzpostavljanje stika med otrokom in staršem, ki lahko hkrati služi kot izhodišče za iskanje ustrežnejše ureditve pri določanju primernejših ukrepov za otroka in družino. Prav tako služijo kot priložnost pridobivanja nove izkušnje za starša in otroka, v kateri se starš uči in nadgrajuje starševske veščine, medtem ko je otrok ob tem deležen strokovne pomoči, v obliki razbremenilnih pogovorov, ki mu omogočijo blaženje učinkov stika, mu dajo občutek, da je slišan, upoštevan in da je pomemben. Potrebni so za zaščito otroka pred nadaljnjo zlorabo s strani starša, hkrati so način za vzpostavljanje ustrežnejših odnosov med nekdanjimi partnerji. Določeni so s sklepom sodišča, na predlog starša ali centra za socialno delo. Center za socialno delo lahko poda tudi predlog o spremembi poteka ali oblike stika pod nadzorom.

Strokovni delavec z nenehno razpoložljivostjo na stiku in v kontinuiranih srečanjih nudi otroku čustveno, fizično in organizacijsko varnost. Možnost, da v varnem zaupnem okolju otrok razvije občutek predvidljivosti in stabilnosti, da vzpostavi rutino. Okolje, v katerem je otrokova pravica do stika s staršem upoštevana pred pravico starša, kar pomeni, da je terminska izvedba stika pod nadzorom fleksibilna in prilagojena razvojnim potrebam otroka, njegovim interesom, navadam in obveznostim, ki jih ima.

Stiki pod nadzorom so izrečeni z začasno odredbo in lahko trajajo največ devet mesecev, brez možnosti podaljševanja. Običajno trajajo enkrat na teden, včasih enkrat na štirinajst dni oziroma nekajkrat na mesec po 1 do 2 uri, medtem ko jih izvaja nosilec primera. Sodišče, po predhodnem dogovoru s centrom za socialno delo ali z zavodom, določi kraj in čas stikov (Družinski zakonik, 2017), medtem ko mora biti časovni okvir vedno prilagojen starosti otroka.

Ministrstvo, pristojno za družino, mora po Družinskem zakoniku (2017) zagotoviti prostorske in kadrovske pogoje za zagotavljanje stikov pod nadzorom. V raziskavi sem ugotovila, da ima sedem od deset sodelujočih enot prostor, ki je posebej prilagojen stikom pod nadzorom. Drugi centri za socialno delo, zaradi prostorske stiske, stike pod nadzorom izvajajo neposredno v pisarnah strokovnih delavcev ali v sejnih sobah, ena strokovna delavka je izpostavila še večnamensko sobo v dislocirani enoti centra za socialno delo. Na eni od sodelujočih enot so strokovne delavke same, z lastnimi sredstvi in s pomočjo donatorja, vzpostavile in preuredile sobo za stike.

V raziskavi sem prav tako ugotovila, da večina strokovnih delavcev uporablja izvedbo stikov pod nadzorom v paru, predvsem v primerih potencialne ogroženosti otroka. Prednost sodelovanja v paru se kaže v primerih bolniške odsotnosti, kjer izvedba stika ne poteka z otroku neznano osebo, s čimer se krepi otrokov občutek preverljivosti. Še ena prednost sodelovanja v paru je večje zagotavljanje varnosti, tako fizične kot tudi organizacijske, v primerih, ko bi lahko prišlo do podtikanj konteksta situacije in izkrivljanja s strani staršev otroka. Tretja prednost se kaže pri natančnejšem opazovanju stika pod nadzorom, reflektiranjem, primerjanjem zapisov in analiziranjem stika, ki pripomore k izločanju morebitne pristranskosti in boljšemu razumevanju opazovanih interakcij ter odkrivanju in prepoznavanju slepih peg, ki bi v nasprotnem primeru lahko ostale spregledane.

Hrovat (2017) opozarja, da zapuščanje prostorov institucije, kjer se izvajajo stiki pod nadzorom, ni dovoljeno, predvsem z vidika varnosti. Dve strokovni delavki, ki sta sodelovali v raziskavi, stike pod nadzorom izvajata izključno v prostorih centra za socialno delo. Drugi strokovni delavci stike pod nadzorom, če se s tem strinjata oba starša, izvajajo tudi izven centra za socialno delo (knjižnica, park, igrišče) v primerih, ko se stiki nekoliko sprostijo in ni

verjetnosti za potencialno ogroženost otroka. Prednost izvajanja zunaj centra za socialno delo se kaže v opazovanju drugačne, »naravnejše«, dinamike med otrokom in staršem. Stiki pod nadzorom na centru so namreč v celoti umetno izpeljani. Nekateri stiki pod nadzorom se, zaradi zagotavljanja koristi otroka, izvajajo izključno samo s pomočjo telefonskih klicev, po elektronski pošti ali s pomočjo pisanja pisem.

Po Družinskem zakoniku (2017) mora strokovni delavec udeležence stika pripraviti na potek stika pod nadzorom. Pred začetkom izvedbe stikov pod nadzorom strokovni delavci opravijo pogovor s starši otroka, z namenom priprave starša na stik. Pogovor se večinoma opravlja ločeno z obema staršema, predvsem v primerih izrečenega ukrepa prepovedi približevanja. Oba starša skleneta in podpišeta tudi pisni dogovor o poteku stika, ki vključuje terminsko opredelitev stikov, nadzorno osebo, namen in pravila izvajanja stikov (Hrovat, 2017). Strokovni delavec starše seznani tudi s posledicami v primeru neupoštevanja pravil in usmeritev strokovnega delavca ter v primeru stika, ki bi za otroka ali strokovnega delavca lahko bil potencialno ogrožajoč. Posledice zajemajo interveniranje, prekinitev stika in prepoved stika. Ena strokovna delavka je pisni dogovor ustrezneje poimenovala kot pripravo načrta poteka stika. Sklepanje dogovora oziroma načrta ni nujno potrebno, nekateri centri za socialno delo uporabljajo samo sklep, ki ga izda sodišče o poteku stikov pod nadzorom.

Po uvodnem pogovoru s starši otroka se lahko opravi tudi uvodno srečanje z otrokom, z namenom priprave otroka na potek stika pod nadzorom in ogledom ter s spoznavanjem prostora, v katerem se bo stik izvedel. Hrovat (2017) svetuje, da se na uvodnem srečanju otroku tudi obrazloži namen nadzorovanega stika in celoten protokol izvedbe stika pod nadzorom. Pomembno je, da se otrok seznani tudi z drugim strokovnim delavcem, ki bi v primeru bolniške odsotnosti nadomestil izvedbo strokovnega delavca, ki je nosilec primera. Otroka je, na njemu primeren način, treba seznani tudi s pravili stikov pod nadzorom in s posledicami, ki bodo doletele starša v primeru neupoštevanja pravil (Bregar, 2023).

Med potekom stika pod nadzorom navzoči strokovni delavec stik natančno opazuje in svoja opažanja zapisuje. Po koncu stikov s staršema, ločeno, opravi evalvacijo. S staršem, ki so mu stiki pod nadzorom omogočeni, se evalvacija opravlja takoj po končanem stiku, saj je takrat tudi najprimernejši čas, ko lahko strokovni delavec ubesedi in starša opozori na dejanja in pristope, ki niso bili primerni, ter mu poda usmeritve in napotke za naprej. Starša seznani tudi z nadaljnjimi predlogi, ki bodo posredovani sodišču (Bregar, 2023). S staršem, ki je zakoniti zastopnik, se evalvacija običajno opravi nekaj dni kasneje, predvsem z namenom pridobivanja informacij o opaženih spremembah v otrokovem vedenju in/ali razpoloženju. Starša seznani, s čim ni prispeval na pripravi otroka na stik, kaj je bilo moteče, in mu poda napotke za nadaljnjo

pripravo otroka na stik. Prav tako ga seznani s predlogi, ki bodo posredovani sodišču. Dve strokovni delavki v raziskavi sta opozorili na pomembnost natančnega zapisovanja stika pod nadzorom in zapisovanja konkretnih izjav s strani otroka in/ali starša, ki lahko služijo kot dokazni material pri pisanju mnenja in predloga za sodišče. Po Družinskem zakoniku (2017) mora strokovni delavec enkrat mesečno pripraviti poročilo o poteku stikov, ki ga pošlje sodišču.

Če stik pod nadzorom za otroka predstavlja tako psihično obremenitev, da je ogrožen njegov telesni ali duševni razvoj (Družinski zakonik, 2017), lahko strokovni delavec poseže le toliko, kolikor je za zaščito otroka potrebno (Hrovat, 2017). Običajno je to z opozorilom in s sugeriranjem, v nujnejših primerih, ko gre za neprimerno komunikacijo ali potencialno ogroženost otroka, strokovni delavec prekine stik, o tem poroča sodišču in predlaga ustrezno alternativo izvajanja stikov. Strokovni delavec lahko sodišču poda tudi predlog o prepovedi stika pod nadzorom.

Leskošek, Miklič in Sitar Surič (2019) opozarjajo, da so stiki pod nadzorom pravica otroka in niso obveza. V primeru, da otrok jasno izrazi nasprotovanje stikom ali se jim kako drugače upira, kaže strah ali stisko, so stiki prisila in ne pravica otroka. Otrok ima možnost izraziti tudi željo po predčasnem zaključku stika pod nadzorom, ki mora biti upoštevana. Za takšne primere se strokovni delavci z otroki pogosto dogovorijo o znakih, besedah ali kretnji, s katero lahko otrok signalizira željo o prekinitvi stika (Hrovat, 2017). V raziskavi sem ugotovila, da se strokovni delavci v praksi pogosto srečujejo s primeri, ko otrok zavrača stike s staršem. V takšnih situacijah je pomembno preučiti celoten kontekst in vzrok za odziv otroka. Zavračanje stika je lahko posledica neustrezne priprave otroka na stik, zadržkov otroka, ker je solidaren s staršem, na katerega je čustveno navezan, najpogosteje je posledica otrokovih negativnih izkušenj s staršem na stiku. Strokovni delavci sicer zavračanje najpogosteje povezujejo s tem, da otrok nima »čustvenega dovoljenja« starša, s katerim živi. To težavo so na eni od sodelujočih enot uspešno reševali s spremembo načina predaje otroka na stiku pod nadzorom – namesto, da je predajo izvedla strokovna delavka, je predaja pričela potekati neposredno med staršema in otrok je stike prenehal zavračati. Takšne rešitve so seveda mogoče samo v primerih, ko ni izrečenega ukrepa prepovedi približevanja, in v primerih, ko ni bilo prisotnega nasilja ter starši med seboj lahko sodelujejo.

Groves in Davis (2007) opozarjata, da so stiki pod nadzorom lahko za otroke stresni ali vznemirljivi – predvsem v primerih nasilja v družini. Veselič, Horvat in Plaz (2014) zato svetujejo uvedbo nekajmesečnega prehodnega časa brez stikov, v katerem se starš, ki je zakoniti zastopnik, in otrok lahko toliko umirita ter okrepita, da lahko stiki potekajo s čim manj dodatnega stresa za otroka. Eden od strokovnih delavcev v raziskavi je za podoben primer, pred

izvedbo uvajalnih stikov pod nadzorom, predlagal terapevtsko pomoč otroku, s katero se mu omogočita varna priprava na stik in pomoč pri uravnavanju strahu in stiske, ter vključitev starša v program starševskih veščin.

Strokovni delavci v praksi vse pogosteje povezujejo primere otrokovega zavračanja stika s staršem, s pritiski drugega starša, ki je njegov skrbnik. Razloge pripisujejo tako imenovanemu »odtujevanju« in opozarjajo na težko prepoznavne vzorce, ki nakazujejo na odtujenost otroka, predvsem v primerih, ko otrok še ni zelo odtujen. Znake odtujenosti največkrat prepoznajo v nenadnih spremembah razpoloženja otroka ob prisotnosti starša, ki odtuja. Uporaba koncepta odtujevanja otroka je v praksi nevarna, saj se lahko odgovornost za nasilje s povzročitelja prenaša na dejanske žrtve – nezlorablajočega starša in otroka. Zaradi vse pogostejše uporabe koncepta na centrih za socialno delo, je Evropski parlament v letu 2021 sprejel Resolucijo P9_TA(2021)0406 Vpliv nasilja v družini in pravic do varstva in vzgoje na ženske in otroke (2019/2166(INI)). V dokumentu je priporočena prepoved uporabe tega koncepta, predvsem zaradi škodljivih posledic, ki ga ima na žrtve nasilja. Posledice se kažejo z izražanjem dvoma v starševske sposobnosti žrtve, z neupoštevanjem izjav otroka in z vedno večjo toleranco uradnih institucij do nasilja, s katero institucije prevzemajo nadaljnji nadzor nad žrtvami nasilja in od njih zahtevajo, da svoje izkušnje zanikajo in še naprej ostajajo v podrejenem odnosu do povzročiteljev. Resolucija tudi poudarja, da institucije na ta način dejansko nadaljujejo izvajanje nasilja (točka 9 Resolucije P9_TA(2021)0406).

Hrovat (2017) za primere »odtujenosti« svetuje, da z otrokom, v skladu z njegovimi sposobnostmi, razvojno stopnjo in razumevanjem situacije, opravimo razbremenilni pogovor o njegovih občutkih razpetosti med lojalnostjo do nadzorovanega starša in starša skrbnika. Pri tem je pomembno, da njegova čustva potrdimo in ga seznamimo, da je to, kar sam čuti, popolnoma normalno, in ima do tega vso pravico.

Da izvedba stika pod nadzorom zares poteka v otrokovo korist, je dolžnost centrov za socialno delo, da zagotavljajo varnost otroka. Načini zagotavljanja varnosti se razlikujejo od enote do enote, vendar večinoma gre zgolj za interne dogovore varnostnih protokolov, ki niso posebej predpisani, z izjemo Zakona o varnosti in zdravju pri delu (ZVZD-1, 2011), ki delodajalcu površno narekuje ustrezno ureditev in opremljanje delovnih mest, na katerih obstaja večja verjetnost za nasilje tretjih oseb. Kot omenjeno že na začetku, so stiki pod nadzorom lahko varnejša oblika za vzpostavljanje stika med otrokom in staršem, vendar se kljub temu večina strokovnih delavcev v raziskavi strinja, da ne morejo zagotavljati, da do nasilja na stiku ne bo prišlo. Dve strokovni delavki v raziskavi sta izpostavili tudi izkušnjo psihičnega in

fizičnega nasilja nad strokovnimi delavci, nekateri drugi strokovni delavci so izpostavili izkušnje ogrožajočih in nepredvidljivih stikov.

Večina sodelujočih centrov za socialno delo strokovnim delavcem zagotavlja »panik stikalo« v pisarnah, v drugih prostorih, ki so prav tako namenjeni izvajanju stikov pod nadzorom, panik stikala ni oziroma strokovni delavci o tem niso bili prepričani. Dve strokovni delavki sta izpostavili prenosni varnostni obesek, ki je odlična alternativa za zagotavljanje varnosti, saj ga strokovni delavec lahko s seboj vzame kamor koli. Skrb vzbujajoč je podatek, da imajo samo tri sodelujoče enote zaposlenega varnostnika, medtem ko je na eni enoti zaposlen vratar. Strokovni delavci varnost zase in za otroka zagotavljajo še na druge iznajdljive načine – puščajo odprta vrata prostora, kjer potekajo stiki, sedijo blizu vrat/izhoda, imajo vnaprej sklenjen dogovor s Policijo o možnosti intervencije ali stike izvajajo v paru.

6. SKLEPI

- Presoja otrokove koristi je subjektivna, zato jo nekateri strokovni delavci presojuje v internih timih, interdisciplinarno in multidisciplinarno, z namenom izločanja pristranskosti in pridobitve celostnih in strokovno bolj utemeljenih odločitev. Strokovni delavci otrokovo koristi presojuje tudi s pomočjo različnih pripomočkov, z zbiranjem informacij o otroku in družini, z opravljanjem pogovora z otrokom v katerem lahko otrok izrazi svojo voljo, ter z opravljanjem terenskih obiskov z namenom opazovanja družinske dinamike in vzpostavljanja zaupljivejšega odnosa z otrokom.
- Za delovanje v otrokovo korist in učinkovito prepoznavanje otrokovih potreb, sta ključna osredotočenost na otroka v postopku in sodelovanje z otrokom, ki temelji na kontinuiranih srečanjih otroka z njemu zaupno osebo, vključno s strokovno oceno smiselnosti otrokovega sodelovanja in z jasno opredeljenim namenom in s ciljem sodelovanja.
- Otrokova zrelost, sposobnost razumevanja vprašanj in sposobnost podajanja odgovora ter zavedanje posledic njegovega izraženega mnenja so ključni za sodelovanje otroka, starega do 10 let, v postopkih, ki se ga tičejo. Otrok ima pravico do informacij v postopku, pravico do sodelovanja in pravico do izražanja lastnega mnenja, ki je lahko izbira, vendar ni obveznost.
- Stiki pod nadzorom so lahko najvarnejša, začasna, oblika za vzpostavljanje prvega ali ponovnega stika med otrokom in staršem, hkrati služijo kot izhodišče za iskanje ustrežnejše ureditve pri določanju primernejših ukrepov za otroka in družino. Strokovni delavec otroku zagotavlja čustveno, fizično in organizacijsko varnost v varnem in zaupnem okolju, v katerem lahko otrok razvije občutek predvidljivosti in stabilnosti ter vzpostavi rutino. Pravica otroka do stika se upošteva pred pravico starša, kar pomeni, da so stiki pod nadzorom terminsko prilagojeni otrokovim razvojnim potrebam, njegovim interesom in navadam.
- V Sloveniji se nekateri centri za socialno delo spopadajo s prostorsko stisko, kar pomeni, da nimajo posebej prilagojenega prostora za stike pod nadzorom, zato jih izvajajo neposredno v pisarnah, sejnih sobah ali drugih, dislociranih, prostorih. Nekateri centri za socialno delo so prostor za stik vzpostavili s pomočjo lastnih sredstev in s pomočjo donatorjev. Nekateri centri za socialno delo stike pod nadzorom izvajajo tudi

izven prostorov centra, na prostem, s privolitvijo obeh staršev in v primerih, ko ni verjetnosti za potencialno ogroženost za otroka.

- Izvedba stikov pod nadzorom je učinkovitejša z delom v paru ali s timskih spremljanjem oziroma načrtovanjem. Prednosti se kažejo v primerih bolniške odsotnosti, pri čemer izvedba stika ne poteka z otroku neznano osebo in se s tem krepi občutek preverljivosti, zagotavlja se večja fizična in organizacijska varnost, opazovanje stika pod nadzorom je podrobnejše, z reflektiranjem, s primerjanjem zapisov in z analiziranjem stika se izloča pristranskost, tudi razumevanje opazovanih interakcij je natančnejše.
- Strokovni delavci lahko za zaščito otroka v stik posežejo s sugeriranjem, z opozorilom, stik lahko prekinejo ali sodišču predlagajo prepoved izvajanja stikov pod nadzorom. Otroci lahko verbalno ali neverbalno (s kretnjo, znakom, besedo) signalizira željo po predčasnem zaključku stika, ki mora biti upoštevana.
- Varnostni protokoli na centrih za socialno delo niso posebej predpisani, temveč so interno dogovorjeni in se med enotami razlikujejo. Kljub izkušnjam psihičnega in fizičnega nasilja, ki jih imajo strokovni delavci, delovna mesta in delovni pogoji ponekod še vedno ostajajo neustrezni in so potrebni izboljšave. Nekateri strokovni delavci, v primerih višje stopnje ogroženosti, zato ne morejo zagotavljati, da do nasilja na stiku ne bo prišlo.

7. PREDLOGI

- Predlagam več poudarka na nujenju izobraževanj in usposabljanju strokovnih delavcev. V pogovoru s strokovnimi delavci je bila izražena potreba po izobraževanjih, ki se navezujejo na pripravo starša in otroka na stik pod nadzorom, izobraževanju na temo prepoznavanj zdravstvenih posebnosti, prepoznavanj tehnik manipulacije, izražena je bila tudi potreba po znanjih za prilagajanje načina dela različnim lastnostim otrok, znanjih za presojanje zrelosti otroka in znanjih za poznavanje razvojnih potreb otroka. Strokovni delavci opozarjajo na nujnost izobraževanj različnih profilov za lažje razumevanje vlog in nalog posameznih nalog ter za namen izmenjave izkušenj, dokumentov in pripomočkov za večjo funkcionalnost sodelovanja. Dodelati bi bilo treba koncepte in metode socialnega dela predvsem za delo z otroki, ki bi pripomogli k učinkovitejšemu zagotavljanju storitev in boljšemu spoprijemanju z novimi izzivi, ki so posledica spreminjajočih družbenih razmer.
- Natančneje bi bilo treba opredeliti vlogo strokovnega delavca pri izvajanju različnih oblik stikov pod nadzorom. Bodisi gre za nadzorno vlogo, kjer se izvaja nadzor, bodisi svetovalno vlogo in vlogo zaščitnika, ki jo strokovni delavci upravičeno odklanjajo, saj bi za to na centru morala biti pristojna varnostna služba.
- Na področju stikov pod nadzorom predlagam več poudarka na tiskem delu, delu v paru, redni superviziji, treningih in izobraževanju, medsebojnem informiranju.
- Predlagam več poudarka na zagotavljanju varnosti strokovnih delavcev in otrok, ki so navzoči na stiku pod nadzorom. Jasno je treba dodelati varnostne protokole, ustrezno opremiti delovne prostore, zagotoviti varnostno službo na centrih za socialno delo in strokovne delavce usposobiti z veščinami za postopanje z nasilno stranko.

8. UPORABLJENA LITERATURA

- Agencija Evropske unije za temeljne pravice. (2014). *Nasilje nad ženskami: vseevropska raziskava – Rezultati na kratko*. Pridobljeno 8. 3. 2023 s https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_sl.pdf.
- Archard, D. & Skivenes, M. (2009). Balancing a child's best interests and a child's views. *International Journal of Children's Rights*, 17(1), 1 – 21.
- Bregar, A. (2023). *Načrt izvajanja stikov pod nadzorom*. Neobjavljeno.
- Bregar, A. (2023a). *Opomnik za strokovnega delavca*. Neobjavljeno.
- Bregar, A. (2023b). *Stiki pod nadzorom, mesečno poročilo, struktura*. Neobjavljeno.
- Bregar, A. (2023c). *Stiki pod nadzorom, mnenje za začasno odredbo*. Neobjavljeno.
- Bregar, A. (2023d). *Zapis posameznega stika, struktura*. Neobjavljeno.
- Committee on the Rights of the Child (2013). General Comments No. 14. *On the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)*. Pridobljeno 14. 3. 2023 s https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/gc/crc_c_gc_14_eng.pdf.
- Council of Europe. (2019). *Konvenciji sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima (Istanbulski konvenciji): vprašanja in odgovori*. Pridobljeno 6. 4. 2022 s <https://rm.coe.int/istanbul-convention-questions-and-answers-slovenian/1680965f34>.
- Čižman, G. (2019). Določanje koristi otroka v postopkih zaščite na centru za socialno delo. V V. Leskošek, T. Kodele & N. Mešl (ur.). *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 61 – 82). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Drole, B. & Gantar, N. (2008). Obravnava dolgotrajnega nasilja v družini v centru za socialno delo. *Socialno delo*, 47(3/6), 285 – 293.
- Društvo za nenasilno komunikacijo. (2015). *Otroci in nasilje v družini: informacije za starše otrok z izkušnjo nasilja*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo. Prevedeno in prirejeno po Children and Domestic Violence Fact Sheet Series. (2015). *The National Child Traumatic Stress Network*. Pridobljeno 22. 12. 2022 s <https://www.drustvo-dnk.si/images/Priporocamo/OtrociInNasilje-InformacijeZaStarše.pdf>.
- Društvo za nenasilno komunikacijo. (b.d.). Pridobljeno 3. 9. 2022 s <https://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/nasilje-nad-zenskami.html>.

- Družinski zakonik (DZ) (2017). Ur. l. RS 15/17, 21/18 - ZNOrg, 22/19, 67/19 - ZMatR-C, 200/20 - ZOOMTVI, 94/22 - odl. US, 94/22 - odl. US in 5/23.
- Fabjančič, N. (b.d.). *Vloga Centrov za socialno delo pri pomoči žrtvam nasilja v družini*. Pridobljeno 29. 6. 2022 s <https://zavod-up.si/si/vloga-centrov-za-socialno-delo-pri-pomoci-zrtvam-nasilja-v-druzini/>.
- Filipčič, K. (2012). O pravnih vidikih odzivanja na nasilje v družini. V M. Muršič (ur.). *(O)krog nasilja v družini in šoli: soočanje šole/vrtca z nasiljem nad otroki* (str. 43 – 74). Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani. Pridobljeno 12. 12. 2022 s http://nenasilje.inst-krim.si/images/docs/inst-krim_okrog-nasilja-v-druzini-in-soli.pdf.
- FRA - Agencija Evropske unije za temeljne pravice. (2017). *Otrokom prijazno pravosodje - vidiki in izkušnje otrok in strokovnjakov: Povzetek*. Pridobljeno 29. 6. 2022 s https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-child-friendly_justice-summary_sl.pdf.
- Gregorič, N. & Zver Makovec, M. (b.d.). *Profil povzročitelja*. Ljubljana: projekt POND. Pridobljeno 4. 12. 2022 s <https://www.prepoznajnasilje.si/qrc/profil-povzrocitelja>.
- Groves, B. & Davis, J. (2007). *Beyond Observation: Considerations for Advancing Domestic Violence Practice in Supervised Visitation*. Pridobljeno 18. 12. 2022 s https://www.futureswithoutviolence.org/userfiles/file/Children_and_Families/beyond_observation_final.pdf.
- Hrovat, T. (2016). Delo s povzročitelji nasilja. *Socialno delo*, 55(1/2), 87 – 94.
- Hrovat, T. (ur). (2017). *Nasilje nad otroki: strokovne smernice za delo z otroki, ki doživljajo zanemarjanje in/ali nasilje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo. Pridobljeno 29. 6. 2022 s https://www.drustvo-dnk.si/images/publikacije/2017-smernice_otroci.pdf.
- Hrovat, T. (ur). (2017). *Preprečevanje in prepoznavanje spolnih zlorab otrok: najpogostejša vprašanja in odgovori nanje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo. Pridobljeno 29. 6. 2022 s <https://www.drustvo-dnk.si/images/publikacije/2017-preprecevanjeinprepoznavanjespolnihzlorabotrok.pdf>.
- Jager Agius, I. (ur). (2014). *Otrokove pravice v Sloveniji: od normativnih standardov do učinkovitega varstva*. Zbornik ob 25. Letnici Konvencije o otrokovih pravicah. Zbirka Mednarodno pravo. Ljubljana: Založba FDV. Pridobljeno 6. 4. 2022 s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateralamednarodnopravo/6e21ab8014/Otrokove_pravice_v_Sloveniji.pdf.
- Javornik Novak (2014). Zloraba otroka – vloga zakonodaje, preprečevalnih ukrepov in družbene odgovornosti. V Jager Agius, I. (ur). *Otrokove pravice v Sloveniji: od normativnih*

- standardov do učinkovitega varstva* (str. 137 – 148). Zbornik ob 25. Letnici Konvencije o otrokovih pravicah. Zbirka Mednarodno pravo. Ljubljana: Založba FDV. Pridobljeno 3. 12. 2022 s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral/mednarodno-pravo/6e21ab8014/Otrokove_pravice_v_Sloveniji.pdf.
- Kazenski zakonik (KZ-1). Ur. l. RS 55/08.
- Konvencija o otrokovih pravicah, 44/25 (1989). Ur. l. SFRJ - Mednarodne pogodbe 15/90.
- Leskošek, V. (2022). *Zakonske podlage*. Zapiski predavanj pri predmetu Zaščita otrok v primerih nasilja in zlorab, interni vir.
- Leskošek, V., Miklič, N. & Sitar Surič, S. (2019). Postopki in ravnanja po prijavi zanemarjanja in nasilja nad otrokom. V V. Leskošek, T. Kodele & N. Mešl (ur.). *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 164 - 201). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Leskovšek, V. (2014). Razvoj dela na področju nasilja nad ženskami v Sloveniji. V Š. Veselič, D. Horvat & M. Plaz (ur.). *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja* (str. 33 – 47). Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja. Pridobljeno 29. 12. 2022 s <http://www.potpisujem.org/doc/91546425d3a1559c5b170983ac6057fa.pdf>.
- Lešnik Mugnaioni, D. (2014). Otroci v primežu zlorabe moči. V Š. Veselič, D. Horvat & M. Plaz (ur.). *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja* (str. 93 – 105). Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja. Pridobljeno 29. 6. 2022 s <http://www.potpisujem.org/doc/91546425d3a1559c5b170983ac6057fa.pdf>.
- Likar, A. (2006). *Nasilje nad otroki v družini – analiza dela društva SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja* (Diplomsko delo). Pridobljeno z Repozitorij Univerze v Ljubljani: Fakulteta za družbene vede.
- Mesec, B. (2009). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: načrtovanje raziskave (študijsko gradivo za interno uporabo)*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mesec, B. (2019). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 2: Kvalitativne raziskave (študijsko gradivo za interno uporabo)*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Miklič, N. (2014). Pristojnost policije na področju preprečevanja nasilja v družini. V Š. Veselič, D. Horvat & M. Plaz (ur.). *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja* (str. 190 – 198). Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja. Pridobljeno 6. 10. 2022 s <http://www.potpisujem.org/doc/91546425d3a1559c5b170983ac6057fa.pdf>.
- Milek Ogrinc, M. (2014). Pristojnosti centrov za socialno delo na področju preprečevanja nasilja v družini. V Veselič, Š., Horvat, D. & Plaz, M. (ur.). (2014). *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja* (str. 175 – 188). Društvo SOS telefon za ženske in

otroke žrtve nasilja. Pridobljeno 29. 6. 2022 s
<http://www.potpisujem.org/doc/91546425d3a1559c5b170983ac6057fa.pdf>.

Ministrstvo za notranje zadeve - Policija (b.d.). *Prijava nasilja v družini*. Pridobljeno 15. 12. 2022 s
<https://www.policija.si/svetujemo-ozavescamo/oosebna-varnost/nasilje-v-druzini/prijava-nasilja-v-druzini>.

Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Policija, Služba generalnega direktorja policije (2021). *Letno poročilo o delu policije*. Pridobljeno 3. 12. 2022 s
<https://www.policija.si/o-slovenski-policiji/statistika>.

Muršič, M. (2011). *Nasilje nad otrokom v družini. Delovno gradivo za izobraževanje v delavnicah. Projekt Sistemsko soočanje z nasiljem v družini – usposabljanje strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani.

Okleščan, Š. (2017). *Stiki med starši in otroki pod nadzorom tretjega* (Magistrsko delo). Pravna fakulteta v Ljubljani. Pridobljeno 16. 12. 2022 s
<https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?lang=slv&id=92315>.

Plaz, M. & Veselič, Š. (2002). *Nasilje nad ženskami in nasilje nad otroki v družini*. V D. Lešnik Mugnaioni (ur.). *Nasilje – Nenasilje. Priročnik za učiteljice, učitelje, svetovalne službe in vodstva šol* (str. 123–147). Društvo SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja.

Plaz, M. (2014). *Nasilje nad ženskami v partnerskih in sorodstvenih odnosih*. V Š. Veselič, D. Horvat & M. Plaz (ur.). *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja* (str. 73 – 91). Društvo SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja. Pridobljeno 29. 6. 2022 s
<http://www.potpisujem.org/doc/91546425d3a1559c5b170983ac6057fa.pdf>.

Podreka, J. & Tašner, V. (2019). *Zaščita otrok ali od brezpravnega objekta do subjekta pravic in največje koristi otroka*. V V. Leskošek, T. Kodele & N. Mešl (ur.). *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 17 – 36). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo. *Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini* (2009). Ur. l. RS 31/09 in 42/17.

Premzel, F. (2003). *Urejanje stikov med nasilnim očetom in otrokom iz perspektive žrtve*. *Socialno delo*, 42(6): 371 – 375.

Program sveta Evrope “Gradimo Evropo za otroke in z njimi” (2013). *Smernice Odbora ministrov Sveta Evrope za otrokom prijazno pravosodje*. Pridobljeno 6. 4. 2022 s
<http://spolna-zloraba.si/wp-content/uploads/2015/08/Smernice-Odbora-ministrov-Sveta-Evrope-za-otrokom-prijazno-pravosodje.pdf>.

- Pušnik, M. (2012). Nasilje v šoli v krogu nasilja. V M. Muršič (ur.). *(O)krog nasilja v družini in šoli: soočanje šole/vrtca z nasiljem nad otroki* (str. 43 – 74). Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani. Pridobljeno 12. 12. 2022 s http://nenasilje.inst-krim.si/images/docs/inst-krim_okrog-nasilja-v-druzini-in-soli.pdf.
- Rapilane Obrn, N. (2018). *Nasilje nad ženskami - pravne poti v varno življenje žensk in otrok: Praktični vodnik po sodnih in upravnih postopkih*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo. Pridobljeno 14. 12. 2022 s https://www.drustvo-dnk.si/images/publikacije/2019-Nasilje_nad_zenskami-Pravni_prirocnik.pdf.
- Resolucija Evropskega parlamenta z dne 6. oktobra 2021 o vplivu nasilja v družini in pravic do varstva in vzgoje na ženske in otroke (2019/2166(INI))* (P9_TA(2021)0406) (2021).
- Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009 - 2014* (ReNPPND0914) (2009). Ur. l. RS 41/09.
- Šelih, A. (2014). Konvencija o otrokovih pravicah - Magna carta otrokovih pravic in njeno izvajanje v Sloveniji. V I. Jager Agius (ur.). *Otrokove pravice v Sloveniji: od normativnih standardov do učinkovitega varstva* (str. 3 – 28). Zbornik ob 25. obletnici Konvencije o otrokovih pravicah. Zbirka Mednarodno pravo. Ljubljana: Založba FDV. Pridobljeno 3. 12. 2022 s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateralala/mednarodno-pravo/6e21ab8014/Otrokove_pravice_v_Sloveniji.pdf.
- Štirn, M. (2014). Poti do otroka z izkušnjo nasilja – kako otroku nuditi ustrezno podporo in pomoč pri soočanju s posledicami nasilja. V Š. Veselič, D. Horvat & M. Plaz (ur.). *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja* (str. 139 – 154). Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja. Pridobljeno 29. 6. 2022 s <http://www.potpisujem.org/doc/91546425d3a1559c5b170983ac6057fa.pdf>.
- Šugman G., K. (2000). Otrok žrtev - otrok priča v kazenskem postopku. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 51(3), 207 – 215.
- Trefalt, J. (2014). Pogled ustavnosodne presoje otrokovih pravic. V I. Jager Agius (ur.). *Otrokove pravice v Sloveniji: od normativnih standardov do učinkovitega varstva* (str. 29 – 60). Zbornik ob 25. Letnici Konvencije o otrokovih pravicah. Zbirka Mednarodno pravo. Ljubljana: Založba FDV. Pridobljeno 3. 12. 2022 s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateralala/mednarodno-pravo/6e21ab8014/Otrokove_pravice_v_Sloveniji.pdf.
- Uradni list. (2019). *Kaj ureja novi Družinski zakonik?* Pridobljeno 5. 11. 2022 s <https://www.uradni-list.si/novice/pogled/kaj-ureja-novi-druzinski-zakonik>.

- Veselič, Š., Horvat, D. & Plaz M. (ur.). (2014). *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja. Pridobljeno 29. 6. 2022 s <http://www.potpisujem.org/doc/91546425d3a1559c5b170983ac6057fa.pdf>.
- Vrhovno sodišče RS (2009). Zadeva II Ips 706/2009 (3. 12. 2009).
- Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND)* (2008). Ur. l. RS 16/08.
- Zakon o varnosti in zdravju pri delu (ZVZD-I)* (2011). Ur. L. RS 43/11.
- Zaviršek, D., Domiter Protner, K. & Drobnič Radobuljac, M. (2019). Različnost otrok v kompleksnih okoliščinah: interdisciplinarnost in intersekcija kot pogoj prepoznavanja, preprečevanja in podpore otrokom, ki preživljajo nasilje. V V. Leskošek, T. Kodele & N. Mešl (ur.). *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 83 – 123). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Združenje proti spolnemu zlorabljanju (2016). *Uresničevanje pravic otrok*. Pridobljeno 4. 12. 2022 s <https://spolna-zloraba.si/index.php/2016/05/25/uresnicevanje-pravic-otrok/>.
- Zermatten, J. (2010). The best interests of the child: literal analysis, function and implementation, working report 2010. *The international Journal of Children's Rights*. 18(4), 483 – 499. Pridobljeno 8. 7. 2022 s https://www.researchgate.net/publication/233615531_The_Best_Interests_of_the_Child_Principle_Literal_Analysis_and_Function.

9. PRILOGE

9.1. Vodilo za intervju

Demografski podatki

Katerega leta ste zaključili študij?

Kateri je vaš pridobljen naziv?

Kolikšna je vaša delovna doba na centru za socialno delo?

Kako dolgo že izvajate stike pod nadzorom?

- 1) Kako strokovni delavci, zaposleni na centru za socialno delo, opredeljujejo in presoajo načelo koristi otroka?

Kako vi, s svojimi besedami, opredeljujete načelo koristi otroka?

Kako vi, v konkretnih primerih, presoate korist otroka, starega do 10 let?

- Ali si pomagata s kakšnimi pripomočki/smernicami? Če da, s kakšnimi?

- 2) Kako lahko otrok, star do 10 let, sodeluje v postopkih, ki se ga tičejo?

Ali lahko otrok, star do 10 let, sodeluje v postopkih, ki se ga tičejo?

- Na kakšen način lahko sodeluje?

Ali ima otrok, star do 10 let, možnost izraziti mnenje v postopku odločanja o njegovem življenju?

- Kdaj in kako se njegovo izraženo mnenje upošteva?

Kako se presoja zrelost in tehtnost izraženega mnenja pri otroku, ki je star do 10 let?

Glede na vašo presojo, kdaj je otrok, star do 10 let, sposoben razumeti pomen in posledice izraženega mnenja?

- 3) Kako potekajo stiki pod nadzorom?

Zakaj so stiki pod nadzorom potrebni?

Kateri so najbolj tipični primeri v katerih se določajo stiki pod nadzorom?

Kako potekajo stiki pod nadzorom?

- Koliko časa?
- Kako pogosto?
- Kje?
- Kdo vse je navzoč?

- 4) Kako strokovni delavci upoštevajo korist otroka pri izvajanju stikov pod nadzorom z nasilnim staršem?

Kako pri izvajanju stikov pod nadzorom upoštevate načelo koristi otroka?

Kdaj stiki pod nadzorom ne potekajo v otrokovo korist?

Kako postopate v primeru, ko se otrok upira stikom pod nadzorom?

- Ali ga kljub temu izvedete?

Se vam zdijo stiki pod nadzorom, ko gre za nasilje v družini, varni?

Ali menite, da na stiku pod nadzorom lahko zagotovite varnost otroku?

Kako (bi) v primerih nasilnega starša med izvajanjem stikov postopate?

30. Kje na področju stikov pod nadzorom še vidite možnosti za izboljšavo?

9.2. Transkript intervjuja H

AT: Katerega leta ste zaključili svoj študij?

Int.H: "2016." (H1 – demografski podatki)

AT: Kateri je vaš pridobljen naziv?

Int.H: "Univerzitetna diplomirana psihologinja." (H2 – demografski podatki)

AT: Kolikšna je vaša delovna doba na centru za socialno delo in na katerem delovnem področju opravljate svoje delo?

Int.H: Teče "5 leto" (H3 – demografski podatki). Delam pa na področju varstva otrok in družine, natančneje stiki pod nadzorom, nasilje, težave v odraščanju, posvojitve, javno delo, namestitve v zavod.

AT: Kako dolgo že izvajate stike pod nadzorom?

Int.H: Že v času pripravništva sem sodelovala pri teh nalogah. Drugače pa "od zaposlitve dalje." (H4 – demografski podatki)

AT: Okej, sedaj pa se pomaknema k drugemu sklopu vprašanj, ki se navezujejo na načelo otrokove koristi. Najprej me zanima, kako bi vi, s svojimi besedami, opredelili načelo koristi otroka?

Int.H: V otrokovo korist je tisto, "kar ga v trenutnem nekem razvojnem obdobju, kjer se na trenutno starost nahaja, maksimalno podpira njegove potrebe, in hkrati njegove sposobnosti." (H5, H6) Da v tistem trenutku s tem doseže največ kar zmore, kar mu je v okolju tudi dano.

AT: Kako pa ga v konkretnih primerih presoimate? Si mogoče pomagata s kakšnimi smernicami?

Int.H: Običajno "po priročniku, se tem korakom sledi." (H7) Pogledajo se različna področja, na primer "kaka je vrsta ogroženosti" (H8) oziroma grožnje v okolju. "Kaka je njegova primarna družina" (H9) oziroma "kako zaščito lahko znotraj tega zaužije oziroma lahko mi sklepamo, da jo bo deležen v nekem širšem socialnem okolju." (H10) Potem "glede na starost, stopnjo zrelosti, kolk je sam otrok močan oziroma sposoben se zaščititi sam" (H11, H12, H13). Oziroma "kake so možnosti umika, glede na njegovo starost." (H14)

AT: Ali lahko otrok, star do 10 let, sodeluje v postopkih, ki se ga tičejo? Če da, na kakšen način?

Int.H: "Možnost sodelovanja ima kadar on nekako že razume kaj se dogaja, ko je zmožen razumeti vprašanje in podati odgovor." (H15, H16) Zdej v kaki meri pa se ta odgovor upošteva s strani strokovnega delavca na centru, mogoče tudi na sodišču če zadeve pridejo tako daleč, je pa potem tudi stvar presoje posameznega primera. Glede na problematiko, pa tudi glede na posameznega otroka. Načeloma imajo to možnost sodelovati v postopku, pred tem se pa individualno to presoja. Tako v postopkih razveze kot tudi v teh naših postopkih. "Vedno pa se opravi razgovor z otrokom, že za pridobitev širše slike o družini in otroku." (H17, H18)

AT: Kako presoimate zrelost in tehtnost izraženega mnenja pri otroku?

Int.H: "Glede na njegove sposobnosti kritičnega mišljenja, orientacije v času in prostoru in te zadeve." (H19, H20)

AT: Okej, sedaj pa nekaj vprašanj v povezavi s stiki pod nadzorom. Zakaj so stiki pod nadzorom potrebni?

Int.H: Takrat, "ko otroka ni mogoče zaščititi na drugačen način." (H21) Da tako mi ocenjujemo, da to vendarle je to v otrokovo korist, vendar je potreben nadzor do neke mere. Pa da nam je tako naloženo s strani sodišča, da stiki s med staršem in otrokom morajo biti.

AT: Kako pa potekajo? Torej koliko časa, kako pogosto, kje potekajo in kdo vse je navzoč?

Int.H: Različno od primera. *"V glavnem potekajo enkrat tedensko"* (H22), *"v sejni sobi, ki jo uporabljamo za stike na našem centru."* (H23) *"Trajajo nekje od 1 do 2 uri."* (H24) Navzoč pa je starš, otrok ali več otrok pa strokovna delavka.

AT: Ali stike pod nadzorom izvajate v paru ali posamično?

Int.H: *"Običajno samo eden."* (H25)

AT: Kakšna pa je vloga starša, ki je skrbnik otroka, pri izvajanju stikov pod nadzorom?

Int.H: Da *"otroka na stik pripelje in potem odpelje."* (H26) Da *"otroka pripravi skladno z njegovimi zmožnostmi."* (H27) *"Po stiku ponavadi blaži te učinke stika, predvsem takrat, ko stiki niso najbolj ugodni za otroka"* (H28), pa če jih otrok odklanja iz kakršnegakoli razloga.

AT: Kaj pa se pričakuje od starša, ki mu je omogočen stik pod nadzorom?

Int.H: Njegova edina obveznost je, *"da na stike prihaja in da upošteva pravila, ki jih skupaj dorečemo."* (H29)

AT: Ali se pred pričetkom izvajanja stikov pod nadzorom sklene kakšen dogovor?

Int.H: *"Ja, pripravi se en tak dokument o stikih pod nadzorom."* (H30)

AT: Na kaj pa ste pozorni med nadzorovanjem stika?

Int.H: Ubistvu že na ta prvi stik med staršem in otrokom. Kak je prvi odziv, kaka je govorica telesa, kak je odziv otroka, kok je otrok sproščen, kok se starš uspe povezat z otrokom v tistem času, *"se prilagodit njegovim potrebam, se spustit na njegovo raven. To je ena taka umetna situacija, ko so v nekem zaprtem omejenem prostoru."* (H31) Kljub temu, da je nekaj dejavnosti, ki jih lahko počnejo, ponavadi starši niso kaj dosti izvirni al pa ne tečejo zadeve vedno zlo gladko. *"Na morebitne stiske, ki jih tekom stika blažimo."* (H32) *"Pa tut na kake nepotrebne komentarje, predloge starša."* (H33) *"Da se pravočasno prekinejo in zaustavijo."* (H34) Opazujemo tut kk je ob slovesu, ali je otrok v odnosu do starša drugačen kot na začetku, kako se poslovijo, *"nekateri otroci že na sredi stika sprašujejo kdaj bo stika konec"* (H35). Odzivi, komunikacija, pač te zadeve.

AT: Kaj o stikih pod nadzorom poročate na sodišču?

Int.H: To pa spet odvisno od primera. Včasih glede na njihovo zaprosilo, če je postopek v teku in so obravnave pogostejše. Takrat so predlogi podani pogostejše oziroma po potrebi. Sicer pa enkrat na mesec.

AT: Kdaj stiki pod nadzorom ne potekajo v otrokovo korist?

Int.H: *"Takrat, ko otrok doživlja stisko ob tem."* (H36)

AT: Kako postopate v primeru, ko se otrok upira stikom pod nadzorom? Ali ga kljub temu izvedete?

Int.H: *"Ponavadi se opravi razgovor z otrokom."* (H37) Izkušnje so različne, starši so tudi različni. *"Smo tudi že imeli primere, ko je otrok odklanjal stike zaradi strahu pred očetom, ampak zato, da bi ustregel mami, podlegel njeni manipulaciji."* (H38, H39, H40, H41) Na take stvari smo mi že prej opozorjeni, pa tut jih sami opazimo oziroma to na nek način izrazi otrok v razgovoru. *"V stike poskušamo tut otroka podpret, pripraviti na drug način."* (H42) *"V kolkr je pa ena stiska res, izhaja iz strahu pred to osebo ki prihaja na stike, potem pa takrat ne vztrajamo pri tem."* (H43, H44) Vsaj taka je praksa pri nas.

AT: Okej, kaj pa vi menite o stikih pod nadzorom v primerih nasilja?

Int.H: Moje mnenje tuki v bistvu niti ne šteje. Jaz delam to kar mi sodišče naloži, pa kar me zakonodaja nalaga. Zdej kar je, *"če gledamo po družinskem zakoniku celotno filozofijo socialnega dela, ohranjamo načelo družine."* (H45) *"Tudi sodišče običajno stremi k temu ohranjanju družine, če je to le možno. Izčrpajo vse možnosti, da se družini poskuša vzpostaviti neke funkcionalnejše odnose."* (H46, H47) To je en premostitveni korak na tej poti. Če ga gledamo kot takega, se mi zdi, da je to ena smiselna oblika. *"Pač, otrok ohranja stik s*

staršem, hkrati pa je nad tem nek nadzor, da ti stiki niso otroku v škodo.” (H48) Zdej, kaj pa to v praksi pomeni, se včasih stvari tut tako prepletejo pa zapletejo, da tudi sami nismo najbolj zadovoljni ob tem kaj delamo in kaj se dogaja z otrokom v tistem trenutku.

AT: Se vam zdijo stiki pod nadzorom, ko gre za nasilje v družini, varni?

Int.H: “Ja, mislim, da ja.” (H49)

AT: Ali imate na centru zaposlenega varnostnika?

Int.H: “Celotna upravna zgradba ima pri vhodu zaposlenega varnostnika, ja.” (H50) Je pa na poziv. Take dalince imamo, da pozovemo po potrebi v kolikor bi se počutili ogroženo.

AT: Ali imate na centru tudi panik stikala? Predvsem v sobi za stik?

Int.H: “Je prenosljivo, je kot obesek za ključke, ki ga nosimo s seboj.” (H51) Zdej ne vedno, sej ponavadi poznamo družino že od prej in znamo ocenit če bi bilo potrebno ali ne. “Če se čutimo ogrožene, al pa če je nek potencial ogroženosti oziroma ne vemo v kakšno situacijo vstopamo, potem pa vzamemo s sabo.” (H52, H53)

AT: Ali menite, da na stiku pod nadzorom lahko zagotovite varnost otroku?

Int.H: “Varnostni protokol ni izdelan.” (H54) Če pomislim kako bi sama v tem trenutku postopala, “menim, da bi najprej zaščitila otroka, umik iz prostora in poziv varnostniku.” (H55, H56) Težko rečem, izkušnje take še nisem imela.

AT: Kakšna usposabljanja niso na voljo, pa bi si jih morda želeli in bi vam pri izvajanju stikov pod nadzorom in upoštevanju ali pri presojanju koristi otroka koristili?

Int.H: Jaz menim, da izobraževanja so vedno potrebna. V tem smislu to absolutno podprem. “Na hipotetični, teoretični ravni, stiki pod nadzorom čemu so namenjeni.” (H57) Takrat ko se stiki zasnujejo, načrtujejo, predlagajo, pa potem “vsak korak v tem procesu, kako pripraviti enega starša, kako pripraviti drugega starša, kako pripraviti otroka.” (H58, H59) Samo izvajanje je v bistvu še najmanj. “Ker če sta oba, obe strani oziroma vse 3 strani v tem procesu pripravljeni, stvari tudi ponavadi dobro tečejo. Takrat kadar pa ne, pa mislim, da je tut naša naloga da to pravočasno prepoznamo in ustavimo.” (H60) In tudi naloga sodišča je, da tem našim predlogom sledi. Je pa tk ko vse stvari v praksi, eni primeri so primeri dobre prakse, vsi primeri pa pač tudi ne.

9.3. Odprto kodiranje

9.3.1. Primer odprtega kodiranja intervjuja H

Tabela 9.1: Odprto kodiranje intervjuja H

Oznaka enote	Izjava	Pojem/koda	Podkategorija	Kategorija	Tema
H5	‘...kar ga v trenutnem nekem razvojnem obdobju, kjer se na trenutno starost nahaja, maksimalno podpira njegove potrebe, in hkrati njegove sposobnosti.’	Izpolnjevanje starševske skrbi		Opredelitev načela koristi otroka	Načelo koristi otroka

H6	<i>'...tisto, kar ga v trenutnem nekem razvojnem obdobju, kjer se na trenutno starost nahaja, maksimalno podpira njegove potrebe, in hkrati njegove sposobnosti.'</i>	Socialna podporna mreža		Opredelitev načela koristi otroka	Načelo koristi otroka
H7	<i>...'po priročniku, se tem korakom sledi.'</i>	Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev	Pripomočki	Presojanje koristi otroka	Načelo koristi otroka
H8	<i>'...kaka je vrsta ogroženosti...'</i>	Ocena ogroženosti	Pripomočki	Presojanje koristi otroka	Načelo koristi otroka
H9	<i>'Kaka je njegova primarna družina...'</i>	Zbiranje informacij o družini	Načini	Presojanje koristi otroka	Načelo koristi otroka
H10	<i>'...kako zaščito lahko znotraj tega zaužije oziroma lahko mi sklepamo, da jo bo deležen v nekem širšem socialnem okolju.'</i>	Zbiranje informacij o družini	Načini	Presojanje koristi otroka	Načelo koristi otroka
H11	<i>'...glede na starost, stopnjo zrelosti, kolk je sam otrok močan oziroma sposoben se zaščititi sam.'</i>	Razvojno obdobje otroka	Otrok (Značilnosti)	Presojanje koristi otroka	Načelo koristi otroka
H12	<i>'...glede na starost, stopnjo zrelosti, kolk je sam otrok močan oziroma sposoben se zaščititi sam.'</i>	Zmožnost samozaščite/umika	Otrok (Značilnosti)	Presojanje koristi otroka	Načelo koristi otroka
H13	<i>'...glede na starost, stopnjo zrelosti, kolk je sam otrok močan oziroma sposoben se zaščititi sam.'</i>	Zmožnost samozaščite/umika	Otrok (Značilnosti)	Presojanje koristi otroka	Načelo koristi otroka
H14	<i>'...kake so možnosti umika, glede na njegovo starost.'</i>	Zmožnost samozaščite/umika		Presojanje koristi otroka	Načelo koristi otroka
H15	<i>'Možnost sodelovanja ima kadar on nekako že razume kaj se dogaja, ko je zmožen razumeti vprašanje in podati odgovor.'</i>	Razumevanje postopka in zavedanje posledic		Sodelovanje otroka, starega do 10 let, v postopkih, ki se ga tičejo	Načelo koristi otroka
H16	<i>'Možnost sodelovanja ima kadar on nekako že razume kaj se dogaja, ko je zmožen razumeti vprašanje in podati odgovor.'</i>	Komunikacijske spretnosti otroka	Pogoji sodelovanja	Sodelovanje otroka, starega do 10 let, v postopkih, ki se ga tičejo	Načelo koristi otroka

H17	<i>"Vedno pa se opravi razgovor z otrokom, že za pridobitev širše slike o družini in otroku."</i>	Zbiranje informacij o družini	Namen sodelovanja otroka	Sodelovanje otroka, starega do 10 let, v postopkih, ki se ga tičejo	Načelo koristi otroka
H18	<i>"Vedno pa se opravi razgovor z otrokom, že za pridobitev širše slike o družini in otroku."</i>	Pridobitev širšega konteksta situacije	Namen sodelovanja otroka	Sodelovanje otroka, starega do 10 let, v postopkih, ki se ga tičejo	Načelo koristi otroka
H19	<i>"Glede na njegove sposobnosti kritičnega mišljenja, orientacije v času in prostoru..."</i>	Otrokova sposobnost kritičnega razmišljanja	Indikatorji zrelosti otroka	Presojanje zrelosti otroka	Načelo koristi otroka
H20	<i>"Glede na njegove sposobnosti kritičnega mišljenja, orientacije v času in prostoru..."</i>	Otrokova orientacija v prostoru in času	Indikatorji zrelosti otroka	Presojanje zrelosti otroka	Načelo koristi otroka
H21	<i>"...ko otroka ni mogoče zaščititi na drugačen način."</i>	Zaščita otroka		Razlog za stike pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H22	<i>"V glavnem potekajo enkrat tedensko..."</i>	Stik enkrat na teden		Trajanje/ Pogostost izvajanja stikov pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H23	<i>"...v sejni sobi, ki jo uporabljamo za stike na našem centru."</i>	Sejna soba na CSD	Prostor/ Lokacija	Način izvajanja	Stiki pod nadzorom
H24	<i>"Trajajo nekje od 1 do 2 uri."</i>	Stik 2 uri		Trajanje/ Pogostost izvajanja stikov pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H25	<i>"Običajno samo eden."</i>	Prisotnost enega strokovnega delavca (vedno)		Navzoči na stiku pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H26	<i>"...otroka na stik pripelje in potem odpelje."</i>	Predvidljivost	Upoštevanje otrokove koristi	Upoštevanje koristi otroka pri izvajanju stikov pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H27	<i>"...otroka pripravi skladno z njegovimi zmožnostmi."</i>	Pogovor z otrokom	Pred pričetkom izvajanja	Potek stika pod nadzorom	Stiki pod nadzorom

H28	<i>'Po stiku ponavadi blaži te učinke stika, predvsem takrat, ko stiki niso najbolj ugodni za otroka...'</i>	Občutek stabilnosti	Upoštevanje otrokove koristi	Upoštevanje koristi otroka pri izvajanju stikov pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H29	<i>'...da na stike prihaja in da upošteva pravila, ki jih skupaj dorečemo.'</i>	Pisni dogovor o poteku stika pod nadzorom z starši/zakonitim zastopnikom	Pred pričetkom izvajanja	Potek stika pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H30	<i>'Ja, pripravi se en tak dokument ...'</i>	Pisni dogovor o poteku stika pod nadzorom z starši/zakonitim zastopnikom	Pred pričetkom izvajanja	Potek stika pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H31	<i>'...se prilagodit njegovim potrebam, se spustit na njegovo raven. To je ena taka umetna situacija, ko so v nekem zaprtem omejenem prostoru.'</i>	Stik prilagojen starosti otroka	Upoštevanje otrokove koristi	Upoštevanje koristi otroka pri izvajanju stikov pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H32	<i>'Na morebitne stiske, ki jih tekom stika blažimo.'</i>	Blaženje učinkov stika	Pomoč otroku	Upoštevanje koristi otroka pri izvajanju stikov pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H33	<i>'Pa tut na kake nepotrebne komentarje, predloge starša.'</i>	Neprimerna komunikacija	Ni v korist otroka	Upoštevanje koristi otroka pri izvajanju stikov pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H34	<i>'Da se pravočasno prekinijo in zaustavijo.'</i>	Prekinitev stika	Zaščita otroka	Upoštevanje koristi otroka pri izvajanju stikov pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H35	<i>'...nekateri otroci že na sredi stika sprašujejo kdaj bo stika konec.'</i>	Predčasen zaključek stika na željo otroka	Upoštevanje otrokove koristi	Upoštevanje koristi otroka pri izvajanju stikov pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H36	<i>'Takrat, ko otrok doživlja stisko ob tem.'</i>	Otrok v stiski	Ni v korist otroka	Upoštevanje koristi otroka pri izvajanju stikov pod nadzorom	Stiki pod nadzorom

H37	<i>'Ponavadi se opravi razgovor z otrokom.'</i>	Otrokovo mnenje	Otrok (Značilnosti)	Presojanje koristi otroka	Načelo koristi otroka
H38	<i>'Smo tudi že imeli primere, ko je otrok odklanjal stike zaradi strahu pred očetom, ampak zato, da bi ustregel mami, podlegel njeni manipulaciji.'</i>	Prestrašen in vznemirjen otrok	Ni v korist otroka	Upoštevanje koristi otroka pri izvajanju stikov pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H39	<i>'Smo tudi že imeli primere, ko je otrok odklanjal stike zaradi strahu pred očetom, ampak zato, da bi ustregel mami, podlegel njeni manipulaciji.'</i>	Indoktrinacija	Ni v korist otroka	Upoštevanje koristi otroka pri izvajanju stikov pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H40	<i>'Smo tudi že imeli primere, ko je otrok odklanjal stike zaradi strahu pred očetom, ampak zato, da bi ustregel mami, podlegel njeni manipulaciji.'</i>	Lojalnost enemu staršu	Ni v korist otroka	Upoštevanje koristi otroka pri izvajanju stikov pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H41	<i>'Smo tudi že imeli primere, ko je otrok odklanjal stike zaradi strahu pred očetom, ampak zato, da bi ustregel mami, podlegel njeni manipulaciji.'</i>	Otrok, ki zavrača stik	Upoštevanje otrokove koristi	Upoštevanje koristi otroka pri izvajanju stikov pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H42	<i>'V stike poskušamo tut otroka podpret, pripraviti na drug način.'</i>	Otrok, ki zavrača stik	Upoštevanje otrokove koristi	Upoštevanje koristi otroka pri izvajanju stikov pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H43	<i>'V kolkr je pa ena stiska res, izhaja iz strahu pred to osebo ki prihaja na stike, potem pa takrat ne vztrajamo pri tem.'</i>	Siljenje otroka v stik s staršem	Ni v korist otroka	Upoštevanje koristi otroka pri izvajanju stikov pod nadzorom	Načelo koristi otroka
H44	<i>'V kolkr je pa ena stiska res, izhaja iz strahu pred to osebo ki prihaja na stike, potem pa takrat ne vztrajamo pri tem.'</i>	Prestrašen in vznemirjen otrok	Ni v korist otroka	Upoštevanje koristi otroka pri izvajanju stikov pod nadzorom	Načelo koristi otroka
H45	<i>'...če gledamo po družinskem zakoniku celotno filozofijosocialnega dela, ohranjamo načelo družine.'</i>	Ohranjanje načela družine		Razlog za stike pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H46	<i>'Tudi sodišče običajno stremlji k temu ohranjanju družine, če je to le možno. Izčrpajo vse možnosti, da se družini poskuša vzpostaviti neke funkcionalnejše odnose.'</i>	Ohranjanje načela družine		Razlog za stike pod nadzorom	Stiki pod nadzorom

H47	<i>'Tudi sodišče običajno stremi k temu ohranjanju družine, če je to le možno. Izčrpajo vse možnosti, da se družini poskuša vzpostaviti neke funkcionalnejše odnose.'</i>	Vzpostavljanje funkcionalnejših družinskih odnosov		Razlog za stike pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H48	<i>'Pač, otrok ohranja stik s staršem, hkrati pa je nad tem nek nadzor, da ti stiki niso otroku v škodo.'</i>	Ohranjanje načela družine		Razlog za stike pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H49	<i>'Ja, mislim, da ja.'</i>	Lahko zagotovim varnost otroku	Mnenje strokovnega delavca	Zagotavljanje varnosti na stiku pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H50	<i>'Celotna upravna zgradba ima pri vходу zaposlenega varnostnika, ja.'</i>	CSD ima varnostnika	Zagotavljanje varnosti	Zagotavljanje varnosti na stiku pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H51	<i>'Je prenosljivo, je kot obesek za ključke, ki ga nosimo s seboj.'</i>	Prenosljiv varnostni obesek	Zagotavljanje varnosti	Zagotavljanje varnosti na stiku pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H52	<i>'Če se čutimo ogrožene, al pa če je nek potencial ogroženosti oziroma ne vemo v kakšno situacijo vstopamo, potem pa vzamemo s sabo.'</i>	Nepredvidljivost situacije	Nevarnosti	Zagotavljanje varnosti na stiku pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H53	<i>'Če se čutimo ogrožene, al pa če je nek potencial ogroženosti oziroma ne vemo v kakšno situacijo vstopamo, potem pa vzamemo s sabo.'</i>	Potenicalna ogroženost	Nevarnosti	Zagotavljanje varnosti na stiku pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H54	<i>'Varnostni protokol ni izdelan.'</i>	Brez varnostnega protokola		Varnost	Možnosti za izboljšave/ Predlogi
H55	<i>'...menim, da bi najprej zaščitila otroka, umik iz prostora in poziv varnostniku.'</i>	Umik otroka iz prostora	Varnostni protokol v primeru nevarnosti	Zagotavljanje varnosti na stiku pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H56	<i>'...menim, da bi najprej zaščitila otroka, umik iz prostora in poziv varnostniku.'</i>	Poziv varnostniku		Zagotavljanje varnosti na stiku pod nadzorom	Stiki pod nadzorom
H57	<i>'Na hipotetični, teoretični ravni, stiki pod nadzorom čemu so namenjeni.'</i>	Jasno opredeliti namen stikov pod nadzorom	Stiki pod nadzorom		Možnosti za izboljšave/ Predlogi

H58	<i>“vsak korak v tem procesu, kako pripraviti enega starša, kako pripraviti drugega starša, kako pripraviti otroka.”</i>	Priprava starša na stik	Izobraževanja / Znanja		Možnosti za izboljšave/ Predlogi
H59	<i>“vsak korak v tem procesu, kako pripraviti enega starša, kako pripraviti drugega starša, kako pripraviti otroka.”</i>	Priprava otroka na stik	Izobraževanja / Znanja		Možnosti za izboljšave/ Predlogi
H60	<i>“Ker če sta oba, obe strani oziroma vse 3 strani v tem procesu pripravljeni, stvari tudi ponavadi dobro tečejo. Takrat kadar pa ne, pa mislim, da je tut naša naloga da to pravočasno prepoznamo in ustavimo.”</i>	Prepoznavanje tehnik manipulacije	Izobraževanja / Znanja		Možnosti za izboljšave/ Predlogi

9.4. Osnovno kodiranje

1. Tema: Načelo koristi otroka

1.1. Kategorija: Opredelitev načela koristi otroka

- Starša, ki sta pri vzgoji otroka usklajena (A6, C3, I15)
- Vključenost obeh staršev (A133, B11, D12)
- Izpolnjevanje starševske skrbi (A8, C4, C5, D5, G7, H5, I12, I17)
- Zadovoljitev splošnih razvojnih potreb otroka (A10, A11, A12, A13, A14, D8, I14)
- Varna navezanost (D10, G8, I11)
- Socialna vključenost otroka (G9)
- Varno družinsko okolje (D6, I10)
- Socialna podpora mreža (D11, H6)
- Občutek lastne vrednosti pri otroku (D9, I13)
- Postavljanje meja otroku (I16, I18)
- Otrok individuum (A33, D7, D25)

1.2. Kategorija: Presojanje koristi otroka

1.2.1. Podkategorija: Pripomočki

- Bilten Kaljenje (A9, D16, E4)
- Konvencija o otrokovih pravicah (D4, I8)
- Psihološko mnenje (C17, C65, E19)
- Psihološki instrumenti (B23, C18, D17, F29, G12, J90)
- Izvedeniško mnenje (B25, B26, D102, E21, J91)
- Zakonodaja (G11,)
- Ocena ogroženosti (E7, F11, F25, H8, J5)
- Varovalni dejavniki (E6, F9, F13, F20, F23)
- Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev (H7)

- Dejavniki tveganja (D23, D137, E5, F10, F14, F19, F24)
- Lestvica razvojnih potreb otroka (E18, I39, I40, I44)
- Načrt pomoči (F12)

1.2.2. Podkategorija: Načini

- Osredotočenost na otroka v postopku (A90, A91, A109, A110, A112, A131, A132, B9, C81, I138, J67, J69, J97)
- Interdisciplinarni tim (D32, F93)
- Interni tim (D33, F121, J28)
- Multidisciplinarni tim (J27)
- Vzpostavitev zaupljivega odnosa z otrokom (J2, J7, J9)
- Subjektivni pogled strokovnega delavca (J3, J6)
- Terenski obiski (B31, J10)
- Pogovor z otrokom (J12)
- Zbiranje informacij o družini (B29, B32, B45, D24, F99, F4, H9, H10, I22, I23, J1, J73)
- Pogovor s starši otroka (C6, F100, I35, I66)

1.2.3. Podkategorija: Družina (Značilnosti)

- Starševske kompetence (I21)
- Otrok/Družina, ki je že bila predhodno obravnavana (D22, F98, I36)
- Trajanje nasilja v družini (enkratno, večkratno, ponavljajoče) (C86, D26)
- Družina s številnimi izzivi (F21)
- Prisotnost alkoholizma in/ali odvisnosti (D27)
- Težave v duševnem zdravju (D28)
- Revščina (F22)

1.2.4. Podkategorija: Otrok (Značilnosti)

- Zrelost otroka (A34, A35, H12, I113)
- Otrokovo mnenje (H37, J13, J19, J24)
- Šolska uspešnost/neuspešnost (D30, F17, F18)
- Razvojno obdobje otroka (B39, D40, H11, I24, J8)
- Komunikacijske spretnosti otroka (B28)
- Zmožnost samozaščite/umika (H12, H13, H14)

1.3. Kategorija: Sodelovanje otroka, starega do 10 let, v postopkih, ki se ga tičejo

1.3.1. Podkategorija: Možnost sodelovanja

- Lahko sodeluje v postopku (A16, B33, B36, C7, F27, G18, G19, I7, I26)
- Pravica odločanja o sodelovanju/nesodelovanju (B47, C11)
- Pogovor skozi igro z mlajšimi otroci (E26, E27, I28)

1.3.2. Podkategorija: Pogoji sodelovanja

- Pogovor z otrokom na zahtevo sodišča (C9)
- Pogovor z otrokom s soglasjem starša (C8, I27)
- Zagovornik otroka na predlog CSD (A17, A19, A23, B50, B52)
- Zagovornik otroka na predlog starša (B53, E22)

- Strokovna presoja smiselnosti sodelovanja otroka v postopku (F34, F47, F79, G13, I34)
- Jasno opredeljen namen in cilj sodelovanja otroka v postopku (F35, F43, F44, F45, F46, F80)
- Zrelost otroka (G21, I9)
- Komunikacijske spretnosti otroka (B34, D35, H16)
- Razumevanje postopka in zavedanje posledic (D36, F28, G24, H15)
- Govorjenje resnice (A27, A29)

1.3.3. Podkategorija: Namen sodelovanja

- Pravica otroka do informacij v postopku (B42, C55, C56, G53, J15, J20, J45, J48)
- Pridobitev širšega konteksta situacije (H18, I20)
- Zbiranje informacij o družini (D41, D63, E24, E14, F37, G15, H17, I19, I25, I33, I37)
- Pomoč otroku (G14, G29)

1.4. Kategorija: Presojanje zrelosti otroka

1.4.1. Podkategorija: Indikatorji zrelosti otroka

- Otrokova spodobnost kritičnega razmišljanja (H19)
- Otrokova orientacija v prostoru in času (B57, H20)
- Okolje v katerem je otrok odraščal (C16, C20, C21)
- Komunikacijske spretnosti otroka (verbalne in neverbalne) (D42, F40)
- Otrokovo razumevanje postopka (A24, A26, A28, I112)

1.5. Kategorija: Otrokovo mnenje

- Model čim manjšega napora pri otroku (I41, I42, I43)
- Razbremenitev otroka (C13, E12, G103, J16, J64)
- Glas otroka, ki je slišan (B58, E13, I29, J70)
- V prvi vrsti odgovornost staršev (J14, J18)
- Otrokova želja ni v skladu z otrokovo koristjo (B54, B55, D38, G17)
- Upoštevanje otrokovega mnenja v širšem kontekstu situacije (C12, C14, C19, D43, D46, E15, F36, G28, G33, I30)
- Varovanje koristi otroka (A31, B48, I110)

2. Tema: Stiki pod nadzorom

2.1. Kategorija: Določitev stikov pod nadzorom

- Sklep sodišča (A38, B20, B62, B68, E35, G23, G61)
- Starš poda predlog na sodišče (A44, C51)
- CSD poda mnenje sodišču (D14, D101, D140, J53, E78, E42, J63)
- CSD poda predlog sodišču o spremembi stikov (A47, A128, B96, B146, C38, G106)
- Sodišče spremeni obliko stika (B127, I111)

2.2. Kategorija: Razlog za stike pod nadzorom

- Nasilje v družini (A49, A134, A135, A137, A138, A139, A140, B64, B65, B141, B142, C26, D54, F6, F53)
- Odvzem otroka staršem (A50, A136)
- Ukrep prepovedi približevanja (A141, C24)

- Visoko konfliktna razveza staršev (B15, B66, I128, I31, I32, I45, J22, J23)
- Sum spolne zlorabe (B63, C27)
- Odtujevanje otroka (B67, D50, D55, E34, F56)
- Pomoč pri vzpostavitvi ponovnega/prvega stika (C23, C28, E32, E33, E53, F54, F55, F58, F77, G34, I46)
- Ohranjanje načela družine (H45, H46, H48)
- Vzpostavljjanje funkcionalnejših družinskih odnosov (B163, D51, H47)
- Zaščita otroka (D49, E30, E31, H21)
- Opazovanje kot izhodišče za ustreznejšo ureditev (J25)

2.3. Kategorija: Trajanje/Pogostost izvajanja stikov pod nadzorom

- 9 mesecev po Družinskem zakoniku (B13, B69, C29, G39, I59)
- Stik enkrat na teden (A51, C30, D61, H22)
- Stik enkrat na mesec (I52)
- Stik enkrat na 14 dni (B17, G41)
- Stik 2 uri (C31, D60, H24, I60)
- Stik 1 uro (G42)
- Predčasen zaključek stika na željo otroka (I116)
- Postopno razširjanje stikov pod nadzorom (B16, B137, C37, F78)

2.4. Kategorija: Način izvajanja

2.4.1. Podkategorija: Prostor/Lokacija

- Soba za stike pod nadzorom na CSD (A61, A73, D65, C39, E47, F110, G44, I94)
- Pisarna strokovnega delavca (A75, B79, C40, D66, E48, G84)
- Sejna soba na CSD (C41, H23)
- Večnamenska soba v dislocirani enoti CSD (I92, I93)
- Na prostem/izven CSD (ko se stiki postopoma sprostijo) (D67, E52, I72, I96, I41)
- Stik pod nadzorom samo v prostorih CSD (B72, G45)
- Stik pod nadzorom v drugi instituciji/zavodu (C32, J81)
- Stik pod nadzorom izven CSD, pod pristojnostjo drugih izvajalcev (B73, C34)

2.4.2. Podkategorija: Način

- Uskladitev termina med sodiščem in CSD (A60, B70, B74, C61)
- Časovni okvir stika prilagojen starosti otroka (I48)
- Stike pod nadzorom izvaja nosilec primera (D62, J82)
- Izvajajo v delovnem času CSD (B71, D72)
- Stik samo po telefonu (E90)
- Stik samo preko pisanja pisem (E91)
- Stik samo preko elektronske pošte (I106)
- Timsko spremljanje/načrtovanje (J29, J52, J54)

2.5. Kategorija: Navzoči na stiku pod nadzorom

- Prisotnost enega strokovnega delavca (vedno) (A52, H25)
- Prisotnost enega strokovnega delavca (izjemoma) (I84)

- Prisotnost dveh strokovnih delavcev (vedno) (B38, B81, D133, D64, I83, I85)
- Prisotnost dveh strokovnih delavcev (Potencialna ogroženost otroka/izredni primeri) (A53, C43, C44, E40, F112, G86, I150, J34)
- Policijsko spremstvo (Potencialna ogroženost otroka/izredni primeri) (G83, J77)

2.6. Kategorija: Potek stika pod nadzorom

2.6.1. Podkategorija: Pred pričetkom izvajanja

- Predhodni pogovor s starši/zakонitim zastopnikom (F83, G47)
- Priprava starša/staršev na stik (J44)
- Pisni dogovor o poteku stika pod nadzorom z starši/zakонitim zastopnikom (A58, A59, B98, B99, B101, C57, C58, D69, E36, E38, E43, E44, H30, I67, I71)
- Priprava načrta poteka stika (J32, J46)
- Pogovor z otrokom (A83, B105, F82, G51, G52, H27, J51)
- Ogled prostora za stik (A70, A84, G54, J50)

2.6.2. Podkategorija: Po koncu izvajanja

- Evalvacija po stiku s starši/zakонitim zastopnikom (takoj/nekaj dni kasneje) (A88, B125, B126, C76, D79, E45, E58, I77, I82, J37, J59, J60, J61, J62)
- Analiza poteka stika pod nadzorom (J36)
- Reflektiranje (I86)

2.7. Kategorija: Poročanje sodišču

- Podroben opis poteka stika (C78, C79, C80, C96, E74, E79)
- Uporaba izjav za argumentacijo/dokaz (J40)

2.8. Kategorija: Upoštevanje koristi otroka pri izvajanju stikov pod nadzorom

2.8.1. Podkategorija: Ni v korist otroka

- Indoktrinacija (A25, B12, D44, D45, D124, E16, E20, E29, G16, G25, H39, G76)
- Nekritičnost povzročitelja do nasilja (A41, A43, A144)
- Zanikanje povzročenega nasilja (A42)
- Neprimerna komunikacija (B123, D78, D89, D91, G78, H33, I75, I103)
- Starš, ki je nezainteresiran (C50)
- Otrok, ki je razočaran (A114, G75)
- Konfliktni odnosi med starši (A115, A129, A130, B159, B162)
- Nelagodje pri otroku (A117)
- Otrok v stiski (B129, E83, F33, H36, I98, I101, J65)
- Starš, ki se ne osredotoča na otroka (B158, B161, A118, A119, A120, D119, E76, J21)
- Odtujevanje otroka (B140, I120, I122, I127)
- Poizvedovanje o drugem staršu (A116, B85, C70, G79, I105)
- Onemogočanje stikov s strani zakonitega zastopnika (B10, E64, E65, E66)
- Starš, ki je pod vplivom alkohola ali prepovedanih substanc (B86, B121, C59, D120)
- Neustrezna priprava otroka na stik (B92, B93, J58)
- Starš, ki je aroganten (B122)
- Snemanje stika pod nadzorom (C60)

- Starš, ki je agresiven (C73)
- Siljenje otroka v stik s staršem (C84, I108, G102, H43)
- Potencialna ogroženost (C85, C102, G36, G89, I74, I95, I97, J71)
- Starš z duševno motnjo (C93)
- Retravmatizacija otroka (D92)
- Psihična obremenitev otroka (C82, D113, F32, G27, I99, I104, J17, J66)
- Starš, ki ne upošteva usmeritev strokovnega delavca (D122, G77, I100, I102, I107)
- Prestrašen in vznemirjen otrok (D125, D126, D131, D132, E88, F95, G35, G80, H38, H44)
- Lojalnost enemu staršu (F41, G26, H40, I121)
- Starš, ki na stike ne prihaja (A113, G69, G74)
- Gneča na stiku pod nadzorom (G82)
- Uporaba otroka za prenos informacij (I73)
- Pravica starša nad pravico otroka (I155)
- Strah strokovnega delavca (G90)

2.8.2. Podkategorija: Upoštevanje otrokove koristi

- Fleksibilnost (J43)
- Priložnost nove izkušnje za otroka in starša (D53, D58, D59)
- Izločanje pristranskosti (B82)
- Zaupen varen prostor (A22, A30, A142, B106, C88, E93, G109)
- Učenje in nadgrajevanje starševskih veščin (C87, F97)
- Dogovorjeni znaki z otrokom (A111, B124, D97)
- Nenehna razpoložljivost strokovnega delavca (D117, J98)
- Otrokov interes (J42)
- Predvidljivost (E62, H26, I55)
- Otrok, ki zavrača stik (B134, D127, D128, D129, E50, F52, F64, H41, H42, G100)
- Otrok, ki ima čustveno dovoljenje drugega starša (B94, B95, D130)
- Kontinuirana srečanja z eno osebo (A20, C64, J56)
- Otrok, ki si želi stika s staršem (E92, E94, G107)
- Predčasen zaključek stika na željo otroka (H35, I56, I70)
- Prilagajanje otrokovim rutinam/navadam (I49, I61, I62, I63, I64)
- Občutek stabilnosti (D80, H28)
- Starš, ki si stika z otrokom želi (C49, D151, F94)
- Stik prilagojen starosti otroka (B37, G43, F92, H31)
- Več perspektiv na situacijo (I87, I88)
- Preverjanje razumevanja pri otroku (D99)
- Pogovor z vsakim otrokom ločeno (D100)

2.8.3. Podkategorija: Pomoč otroku

- Strokovna pomoč otroku (A21, A154, I115, J72, J95)
- Opolnomočenje otroka (G55, I50, I137, J96)
- Terapevtska srečanja kot oblika priprave otroka na stik (F96, I136)

- Blaženje učinkov stika (A125, A126, A127, B128, B155, H32)

2.8.4. Podkategorija: Zaščita otroka

- Prekinitev stika (A46, A149, B83, B145, E56, H34)
- Prepoved stika (A48, C104)
- Stik se ne izvede (E87, E89, I119, I135)
- Interveniranje (A32, A45, A143, A148, C69, D68, D116)
- Umik otroka iz prostora (A151, A152)
- Prisotnost dveh strokovnih delavcev na stiku (B144)

2.9. Kategorija: Varnost stika pod nadzorom

2.9.1. Podkategorija: Mnenje strokovnega delavca

- Lahko zagotovim varnost otroku (B143, E95, H49, I139)
- Zaradi potencialne ogroženosti ne morem zagotoviti popolne varnosti (C90, C95, D139, F114, G38)

2.9.2. Podkategorija: Nevarnosti

- Psihično nasilje nad strokovnimi delavci (D121, C103, E41)
- Fizično nasilje nad strokovnimi delavci (G85)
- Potencialna ogroženost (H53)
- Nepredvidljive situacije (B130, C89, C91, D123, D136, F107, F117, F113, H52)

2.9.3. Podkategorija: Varnost

- Čustvena varnost (D114, D118, G108, G111)
- Organizacijska varnost (D115)
- Fizična varnost otroka (G115)

2.9.4. Podkategorija: Timsko delo

- Prisotnost dveh strokovnih delavcev (D133)
- Angažiranost sodelavcev (A147, D134, G99, I140, I143, I149)
- Timsko delo (D152, I151, J31)
- Supervizije (F116)
- Treningi in izobraževanja (F118)
- Medsebojno informiranje (J30, J33, J57)

2.9.5. Podkategorija: Zagotavljanje varnosti

- Panik stikalo v pisarni strokovnega delavca (A150, A158, C99, E101, G95)
- Vrata na CSD (A157)
- Varnostni protokol (F120, G94)
- CSD ima varnostnika (E100, H50, J75)
- Odprta vrata prostora kjer potekajo stiki (G87, G88)
- Sedenje blizu izhoda (I144)
- Prenosljiv varnostni obesek (H51, J74)
- Izvajajo v delovnem času CSD (D73, D135, D138, G117)
- Izkušnje strokovnega delavca (F115, F119, J78, J85)

2.9.6. Podkategorija: Varnostni protokol v primeru nevarnosti

- Klic na Policijo (A159, D103, F108, G92, I145)

- Poziv varnostniku (H56, J79)
- Umik otroka iz prostora (H55)
- Dogovor s Policijo (G93, J76)
- Neupoštevanje sklepa sodišča v akutni situaciji (C97, C98)

3. Tema: Možnosti za izboljšave/Predlogi

3.1. Kategorija: Kader

- Brez psihologa na CSD (A18, A168, A169, B21, B22, B152, J55, J89)
- Kadrovska podhranjenost (D146)
- Neizkušenost (J84, J88)
- Preobremenjenost/izgorelost/Obseg dela (D145, D147, I90, J87, J92)

3.2. Kategorija: Izobraževanja/Znanja

- Priprava starša na stik (H58)
- Priprava otroka na stik (H59)
- Izobraževanja z različnimi profili (A162, A163, A164, C108, C107)
- Prepoznavanje zdravstvenih specifikacij (A165)
- Prepoznavanje tehnik manipulacije (A166, H60)
- Prilagajanje načina dela različnim karakteristikam otrok (A167)
- Pomanjkanje psiholoških znanj strokovnih delavcev (B24)
- Izmenjave izkušenj, dokumentov, pripomočkov različnih CSD (B151)
- Znanje za presojo zrelosti otroka (razumevanje postopka, posledice) (E23, E104)
- Poznavanje razvojnih potreb otroka (E103)
- Razvijanje konceptov, metod socialnega dela (F30, F71)
- Odtujevanje otroka (I109, I117, I118, I123, I126, I129, I132, I134)
- Veščine za postopanje z nasilno stranko (I148)

3.3. Kategorija: Varnost

- Panik stikala ni v sobi za stike (E102, G96)
- CSD nima varnostnika (C101, D104, F109, G91, G113, I147)
- Brez varnostnega protokola (E97, H54)

3.4. Kategorija: Medinstitucionalno sodelovanje

- Razumevanje vlog in nalog posameznih ustanov (C109, C110, C111, C113)

3.5. Kategorija: Stiki pod nadzorom

- 9 mesecev omejitev stika premalo v primeru izvedeniških mnenj, visoko konfliktnih razvezah (C25, C112, D149, J83)
- Definiranje vloge strokovnega delavca (F48, F50, F61, F62, G37, G60, G110, G112, G114, I146)
- Jasno opredeliti namen stikov pod nadzorom (H57)
- Pomoč družini kot alternativa stikom pod nadzorom (F49, F60, F63)
- Mobilna regijska služba (J86)
- Več avtonomije (F65, F66)
- Prostorska stiska CSD (A74, B80, C42, J93)

3.6. Kategorija: Drugo

- Poenotenost načina dela (F74, F75)
- Prostorska stiska CSD (A74, B80, C42, J93)
- Možnosti so, vendar ni pogojev (J94)

9.5. Smernice za izvajanje stikov pod nadzorom

9.5.1. Opomnik za strokovnega delavca

Slika 9.1: Smernice za izvedbo stika pod nadzorom 1

STIKI POD NADZOROM (SpN) -163.¹ in 164.² čl. DZ

OPOMNIK za STROKOVNEGA DELAVCA

RAZLOGI, NAMEN STIKOV (vloga strokovnega delavca pri izvajanju SpN)

- * Primarna pravica otroka, čustvene potrebe starša so sekundarnega pomena
- * Otrok ni odgovoren za nastanek in reševanje družinskih razmer, ki so terjale omejitve
- * Ponovno vzpostavljanje odnosa, pretrgana, skrhana čustvena vez (»popravljalni«)
- * vzpostavljanje odnosa, spoznavanje (»uvajalni«)
- * nadzorovanje in varovanje ob sumu na ogroženost (»preprečevanje večje škode«)
- * pomoč in poučevanje (starši s težavami v duš. razvoju, s težavami v duš. zdravju,
- * s pomanjkanjem starš. veščin - »podporni«)
- * ovirane okoliščine (npr. starš na prestajanju kazni zapora, na zdravljenju v PB)
- * Pred podajo dokončnega mnenja sodišču o koristi otroka (»raziskovalni«)

ORGANIZACIJSKE PRIPRAVE CSD

- * Strokovni delavec (nosilec zadeve) na internem timu predstavi zadevo in sklep sodišča (začetna ocena)
- * Imenuje se strokovnega delavca (ali več), ki bo spremljal SpN (upoštevaje otrokove koristi in organizacijske zmožnosti),
- * določitev ključnega strok. delavca za izvajanje ukrepa
- * Strokovni delavci, ki bodo spremljali stik morajo biti natančno seznanjeni z zadevo in svojimi nalogami (sklepom, namenom stikov, družinsko situacijo, za kakšnega otroka gre, drugimi za izvajanje stikov pomembnimi okoliščinami)
- * določitev kraja izvajanja (upoštevaje sklep sodišča),
- * Dogovor glede obličnosti zapisovanja
- * dobra priprava strokovnega delavca na vsak stik
- * prenos informacij med delavci, ki izvajajo nadzor nad stiki – načrt glede prisotnosti, poteka informiranja in posvetovanj

¹ 163. člen (začasna odredba o stikih pod nadzorom) Družinski zakonik (Uradni list RS, št. 15/17, 21/18 – ZNOrg, 22/19 in 67/19 – ZMatR-C) (1) Sodišče lahko z začasno odredbo odloči, da se stiki izvajajo ob navzočnosti strokovne osebe centra za socialno delo ali zavoda, v katerega je bil otrok nameščen. Sodišče določi kraj in čas stikov po predhodnem dogovoru s centrom za socialno delo ali zavodom, v katerega je bil otrok nameščen. Stiki se izvajajo največ dve uri na teden. (2) Začasna odredba o stikih pod nadzorom lahko traja največ devet mesecev in je ne glede na določbo prvega in tretjega odstavka 160. člena tega zakonika ni mogoče ponovno izdati ali podaljšati. (3) Strokovna oseba spremlja potek stikov in enkrat mesečno pripravi poročilo o poteku stikov, ki ga pošlje sodišču. (4) Ministrstvo, pristojno za družino, zagotovi prostorske in kadrovske pogoje za zagotavljanje stikov pod nadzorom.

² 164. člen (vloga strokovne osebe pri stikih pod nadzorom)(1) Strokovna oseba centra za socialno delo ali zavoda, v katerega je bil otrok nameščen, udeležence stika pripravi na stik. (2) Strokovna oseba spremlja, ali stik za otroka predstavlja tako psihično obremenitev, da je ogrožen njegov telesni ali duševni razvoj. V tem primeru sodišču v poročilu predlaga ustrezno spremembo izrečenega ukrepa.(3) Če je začasna odredba izdana zaradi dolgotrajne prekinitve stikov, mora strokovna oseba s svetovalnim delom udeležencem stika pomagati pri ponovni vzpostavitvi stikov.

Slika 9.2: Smernice za izvedbo stika pod nadzorom 2

PRIPRAVA STARŠEV NA STIKE (pred začetkom izvajanja SpN), IZDELAVA NAČRTA ko zaveza * Zakonska norma * Sodelovanje pri pripravi (oba starša, v primeru nasilja v družini ločeni pogovori) * Pogled staršev na izvajanje SpN, pričakovanja, njihova pozicija * Motiviranje * Načrt pomoči družini (delo s starši) * Seznaitvev in dogovor o izpeljavi priprave otroka na stike * Organizacija prihodov in odhodov (paziti v primeru UPP, nasilja v družini) * Podučitev o osnovnih pravilih izvajanja SpN (zapis načrta starša podpiseta, pismen izvod se jima izroči)
OSNOVNA ORGANIZACIJSKA PRAVILA * Odgovornost staršev je, da na stik prideta točno ob določeni uri oz. nekaj minut pred stikom. * Prihod in odhod otroka * v primeru zamujanja se stik ne podaljšuje * Obveščanje CSD s strani staršev ob morebitnih zadržkih za prisotnost na stiku, o pomembnih zadevah, v primeru bolezni staršev (kam, kako), v primeru bolezni otroka (skladno s sklepom sodišča). * Obveščanje drugega starša s strani CSD (najkasneje, se določi čas in način obveščanja) * drugi prisotni (razen uslužbencev po sklepu sodišča) na stiku niso dovoljeni * starša sta seznanjena, da se je/ se bo tudi z otrokom opravila priprava, kjer so bili seznanjeni s pogoji za izvajanje stikov oz. s posledicami, v kolikor le ti ne bi potekali v njihovo korist * Drugo (upoštevanje specifične)
VSEBINA STIKOV IN RAVNANJA STARŠEV * NI DOVOLJENO: npr. pogovor o vsebinah, ki jih otrok zavrača in ga obremenjujejo (zasliševanje in pojasnjevanje o preteklih dogodkih, ki so otroka obremenili, poizvedbe o drugem staršu, vsiljevanje svojih stališč, kritiziranje drugega starša, otroka, postavljanje vprašanj v smislu opredeljevanj otrokovih želja, ki se nanašajo na odnos s staršema, ipd.) * NI DOVOLJENO: vsakršna nasilna komunikacija, telesno kaznovanje, ali druge oblike besednega, psihičnega, ali fizičnega nasilja * NISO dovoljene :igre z nasilno vsebino, igre, ki bi ogrožale fizično in psihično stabilnost otroka, * NI DOVOLJENO: snemanje poteka stika ali izjav otroka med samim stikom * DOVOLJENA ravnanja : npr. pogovor o vsebinah, ki so dovoljene in primerne za otroka (dogodki iz vsakdanjega življenja, kako je v šoli, prostočasne dejavnosti, druge teme, ki zanimajo otroka). * Aktivnosti: Igre z igračami in drugimi pripomočki, ki prispevajo k zbliževanju staršev in otrok in omogočajo posredno komunikacijo in poglobljanje medsebojnih čustvenih vezi. * za igračice in pripomočke poskrbi starš, s katerim se izvaja stik
PRIPRAVA OTROKA NA STIKE upoštevanje zmožnosti otroka (pred začetkom izvajanja SpN) / I. * Vzpostavljjanje odnosa z otrokom in spoznavanje otroka (potrebe, njegovi strahovi, pretekle izkušnje,...) * Informiranje otroka z namenom izvajanja in njegovimi možnostmi (prilagoditev posameznemu otroku-starosti, doživljanju, potrebam, duševni razvitosti,...) * Predstavitev vloge strokovnega delavca in prostora kjer bo stik potekal (omejenost prostora) * Spoznavanje strokovnega delavca (ali več), ki bo stike spremljal, * Posredovanje informacije, da bo strokovni delavec ves čas prisoten * njegove pravice in možnosti (otrok mora dobiti informacijo, da je njegovo počutje pomembno, da lahko pove, če mu je neprijetno, pokaže čustva, da lahko izrazi svoje mnenje *

SpN, Opomnik za strokovne delavce, Anita Bregar

Slika 9.3: Smernice za izvedbo stika pod nadzorom 3

PRIPRAVA OTROKA NA STIKE upoštevanje zmožnosti otroka (pred začetkom izvajanja SpN) / II. * otrok mora biti informiran, da sta starša seznanjena s pravili, da sta podpisala načrt. Pove, da bo v primeru neprimerne vedenja nadzorovanega starša opozoril in mu rekel npr.: »vaše izjave niso primerne, prosim, da opustite tovrstno govorjenje«, ali »zasliševanje otroka ni dopustno, prosim, da s tem prenehate« * z otrokom se dogovori za besedo ali kretnjo, s katero otrok lahko signalizira, da prosi za posredovanje, prekinitvev * otroku je potrebno pojasniti, da se v primeru kakršnihkoli potreb (npr.: WC, pijača, odmor,...) lahko obrne na strokovnega delavca * spodbuja se ga, da če želi lahko na stik prinese svoje igrače * Podpora otroku (pomembno, da se počutijo čustveno in fizično varni, da jim je prijetno)
PRED IZVEDBO POSAMEZNEGA STIKA (opazovanje, pozornost) * na točnost prihodov * ob morebitnem srečanju obeh staršev (komunikacija, vzdušje, interakcija, postopanja) * Kako se je starš, ki ima stik pripravil (pripomočki) * Kako je deloval starš (ali drug), ki je otroka pripeljal (vedenje, razpoloženje, odnos in komunikacija z otrokom, poslavljanje od otroka,...) * Kako deluje otrok ob prihodu (razpoloženje, ob morebitni prisotnosti starša ali drugega, ki je otroka pripeljal)
VSEBINA in POTEK STIKA (dogajanje med otrokom in staršem v času poteka stika) * besedna komunikacija med otrokom in staršem, kdo od njiju daje pobudo * neverbalna komunikacija (drža telesa, mimika, telesni kontakti, očesni kontakt, pogledi,...) * vsebina pogovora (teme, osebne/neosebne) * Aktivnosti, ki jih izvajata in pripravljenost sodelovanja (družabne igre, ...primernost glede na otrokovo starost, čigave želje se zasleduje...) * pripravljenost otroka na stik * Posebnosti v vedenju, reakcije otroka, starša, izražanje čustev, odzivanja * dinamika odnosa * razpoloženje otroka, starša (reakcije ob težkih vsebinah,...) * vzdušje na stiku
DELO STROKOVNEGA DELAVCA MED POTEKOM STIKA * Na otroka osredotočen pristop * Strokovni delavec, ki nadzira je ves čas stika prisoten v prostoru stika * Opazovanje otroka, starša, interakcije med njima * Uvodne intervencije strokovnega delavca (nagovor ob sprejemu, vključevanje v pogovor z namenom mehčanja napetosti, sprostitve, pobude, v kolikor so težave pri vzpostavljanju pogovora, izpeljavi srečanja,...) * Svetovalne intervencije; spodbude, nasveti, usmeritve, pomoč pri komunikaciji, pomoč – s ciljem ustvarjanja kvalitetnejšega stika med otrokom in staršem, poučitev, animiranje) * Intervencije zaradi preprečevanja psihičnih obremenitev (ogrožanje telesnega in duševnega razvoja)- ustavljanje, opozorila za opustitev neprimerne pristopa in podučitev * Ob neprimernem poteku stika (huda psihična obremenitev, ogrožen je otrokov telesni ali duševni razvoj, starš ne upošteva opozoril) prekinitvev stika. Poskrbi se, da gre otrok v drug prostor.

SpN, Opomnik za strokovne delavce, Anita Bregar

Slika 9.4: Smernice za izvedbo stika pod nadzorom 4

- * V kolikor na stiku pride do nasilja, zlorabe ali drugega protipravnega dejanja, se takoj pokliče policijo, o dogodku sodišču posreduje poročilo ter morebiti predlaga spremembo odločbe glede izvajanja stikov. V primeru suma kaznivnega dejanja poda prijavo na policijo.

ZAKLJUČEVANJE IN SLOVO po posameznem stiku

- * Je bilo potrebno pozivanje na zaključevanje
- * Primernost trajanja stika za starša, otroka
- * Kako je potekalo posiljevanje in slovo (izpeljevanje, odzivanje otroka, izražanje čustev)
- * Kakšno je bilo razpoloženje pri otroku, staršu
- * Kako je otrok prešel k drugemu staršu oz. osebi, ki ga je prevzela
- * Kako je deloval v odnosu do strokovnih delavcev

V PRIMERU SUMA ALI OBSTOJA SPOLNE ZLORABE ALI DRUGE OBLIKE HUDEGA NASILJA je potrebno še posebej biti pozoren na:

- * strokovni delavec mora ves čas imeti omogočen pogled nad celotnim telesom otroka, otroka imeti ves čas v svojem vidnem polju
- * strokovni delavec prostora v katerem se izvaja SpN ne sme zapuščati
- * dotikanje, fizičen stik (razen, če ga vzpostavi otrok) naj bo kratek, če deluje neprimerno, ga je potrebno takoj ustaviti,
- * NI dovoljeno: sedenje v naročju, daljše objemanje, poljub je dovoljen le na obrazu, previjanje, preoblačenje, držanje za roke, božanje,...
- * NI dovoljeno fotografiranje in snemanje, šepetanje, govorjenje otroku na uho, telesni signali
- * NISO dovoljene oblike iger kjer je možen telesni stik, podajanje sporočilc
- * prepoved glede uporabe WC. Otroci WC uporabijo sami ali pa v spremstvu strokovnega delavca. Mlajše otroke se previja v drugem prostoru kjer je starš
- * NI dovoljen pogovor, ki bi se nanašal na zlorabo

ZAPISOVANJE (posamezen stik)

- * Med potekom stika
- * Zapisovanje kot zabeležka (neposredno med stikom) izstopajočih dogajanj, dobesednih pomembnih izjav otroka in starša
- * Zapisovanje kot „snemalnik“
- * Po koncu stika
- * zapis o izpeljanem stiku– zapis o poteku in vsebini s poudarkom na interakciji med staršem in otrokom, dogajanju z otrokom, izjavah, izpeljanih strokovnih nalogah (pomoč, poučitev, spodbude, morebitne intervencije), ugotovitvah, opažanjih z opravljeno evalvacijo opravljenega stika in morebitnimi predlogi

OPAŽANJA, UGOTOVITVE IN PREDLOGI (interakcije med otrokom in staršem)

- * Vedenje otroka ob srečanju s strok. delavcem, vedenje ob srečanju z nadzorovanim staršem, do starša oz. osebe, ki ga pripelje na stik
- * Kako je potekal stik med otrokom in staršem, vzdušje, počutje, čustva...
- * Ali je otrok sprejemal ali odklanjal starša, s katerim ima stike (ali je morebiti izražal strah, odklanjanje ...)
- * Na kakšen način je starš vzpostavljajal stik, pristopal do otroka
- * Ali je imel starš med stikom ustrezen odnos do otroka (otroku v korist in ne v škodo)
- * Delež in pomen intervencij strokovnega delavca

SpN, Opomnik za strokovne delavce, Anita Bregar

Slika 9.5: Smernice za izvedbo stika pod nadzorom 5

- * Potek slovesa
- * Strokovna ocena izvedenega stika glede zasledovanja koristi otroka, morebitne pobude, predlogi

DELO STROKOVNEGA DELAVCA PO IZVEDENEM STIKU / MED TEKOM IZVAJANJA SpN

- * Pogovor z nadzorovanim staršem z namenom izmenjave doživljanj, občutkov, opažanj, osvetljevanje čustvenega odzivanja otroka (kratka evalvacija, če je mogoče takoj po stiku)
- * V primeru prekinitve stika nujno izvesti pogovor z nadzorovanim staršem
- * Spodbuda za vključitev v svetovanje za pridobitev ustreznih starševskih veščin
- * Pogovor s staršem oz. osebo, ki je otroka pripeljala na stik (po potrebi oz. po nekaj stikih)
- * Pogovor z otrokom in pomoč (upoštevaje potrebe posameznega otroka, preverjanje njegovega počutja, želja, morebitnih stisk,...)
- * Pridobitev morebitnih dodatnih poročil drugih institucij (obdobno oz. po potrebi)
- * Samorefleksija in analiza
- * Interni posvetovalni tim (konzultacija)
- * Supervizija
- * Posredovanje mesečnih poročil sodišču (kratko povzemanje poteka in vsebine stikov, morebitne posebnosti, opažanja, po potrebi predlog spremembe). Poročila se posreduje tudi staršem

AKTIVNOSTI PRED KONCEM IZVAJANJA SpN (v kolikor ni bil predhodno že posredovan nov predlog)

- * evalvacija izvedenih SpN s strokovno oceno glede doseganja namena SpN
- * pogovor s starši (individualni ali skupen) – predstavitev evalvacije, pridobitev njihovega mnenja in predlogov glede poteka stikov za vnaprej
- * pogovor z otrokom (upoštevaje otrokovo starost in zmožnost razumevanja), pridobitev njegovega mnenja glede poteka stikov v bodoče
- * posvetovalni tim znotraj CSD z namenom oblikovanja končnega poročila sodišču in oblikovanjem predloga glede nadaljnjega poteka stikov
- * seznaniitev staršev in otroka s posredovanim mnenjem oz. predlogom

9.5.2. Smernice za zapis mnenja sodišču

Slika 9.6: Smernice za zapis mnenja o predlagani začasni odločbi 1

CSD

.....

OKROŽNO SODIŠČE.....

Št.:
Datum:

ZADEVA: mnenje glede izdaje ZO

ZVEZA:

V zvezi s predlogom za izdajo ZO o stikih pod nadzorom, podanega s strani _____ zoper _____ pošiljamo ugotovitve CSD z mnenjem glede predlagane ZO o stikih ml. _____ z _____. Starš _____ je naslovnemu sodišču predlagal izdajo ZO, v kateri naj določi, da stiki med _____ in _____ potekajo (povzetek iz predloga)

Ugotovitve CSD

- Navedbe aktivnosti, ki jih je CSD za namen izdelave mnenja opravil..... , kaj namerava speljati v nadaljevanju.....
- Povzemanje dogajanja v družini (vse do danes, sinteza dogajanj opisno, ne kronološko, ne preveč obširno)
- Iz pogovora s predlagateljem ZO povzemamo (konkretne navedbe dogajanja zaradi česar je otrok na stikih ogrožen)

-v prilogi: zapisnik s predlagateljem

- pogovor z otrokom, če ga je glede na njegove psihofizične zmožnosti in sposobnosti razumevanja mogoče opraviti (ocena sposobnosti razumevanja) in pridobitev njegovega mnenja (če ga želi izraziti). V opisu pogovora z otrokom čim bolj konkretno navesti kaj nam je otrok povedal, njegovo mnenje in želje. Vsebinsko pogovora se (upoštevajo specifične osebnostne lastnosti posameznega otroka) presoja v širšem strokovnem kontekstu, upošteva (verbalno, neverbalno komunikacijo, počutje, njegovo psihično stanje, zrelost, potrebe, ...)

V kolikor ima otrok zagovornika, se pridobi njegovo poročilo.

-v prilogi: zapis pogovora z otrokom oz. poročilo zagovornika

- Iz pogovora s staršem proti kateremu je vložen predlog za izdajo ZO povzemamo (opredelitev do predloga in očitanih dejanj, kritičnost starša do svoje situacije (težave), pripravljenost prevzemanja odgovornosti, sodelovanja, odnos do otroka, drugega starša, ...)

- v prilogi: zapisnik s pogovora s staršem proti kateremu je predlagana ZO

Slika 9.7: Smernice za zapis mnenja o predlagani začasni odločbi 2

- Druga pojasnila, ki so relevantna pri izdelavi mnenja

Mnenje CSD¹

- Opredelitev do predloga
- Glede odnosa ml. _____ z _____ (staršem, za katerega se predlaga SpN) CSD na podlagi dosedanjega sodelovanja z družino ocenjuje (čim bolj podrobni opisi z argumenti glede):
 - prepoznavanja otrokovih potreb s strani starša zoper katerega se predlaga ZO,
 - izvajanja starševske vloge,
 - Kritičnost do svojega vedenja,
 - Kako s svojim vedenjem vpliva na otroka,
 - ocena verodostojnosti izpovedi otroka, če jo je podal,
 - kako otrok odreagira na vedenje starša,
 - posledice, ki se kažejo na otrokovem funkcioniranju (izkazana mora biti visoka stopnja ogroženosti, škoda, ki je že ali bi lahko nastala, če sodišče ne bi sledilo predlogu, kako bi te posledice lahko vplivale na nadaljnji zdrav telesni in osebnostni razvoj. Ogroženost je lahko posledica ravnanja ali opustitve ravnanj staršev.
 - namen izvajanja SpN, postavljen cilj, vloga CSD ob tem (npr. priložnost pomagati pri vzpostavljanju boljšega stika z otrokom, spodbujanje k skupnim aktivnostim, ustrezni komunikaciji, iskanju skupnih interesov z namenom, da se bodo v prihodnje lahko izvajali prosti stiki),
 - predlog kako naj bi potekali SpN (termin), glede na oceno strokovnega delavca²,
 - Stike se na ta način uredi od _____ dalje. Pred tem bo CSD opravil vse aktivnosti za pripravo staršev in otroka na stike.

Pripravi/-a

Pomočnica direktorja

Priloge:

Vročiti:

- naslovniku (način pošiljanja)

¹ Sinteza ugotovitev in strokovno eksplicitna opredelitev do predloga. Presoja mora podati odgovor na »zakaj« je nujna taka odločitev sodišča za varovanje koristi posameznega otroka. Pri ZO ni mogoče pridobiti izvedenskega mnenja, zato so kvalitetna mnenja CSD izjemnega pomena za odločanje. ZNP-1 v svojem 108. čl. strokovnim delavcem CSD priznava status strokovnjaka s posebnimi znanji.

² V kolikor se oceni, da bi bilo možno in glede na potrebe otroka primerno, SpN izvajati izven prostorov CSD, se že v mnenju navede, da se dopušča ta možnost. Smiselno je tudi v mnenju že navesti, da v kolikor bo ocenjeno, da starš s svojim vedenjem ogroža ml., se stik nemudoma prekine.

9.5.3. Smernice za izdelavo načrta izvajanja stikov pod nadzorom

Slika 9.8: Smernice za pripravo načrta izvedbe stikov pod nadzorom 1

CENTER ZA SOCIALNO DELO _____

ENOTA _____, naslov _____

T: _____

E: _____

NAČRT IZVAJANJA STIKOV POD NADZOROM

(v skladu z 163. in 164. čl. DZ (Uradni list RS, št. 15/17, 21/18 – ZNOrg, 22/19 in 67/19 – ZMatR-C))

Med ml. _____ in staršem/-ema _____

Načrt priprave na izvajanje stikov pod nadzorom se oblikuje na CSD.....Enota..... Dne.....
ob..... uri z¹:

Prisotni:
Starš/-a:

Strokovni delavec:

Na podlagi sklepa Okrožnega sodišča _____, opr. št. _____ z dne _____
Iz sklepa sodišča izhaja (povzetek izreka sklepa).....

I. TERMINSKI POTEK STIKOV (po datumih)

II. PROSTOR/ KRAJ IZVEDBE:

III. STIKE POD NADZOROM SPREMLJA STROKOVNI DELAVEC (ali več):

IV. OSNOVNA ORGANIZACIJSKA PRAVILA

- Odgovornost obeh staršev oz. osebe, ki pripelje otroka je, da na stik prideta točno oz. nekaj minut pred stikom, prav tako pa mora starš ali oseba, ki otroka pripelje na stik, le-tega tudi prevzeti ob določeni uri, ko se stik zaključi,
- V primeru zamujanja se stika ne podaljšuje,
- o morebitnih zadržkih za prisotnost na stiku, se en dan prej obvesti CSD na tel. št. _____
- o pomembnih zadevah starša pisno obveščata CSD (po pošti ali E-naslov: _____)
- v primeru otrokove bolezni je potrebno predložiti zdravniško potrdilo
- drugi prisotni (razen uslužbencev po sklepu sodišča) na stiku niso dovoljeni

¹ V primeru nasilja v družini se priprava na stik izpelje z vsakim staršem posebej

Slika 9.9: Smernice za pripravo načrta izvedbe stikov pod nadzorom 2

V. VSEBINA STIKOV in RAVNANJA STARŠEV (prilagojeno se ga dopolni glede na namen in družinsko situacijo):

- Dovoljena ravnanja : npr. pogovor o vsebinah, ki so dovoljene in primerne za otroka (dogodki iz vsakdanjega življenja, kako je v vrtcu/šoli, prostočasne dejavnosti, druge teme, ki zanimajo otroka).
- NI DOVOLJENO: npr. pogovor o vsebinah, ki jih otrok zavrača in ga obremenjujejo (zasliševanje o preteklih dogodkih, ki so otroka obremenili, poizvedbe o bivšem partnerju, vsiljevanje svojih stališč, kritiziranje starša, otroka ipd.)
 - vsakršna nasilna komunikacija, telesno kaznovanje, ali druge oblike besednega, psihičnega, ali fizičnega nasilja
 - govoriti o postopkih na sodišču, otroka v zvezi s tem zasliševati ali poskušati vplivati nanj
- Aktivnosti: Igre z igračami in drugimi pripomočki, ki prispevajo k zblževanju staršev in otrok in omogočajo posredno komunikacijo in poglobljanje medsebojnih čustvenih vezi.
 - za igračke in pripomočke poskrbi starš, s katerim se izvaja stik,
 - NISO dovoljene igre z nasilno vsebino, igre, ki bi ogrožale fizično in psihično stabilnost otrok,

VI. VLOGA STROKOVNEGA DELAVCA NA STIKIH (upoštevaje namen stikov)

Strokovni delavec, izvajalec nadzora v stike posega le toliko, kolikor je za zaščito interesa otroka nujno potrebno, pri čemer upošteva kodeks etičnih načel v socialnem varstvu in morebitne druge interne kodekse in pravilnik

Strokovni delavec/-ci po sklepu sodišča spremlja stike in posega v potek stikov:

- z vzpodbujanjem pogovora in igre, če starši ne najdejo pravega stika z otrokom,
- s svetovanjem nudi pomoč staršem s poučitvijo o primernem izvajanju stikov, pomoč pri navezovanju
- S preusmeritvijo pogovora in igre, kadar sta zašla v neprimerne in za otroka obremenjujoče vsebine. Ob tem strokovni delavec starša opozori na opustitev neprimernih ravnanj. V kolikor starš svojega ravnanja ne spremeni in strokovni delavec na podlagi strokovne doktrine ugotavljanja ogroženosti otroka oceni, da bi nadaljevanje izvajanja stika za otroka pomenilo tako psihično obremenitev, da je ogrožen otrokov telesni ali duševni razvoj, njegovo življenje ali telo, se stik predčasno zaključi.
- V kolikor strokovni delavec sumi, da je starš, ki izvaja stik pod vplivom alkohola ali prepovedanih substanc ali drugih substanc, se ga na zaznavo opozori in v kolikor s svojim neprimernim ravnanjem ogrozi varnost in počutje otroka, se stik lahko predčasno prekine oziroma se ga niti ne izvede.
- Po prekinitvi stika se na sodišče poda poročilo in po potrebi predlog za spremembo stikov.
- V kolikor na stiku pride do nasilja, zlorabe ali drugega protipravnega dejanja, se takoj pokliče policijo, o dogodku sodišču posreduje poročilo ter morebiti predlaga spremembo odločbe glede izvajanja stikov. V primeru suma kaznivnega dejanja poda prijavo na policijo.
- Po vsakem izvedenem stiku se opravi pogovor z »nadzorovanim« staršem o izvedenem stiku, občasno oz. po potrebi se opravi pogovor z drugim staršem oz. osebo, ki skrbi za otroka. Po potrebi se opravlja tudi pogovor z otrokom.
- strokovni delavec CSD ne sme sam brez novega izvršilnega naslova prenehati z izvajanjem stikov pod nadzorom ali spreminjati časa ali kraja stikov oziroma se s straši dogovarjati o spremembah stika;

Anita Bregar, univ. dipl. soc. delavka

Slika 9.10: Smernice za pripravo načrta izvedbe stikov pod nadzorom 3

• po vsakem izvedenem stiku napravi zapis.

• Enkrat mesečno CSD sodišču posreduje poročilo, po potrebi predlog za spremembo (163.čl. DZ).

• Z zapisi posameznih stikov in mesečnih poročil se starše seznani in na željo staršev tudi posreduje

VII. ZAKLJUČEK STIKOV NA CSD

- Tako kot sledi po sklepu o začasni odredbi.

Starša: mati _____ in oče _____ sva z načrtom in osnovnimi organizacijskimi pravili seznajena.

Načrt je zapisan v (treh/dveh izvodih), en izvod prejme starš, en izvod je vložen v dokumentarno gradivo CSD

Strokovni delavec: _____ Podpis staršev _____

PREDLOGA KOT PRIPOMOČEK

Anita Bregar, univ. dipl. soc. delavka

9.5.4. Predloga za zapis poteka stika pod nadzorom

Slika 9.11: Predloga za zapisovanje poteka stika pod nadzorom

 CENTER ZA SOCIALNO DELO _____ ENOTA _____	
Stik pod nadzorom med: ml.: starš/-ema	
Datum stika:	kraj stika:
ura stika: od _____ do _____	Strokovni delavec:
Prisotni na stiku:	
Stiki se izvajajo na podlagi:	
ZAPIS O POTEKU in OPAŽANJIH	
* Opažanja in mnenje strokovnega delavca o stiku (ocena stika)	
* Pobude, predlogi	

Strokovni delavec

zapis SpN, struktura zapisa

9.5.5. Smernice za zapis poročila o poteku stikov pod nadzorom sodišču

Slika 9.12: Smernice za zapis mesečnega poročila o poteku stikov pod nadzorom

CSD

OKROŽNO SODIŠČE _____

Št.: _____
Datum: _____

ZADEVA: mesečno poročilo o stikih pod nadzorom

ZVEZA: _____

Spoštovani,

- Na podlagi sklepa Okrožnega sodišča v _____, opr.št. _____ z dne _____, v skladu s 164.čl. DZ, posredujemo mesečno poročilo o poteku stikov med ml. _____, roj. _____, s stalnim bivališčem _____ in njenim očetom/materjo _____, roj. _____, s stalnim bivališčem _____.
- Naslovno sodišče je s sklepom določilo, da se stiki med _____ in ml. _____ izvajajo od _____ dalje pod nadzorom strokovnih delavcev CSD _____ (povzetek izreka ZO)
- Stiki pod nadzorom so se v času od _____ do _____ izvedli ____ x. Po potrebi pojasnilo (npr. če kakšen stik ni bil izveden, razlogi,...)
- Kratek povzetek poteka in vsebine stikov
- morebitne posebnosti in aktivnosti strokovnega delavca
- ugotovitve, opažanja (vzdušje, interakcija med otrokom in staršem,...), strokovna ocena izvedenih stikov
- po potrebi predlog spremembe

Strokovni delavec

Priloge:

- zapisi o poteku posameznih stikov

Vročiti:

- naslovniku